

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Första kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 9 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr *Lindhagen* väckte en motion, nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 367, av herr *Sköldén* och herr *Gustavson, John*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskilda åtgärder i anledning av ungdomsarbetslösheten; och

nr 368, av herr *Sandström* m. fl., i samma ämne.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 369, av herr *Thorén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m.; och

nr 370, av fröken *Hesselgren*, i samma ämne.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 103, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkterna 119, 122, 129 och 131, gjorda framställningar angående anslag till de allmänna läroverken och kommunala mellan-skolor jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I den till riksdagen avlåtna, den 3 januari 1934 dagtecknade propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1934/1935 hade Kungl. Maj:t (punkt 119 i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag) föreslagit riksdagen att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra anslag av 1,231,400 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom första kammaren av herr *Olof Olsson* m. fl. väckt motion (I:91), vari hemställts, att riksdagen måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att den av riksdagen påkallade utredningen rörande omläggning av skolarbetets inre organisation och de därmed förbundna ekonomiska kostnaderna måtte snarast möjligt föreläggas riksdagen, dels i avbidan på sagda utredning besluta att minska det under punkten 119 av åttonde huvudtiteln äskade extra

*Om vissa
ändringar i
läroverks-
stadgan.*

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

anslaget till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 med 51,000 kronor, dels ock uttala, att gymnasiets organisation i vad det gällde det fasta främmande levande språket samt reallinjens bildningsmål, skulle anordnas i enlighet med de av riksdagen godkända grunderna, dock med den jämkning i förstnämnda avseende — till förmån för franska språket — som i motionen angivits;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *A. Thelin* och *G. Bagge* (I:92) och den andra inom andra kammaren av herrar *C. Lindskog* och *I. Sefve* (II:194), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte vid beviljandet av anslag till extralärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 hemställa, att Kungl. Maj:t måtte skyndsammast vidtaga åtgärder, lämpade att i möjligaste mån undanröja de missförhållanden, som utformningen av 1933 års läroverksstadga i vissa i motionen berörda avseenden medfört;

dels ock en inom andra kammaren av herr *I. Anderson* i Norrköping väckt motion (II:219), vari hemställts, att riksdagen måtte vid anslaget till extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 knyta det villkoret, dels att i latingymnasiets två högsta ringar engelska skulle kunna väljas som fast ämne i stället för franska, om minst fem lärjungar därtill anmälde sig, dels att till realgymnasiets sex ämneskombinationer skulle fogas en sjunde, omfattande ämnena tyska, fysik och kemi.

Utskottet hade i den nu föreliggande punkten på återopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag ej mindre å herr *Olof Olssons* berörda motion (I:91), i vad densamma avsåge minskning av här förevarande anslag, än även å herr *Andersons* i Norrköping motion (II:219), i vad densamma avsåge knytande av vissa villkor vid här ifrågakvarande anslag, till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra anslag av 1,181,400 kronor;

b) att riksdagen måtte, i anledning av herr *Olof Olssons* och herr *Andersons* i Norrköping motioner (I:91 och II:219), i vad dessa motioner avsåge det fasta språket å latinlinjen, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av sådana jämkningar i gällande läroverksstadga, att dels i latingymnasiets två högsta ringar engelska språket skulle kunna väljas som fast ämne i stället för franska språket, dels ock i realgymnasiets två högsta ringar franska språket skulle kunna väljas som fast ämne i stället för engelska språket, allt under förutsättning att i varje fall minst fem lärjungar därtill anmälde sig;

c) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, efter vederbörlig utredning, vidtaga sådana jämkningar i gällande läroverksstadga med tillhörande kurs- och timplaner med avseende å matematikundervisningen å realgymnasiet, som kunde befinnas erforderliga med hänsyn till vad utskottet i det föregående anförte;

d) att herr *Olof Olssons*, herrar *Thelins* och *Bagges* ävensom herrar *Lindskogs* samt *Sefves* samt herr *Andersons* i Norrköping motioner (I:91, I:92 och II:194 samt II:219) — i den mån de icke innefattades i vad utskottet i det föregående hemställt — måtte anses besvarade med vad utskottet i det föregående anförte.

Reservation hade avgivits av herrar *Lindblad*, *Nilsson* i Malmö, *Pauli*, *Anderson* i Råstock, *Törnkvist* i Karlskrona, *Andersson* i Höör, *Jonsson* i Eskils-

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

stuna, *Högström* och *Weijsne*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

a) att riksdagen — — — 1,181,400 kronor;

b) att herr Olof Olssons, herrar Thelins och Bagges ävensom herrar Lindskogs och Sefves samt herr Andersons i Norrköping motioner (I: 91, I: 92 och II: 194 samt II: 219) måtte — motionerna I: 91 och II: 219 i den mån de icke innefattades i vad reservanterna under a) hemställt — anses besvarade med vad reservanterna i det föregående anført.

Herr Pauli: Herr talman! Jag tar mig friheten att inleda denna debatt såsom tillhörande de nio ledamöter av utskottet, som antecknat en reservation vid den nu föredragna punkten.

Som kammaren torde ha bemärkt, är skillnaden i sak mellan utskottets och reservanternas ståndpunkter inte så utomordentligt stor. Skillnaden gäller mera den form, i vilken önskemålen framställas. Det rör sig här om den läroverksstadga, som förra året utfärdades efter en grundlig förberedelse av sakkunniga. Denna stadga blev redan i följ föremål för motionsvis framförda ändringsförslag, vilka emellertid inte ledde till något resultat. I år har en hel rad motioner väckts i riksdagen, i vilka ändringar av skilda slag begäras. Man har dels fäst sig vid anordningen med det fasta språket på gymnasiet differentierade stadium. Man har vidare anmärkt på den minskning av matematikkursen, som skett på reallinjens motsvarande stadium. Man har begärt en ytterligare tillsvalsgrupp innehållande tyska, utöver dem som redan finnas. Man har hemställt om inrättande av en nyspråklig gymnasielinje bredvid de nu existerande latin- och reallinjerna o. s. v. Bland denna mängd av yrkanden är det, som kammaren ser, endast två, som utskottet har upptagit till sakbehandling. Beträffande de övriga yttrar sig utskottet endast i största allmänhet och säger någonting om att de kunna bli föremål för omprövning i ett större sammanhang.

Beträffande det fasta språket är, som kammaren vet, stadgans bestämmelse den, att på latinlinjen franska är obligatoriskt språk, medan på reallinjen engelskan intar en motsvarande ställning. Den nya gymnasieorganisation, som infördes 1927, innebär bland annat att man i de två översta ringarna — det så kallade differentierade stadiet — har en kärna av fasta ämnen, närmare bestämt fem stycken: modersmål, kristendom, historia, latin på latinalgymnasiet och matematik på realgymnasiet samt därtill ett främmande språk. Dessutom kan man tillvälja ytterligare tre ämnen och har även möjlighet att gå något därutöver genom att med kollegiets och rektors medgivande välja ytterligare ett tilläggsämne. Beträffande det språk, som skulle ingå i den fasta ämneskärnan, bestämdes ingenting i detalj 1927, och 1928 års läroverksstadga innehöll heller inte någon fix bestämmelse i detta avseende. Man har under de nu gångna åren kunnat välja vilket som helst av de tre stora kulturspråken, tyska, engelska och franska, såsom fast språk. De läroverkssakkunniga ha emellertid funnit det önskvärt, att man fick något mindre förvirrade förhållanden än som stundom kunde uppstå genom denna anordning, och de sakkunniga hade därför föreslagit, att man på båda linjerna skulle stadga engelskan såsom obligatoriskt språk. I denna punkt har nu Kungl. Maj:t företagit den ändringen, att medan realisterna behålla engelskan som obligatoriskt språkämne, läsa latinerna franska. Skillnaden är i själva verket inte så stor som det kan förefalla. Att man låter ett språk bli obligatoriskt innebär, utöver naturligtvis att man är tvungen att läsa det, praktiskt sett, ingenting annat än att språket fungerar som skrivämne i gymnasiet och upp i studentexamen, medan enligt den nya stadgan tillvalda språk endast äro

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)
muntliga ämnen. Det har nu sagts, att man skulle beröva latinarna möjligheten att för praktiska behov studera engelska de två sista åren. Det bör då först och främst kommas ihåg, att de ha läst engelska under ganska många år, vidare att ingenting hindrar den latinare, som så önskar, att tillvälja engelska i någon av de många ämneskombinationer, som stå öppna för honom. Han kan alltså välja både franska och engelska om han så vill, och även tyska, om han vill lägga an på en nyspråklig ämneskombination.

Det har emellertid framställts såsom ett oerhört krav på de ifrågavarande eleverna, att de skola vara tvungna att allesamman läsa franska och framför allt att skriva franska upp i studentexamen. Jag tror inte, att man överdriver, om man säger, att det i tidningarna under det sista året har förekommit något, som kan kallas en skrämselfpropaganda i fråga om den stäckars franskan. Här i kammaren finnes dock ett stort antal ledamöter, som i likhet med mig ha genomgått gymnasiet på den tid, då franskan var obligatorisk inte bara för latinarna utan för alla gymnasister och abiturienter, och jag tror inte, att de ha några fasansfulla minnen från den tiden. Det var inte värre att läsa och skriva det språket än övriga. Allt berodde på vanan, vilken som bekant är halva naturen. Nu ha latinarna inte vanan vid att läsa franska upp i studentexamen. Det är något nytt. Inte heller ha de den underbyggnad i form av en förstärkt fransk kurs på det lägre stadiet, som de enligt den nya stadgan i framtiden komma att få. Därför kan det naturligtvis nu i skarven mellan den nya och den gamla stadgans tillämpande möjligen kännas litet äventyrligt för en del av dessa elever. Men detta tröga före i portgången torde ganska snart försvinna. Förhållandet är ju det, att stadgan ännu så länge är så föga prövad — den har icke varit i tillämpning fullt två terminer — att man bör samla något mer erfarenhet, innan man faller några definitiva omdömen om dess verkningar. Det är inte minst den synpunkten, som förestavat reservanternas önskan, att man skall något vila på hanen, innan definitiva ståndpunkter i fråga om ändringar och jämkningar intagas.

I diskussionen har stundom sagts att ecklesiastikministern med alla sina lofvärda strävanden att stärka den humanistiska bildningen och särskilt språkbildningen på gymnasiet skulle ha råkat motverka dessa sina syften genom att skrämma gymnasiisterna över från den genom franskan försvårade latinlinjen till den genom den nedskurna matematikkursen underlättade reallinjen. Även i detta avseende ha vi hittills en ytterst obetydlig erfarenhet. Vi ha ett enda läsår att lita oss till. När man ser på de i en av motionerna lämnade sifferuppgifterna från förra sommaren och den då skedda fördelningen på linjer, kan man visserligen konstatera, att en totalförskjutning i någon mån är att notera ifrån latinlinjen till reallinjen, men detta är ju för det första hitintills endast ett engångsfenomen, för det andra är förskjutningen inte stor, och för det tredje måste man även här taga hänsyn till den upphetsande diskussion i pressen och man och man emellan, som helt säkert på många orter har påverkat linjevallet. För övrigt finner man, om man ser på uppgifterna från olika städer, att medan i somliga städer en hel del ha gått över från latinlinjen till reallinjen, har i andra städer den rakt motsatta företeelsen inträffat. Detta är alltså ett ytterligare skäl, varför större erfarenhet bör avvaktas.

Reservanterna ha inte ställt sig på en rent negativ ståndpunkt vare sig i detta avseende eller i fråga om matematiken, men de ha bett Kungl. Maj:t att noga observera stadgans verkningar i såväl de avseenden jag nu har berört som även i andra och att därefter göra de jämkningar, som kunna befinnas nödiga. Beträffande matematiken har man sagt, att det har uppstått en stor lucka mellan gymnasiets kurs och tekniska högskolans och andra högskolors

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

kurser, till vilka skolor realisterna gå över efter studentexamen. En viktig synpunkt att beakta härvidlag är, att inte alla realister skola bli ingenjörer, arkitekter, väg- och vattenbyggare eller dylikt. Det finns även en hel del elever på denna linje, som gå andra utbildningsvägar, sedan de tagit studentexamen. Det kan alltså inte vara rimligt, att man för de blivande ingenjörernas skull matar i alla dessa realister hela det matematikpensum, som de hade att lära sig enligt den gamla stadgan och vilket var ganska betydande — så betydande, att man, som i denna kammare redan i fjol påpekades, sedan gammalt brukat vid universiteten acceptera ett högsta betyg i matematik i studentexamen såsom kandidatbetyg vid universitetet. Man måste alltså säga, att gymnasiets matematikkurs på den tiden gick så långt in på högskolestadiets kurs, att någon motsvarighet inte finnes i fråga om andra ämnen. Jag vill visst inte bestrida, att detta för de studenter, som ägna sig åt ett naturvetenskapligt studium — särskilt av matematik, fysik och dylikt — eller gå den tekniska vägen, är en praktisk fördel, och att de, om de ha ett mindre kvantum matematik med sig från studentexamen, måste fylla ut detta på ett eller annat sätt. Men jag tror inte, att man kan lösa frågan på det enkla sättet, att man bara genomför en *restauratio ad integrum*, ett återställande av det gamla tillståndet oförändrat, såsom här har begärts. Det tillkommer Kungl. Maj:t att giva akt på verkningarna av den gällande stadgan och med ledning därav vidtaga lämpliga åtgärder. Olika utvägar ha föreslagits. Skolöverstyrelsen har tänkt sig en tilläggskurs, som kanske erbjuder vissa praktiska svårigheter. I pressen har framkastats tanken på att lägga in en tillvalsgrupp för realister, där matematiken skulle vara utvidgad i förhållande till den vanliga kursen. Jag skall inte gå in på dessa frågor nu, därtill finns ingen anledning, men jag har velat erinra om att Kungl. Maj:t kommer att ha åtskilligt att välja på vid det praktiska ordnandet av detta spörsmål.

Slutligen ha vi att fråga oss: om man nu även bland reservanterna är med om att dessa saker förtjäna en omprövning från Kungl. Maj:ts sida, varför ha då inte reservanter och utskottsmajoritet kunnat enas? Varför ha de nödvändigtvis måst gå fram på två olika linjer? Ja, det är en sak, som jag för min del har ganska svårt att ge upplysning om. Jag har nämligen för min del inte kunnat förstå annat än att reservationen i den form, som den fått, ger allt rimligt tillmötesgående åt de sakliga önskemål, som framställts. Man gör en hemställan i lämplig form till Kungl. Maj:t om att saken skall uppmärksammas och, när så provas nödigt, jämkas. Men från utskottets sida har man inte velat nöja sig härmed. Man har velat ge ett bestämt direktiv åt Kungl. Maj:t. Man har velat säga, att den ändring, som föreslagits i fråga om franskan och som innebär, att en mindre grupp, minst fem lärjungar, skall kunna välja engelska i stället för franska, samt motsvarande anordning på reallinjen, den ändringen *skall* Kungl. Maj:t efter hemställan från riksdagen företaga. Det låter åtminstone på utskottet, som om det menade detta. Och även utredningsyrkandet om matematiken har formen av ett kategoriskt imperativ åt Kungl. Maj:t. Häri ligger den huvudsakliga skillnaden mellan utskottets och reservanternas ståndpunkt. Det förefaller mig, som om reservanterna här hade gått den konstitutionellt mest tillfredsställande vägen. Det är ju nämligen, som herrarna veta, på det sättet, att även om utskottet och riksdagen ta till sin allra skarpaste och strängaste ton i ett fall som detta, har det grundlagsmässigt inte någon starkare inverkan. Här ha vi att göra med ett område, som enligt grundlagen tillhör Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning. Riksdagen kan alltså framställa önskemål med förhoppning, att Kungl. Maj:t skall taga hänsyn till dem, men riksdagen kan icke kommandera Kungl. Maj:t. Det gäller här icke en sådan lag, som riksdagen och Kungl. Maj:t stifta gemensamt, utan det är

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

fråga om en lag, som Kungl. Maj:t gör själv, och beträffande vilken riksdagen som sagt endast kan framställa fromma önskingar. I ett parlamentariskt styrt land som vårt bör Kungl. Maj:t givetvis taga största hänsyn till sådana önskingar, men Kungl. Maj:t kan icke uppfatta dem som något annat än vad de äro. Då så är förhållandet synes det mig, att man, för att använda ett gammalt ordspråksuttryck, bör nöja sig med att sträcka sig så långt som den konstitutionella skinnfållen verkligen räcker och inte längre, ty därmed gör man varken sig själv eller saken någon tjänst.

Jag ber, herr talman, att på de grunder jag nu anført, få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr förste vice talmannen: Det är ju ingen mening i, herr talman, att taga upp 1933 års stadga eller de många motionerna och de många motionernas många önskingar till någon mera ingående behandling. Det vore så gott som att kasta sig mitt i havet. Det är nog klokare att, alldeles som den förste ärade talaren gjorde, begränsa sig till det, som för tillfället föreligger till behandling. Jag skall följa hans exempel i det stycket, och jag skall liksom han inte lyfta mig över trädkropparna. Det kan kanske hända, att någon senare vill roa sig med luftmålningar, och då är det alltid bra att veta, hur det ser ut nere på marken.

Den fråga, som vi ha att behandla nu, är i grund och botten inte någon pedagogiskt invecklad fråga. Det är en jämförelsevis enkel fråga, som vem som helst kan förstå. Men jag tror, att förståelsen blir bäst, därest man bygger upp en bakgrund av litet pedagogiskt resonemang, och jag tänker också i det fallet följa den föregående ärade talarens föredöme. Jag erinrar precis som han om att det gymnasium, som vi för närvarande ha, är delat i två linjer, en humanistisk linje och en reallinje. På den humanistiska linjen är latinet det mest markanta ämnet, och på den reala linjen spelar matematiken latinets roll. Jag erinrar vidare om att gymnasiet, antingen det är fyraårigt eller treårigt, de två sista åren är differentierat och differentierat på det sätt, som herr Pauli sade, så att man dels har fasta ämnen och dels ämnen i tillvalsgrupper. Jag vill bara stryka under i detta sammanhang, att de ämnen, som äro för den humanistiska linjen säregna, äro latinet och franskan, och de ämnen åter, som äro för reallinjen säregna, äro matematiken och engelskan.

Ovanpå denna, om jag så får säga, pedagogiska makadam kan man måhända med fördel lägga en rent praktisk fråga. Vad är det, som gör, att man just läser de och de ämnena på gymnasiet, som man läser? Ja, man kan väl inte svara någonting annat än att det är därför, att lärjungarna ska ha nytta av dem någon gång. Nå, men varför läser man då latin? Vad har man för nytta av latinet?

Ursprungligen läste man väl latin för att på den vägen komma in i den gamla kulturen med dess skrifter, men den vägen är alldeles onödig för närvarande. Ty vi ha översättningar av de skrifterna på många, många tungomål. Och skall jag vara riktigt uppriktig måste jag ju säga, att någon handgriplig nytta av det latin, som vi läsa, ha vi inte. Men ändå läser man inte latin utan nytta. Vi leva nämligen ännu pedagogiskt på det viset, att vi läsa ämnen, som ge oss direkt nytta, och vi läsa sådana ämnen, som ge oss mera indirekt nytta, det vill säga som en sorts andlig gymnastik, en själsträning — och i det stycket är latinet ett synnerligen förnämligt ämne. Det ger verklig reda och klarhet åt tankarna, och denna hjärnans träning med denna reda i tankarna följer oss sedan genom hela livet. Vid sidan av latinet står matematiken. Den är i det stycket latinets jämbördning. Det är därför enligt min mening ett synnerligen kortsynt tal, när man säger, att det mesta av den matematik, som man

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

läser, har man ingen nytta av. Ty alla dessa matematiktimmar hjälpa till att ge själen den spänst och ge tankarna den klarhet, som vi egentligen inte kunna vara utan ute i livet.

Det bestämdes, såsom den föregående talaren också sade, i fjol, att på den humanistiska linjen det franska språket skulle vara det obligatoriska språket, d. v. s. det som alla skulle läsa. Man frågar sig: hur kom det sig, att man just bestämde sig för franskan? Det sades i fjol, att franskan var så synnerligen lämplig att bära upp latinets traditioner som »tuktomästarinna». Det är klart, att det ur den synpunkten inte är något skäl att placera franskan på den humanistiska linjen, där vi redan ha latinet, som spelar just den rollen. Det bärande skälet för att låta franskan vara obligatorisk är naturligtvis inte detta, även om det har framförts, utan det bärande skälet är väl snarare, att franskan är ett främmande levande språk, som sätter en in i en viss kultur och i övrigt har en del nytta med sig, och de synpunkterna framhöllos ju också.

Men så fort man kommer in på nyttighetssynpunkter faller man genast för frestelsen att göra jämförelser. Är det så alldeles säkert, att franskan är det ur nyttighetssynpunkt bästa språk, som man kan läsa på latinlinjen? Frågan är rätt viktig, därför att hälften av gymnasiets lärjungar gå på den humanistiska linjen. De skolsakkunniga hade i alla fall, såsom omnämndes av herr Pauli, en helt annan mening. De ansågo, att engelskan var det bästa främmande språket på den linjen, och de hade egentligen två skäl för denna sin ståndpunkt. Det ena var, att engelskan låg närmast till. När lärjungarna komma upp i det differentierade gymnasiet, ha de läst engelska i fyra år med 13 à 15 veckotimmar, medan däremot franskan inte lästs mer än tre år med 9 veckotimmar. Det ligger således bokstavligen närmast till, om man vill förvärva sig en verkligt god utbildning i ett språk, att taga engelskan — också enligt mitt förmenande. Det andra skälet var, att engelskan hade traditionen för sig, om jag så får säga.

Den förste talaren omnämnde, att man före 1933 kunde välja vilket språk man ville som det fasta främmande språket: engelska, tyska eller franska. Hur utnyttjade på den tiden våra lärjungar de olika språkmöjligheterna, hur valde de? Jo, läsåret 1931—1932 hade vi i det fyraåriga gymnasiets tredje ring och i det treåriga gymnasiets andra ring 2,021 lärjungar. Av dessa valde 1,116 tyska, 892 engelska och 13 franska. Våren 1932, då man hade tillfälle att uttala önskemålen för nästa läsår, valde 1,215 tyska, 997 valde engelska och 22 franska; dessa 22 voro hopsamlade från 14 läroverk. Men också i fjol under den nya regimens herravälde fingo vi ett praktexempel på vilken inställning i grund och botten de svenska målsmännen och de svenska lärjungarna ha till franskan, någonting som tyder på att franskan för dem är ett verkligt främmande språk. För att stärka franskans ställning ordnade nämligen departementschefen det så, att i de 6 tillvalsgrupper, som finnas på reallinjen, 5 stycken innehöllo franska. Ville man läsa tyska måste man också läsa franska, ville man tillvälja geografi måste man läsa franska, ville man välja till filosofi måste man läsa franska. Vad blev nu följden härav? Jo, följden blev, att av de 1,119 elever på reallinjen, som hade att välja ämnen, inte mindre än 616, d. v. s. mer än hälften, valde den tillvalsgrupp, där franska inte ingick.

Det finns många av våra föräldrar och målsmän, som tycka, att det är bättre för deras barn att få läsa engelska, och i grund och botten är detta helt naturligt. Ty man behöver bara studera våra förbindelser med främmande länder för att finna, hurusom dessa förbindelser många gånger om äro livligare med sådana länder, där man använder det engelska språket, än med sådana, där

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

man talar franska. Det är mot den bakgrunden, som man måste se utskottets hemställan. Utskottet gör ingen som helst ändring i stadgans bestämmelser i fråga om franskan såsom fast språk. De må gärna stå kvar. Men utskottet vill, att därest fem elever anmäla sig vilja läsa engelska, skola de få lov att läsa engelska.

Hur ställa sig nu reservanterna till den saken? Herr Pauli nämnde någonting om det. Reservanterna vilja, att man skall, som det står, noggrant observera verkningarna av den nya stadgan, i detta fall först och främst i fråga om det fasta språket. Men det är väl alldeles omöjligt att observera verkningarna av någonting, som inte finns. Man måste väl först ha några, som studera det engelska språket. Ty när det gäller själva önskemålet, är det ju fråga om någonting, som man vill eller inte vill. Man vill, att de ska få lov att läsa engelska, om de äro fem stycken, eller man vill det inte. Men någon erfarenhet om verkningarna av denna speciella vilja kan man naturligtvis inte få, förrän man har sett viljan förverkligad på något vis. Jag vet ju, att herr Pauli har läst latin, men det hade kanske heller inte skadat med litet matematik.

(Herr *Pauli*: Det har jag också gjort!) Det har i så fall inte haft tillräcklig verkan, herr Pauli.

Den nya stadgans 3 § lyder på följande sätt: »Gymnasiet har till ändamål att på grundvalen av det i realskolan meddelade kunskapsmättet bibringa en fördjupad och utvidgad allmän medborgerlig bildning; därjämte har gymnasiet till särskilt ändamål att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vidare utbildas vid universitet eller högre fackutbildningsanstalt.» Denna bestämmelse är inte annorlunda än bestämmelserna i den föregående skolordningen, och den har hitintills ansetts innebära, att när en man eller kvinna har tagit studentexamen, skall han eller hon obehindrat kunna gå till universitet och fackhögskolor och där fortsätta sina studier. Med den nya ordning, som vi fingo i fjol, är detta inte längre möjligt. Vill någon student gå till den tekniska högskolan eller Chalmers' tekniska institut, skogshögskolan, farmaceutiska institutet eller de militära fackhögskolorna, kan han inte detta direkt, därför att han inte är tillräckligt rustad i fråga om matematiken. Detta är inte något löst påhitt av några motionärer, utan det är saker och ting, som omvittnats av sakkunnigt folk. I fjol höstas ingick tekniska högskolan med en framställning till Kungl. Maj:t med begäran, att någonting skulle åtgöras, antingen så att man läste mera matematik före studentexamen eller efter densamma. Någondera utvägen måste tillgripas. Ty för inträde i tekniska högskolan voro studenter efter utbildning enligt den nya ordningen för svaga. Det är alldeles uppenbart, att om man skall förlägga en sådan tilläggskurs utanför gymnasiet, blir den både tidsödande för lärjungarna och penningödande för föräldrarna, och anordningen kommer att drabba hundratals studenter, som årligen gå just till dessa fackhögskolor.

Det sätt, på vilket skolöverstyrelsen sökt lösa frågan och som herr Pauli omnämnde, har inte vunnit gillande på något håll, där man har matematiska insikter och där man överhuvud taget har sinne för vad lärjungar på ett gymnasium kunna tåla under det sista året före studentexamen. Och vad som gäller fackhögskolorna gäller också universiteten. Den matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Lund har gjort en framställning, där man säger, att en justering verkligen är nödvändig.

På den punkten har det mera fog för sig, tycker man, att vänta och se och således söka draga nytta av erfarenheterna. Men om man ser riktigt oförvillat

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

på saken: vad är det egentligen för erfarenheter man kan göra? Jo, man kan få reda på hur lång tid det tar för dessa studenter, innan de bli färdiga, och man kan taga reda på hur mycket pengar det kostar. Men det är också det enda, ty själva den lucka, som har uppstått, fylles inte på något sätt av sig själv. Och när det nu förhåller sig på det sättet, tycker jag, att det är en klar och öppen cynism att föreslå, att man skall vänta och se, att låta dessa studenter utsättas för att tiden går och deras studier fördyras. Varför skall man inte rätta till den saken? Ja, såvitt jag kan se, finns det ingen annan anledning till att man inte gör det än den, att en departementschef skall kunna ha lov att säga, att »vad jag har skrivit, det har jag skrivit». Punkt.

Så ligger saken till — enkelt och rättframt framställd. Och vill man ha den uttryckt på annat och kortare sätt, kan man säga, att den nuvarande ordningen innebär, att för den händelse någon i denna kammare har en son, som han vill skall gå den humanistiska linjen, därför att han vill, att han skall läsa latin, men å andra sidan vill, att han också skall utbilda sig något så när grundligt i engelska, så kan han inte få sin vilja fram på den punkten. Den innebär också, att för den händelse någon här i kammaren har en son, som tagit studentexamen eller håller på att taga studentexamen, och vidare vill ha honom utbildad till ingenjör, så kan denne son inte komma in i någon ingenjörsfackhögskola direkt. Han måste först kostas på sig en ytterligare utbildning i matematik. Det är i båda dessa avseenden, som statsutskottet vill ha en rättelse.

Ovanpå detta skulle det möjligen återstå något litet att säga om reservanterna. Herr Pauli förmenade, att det egentligen inte förelåg någon meningskiljaktighet i sak mellan utskottet och reservanterna, utan att det var en skillnad endast till formen. Vad formen beträffar, har man anklagat utskottet för en brysk sådan, medan däremot reservanterna skulle vara mildare i formen, d. v. s. vad man gemenligen kallar snällare. Jag tror inte, att man kan klaga på utskottets form. Det är en sådan, som givits åt utskottsutlåtandet i stil med årtiondens filning och polering, och jag tror, att det liksom alla välvilliga utskottskottsutlåtanden utmärker sig för behagliga talesätt.

Vad däremot saken beträffar, råder det långt ifrån någon likhet. De utskottsledamöter, som stå för utskottets yttrande, vilja någonting bestämt. Reservanterna däremot skulle nog önska att vilja någonting, om bara departementschefen behagade tillåta det. Med den kännedom jag har om departementschefens inställning till denna fråga, vet jag, att han inte har det behaget. Att ansluta sig till reservanternas förslag är att ropa i en skog, där man aldrig får något svar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Den siste ärade talaren har, säkerligen ganska avsiktligt, förenklat problemet, då han koncentrerade det i satsen, att vad statsrådet Engberg hade skrivit, det hade han skrivit, och därvid skulle det förbli. Då jag nu begärt ordet för att yttra mig i denna fråga, är det inte alls för att statsrådet Engberg skall få behålla sista ordet i det spörsmål, som här föreligger, ehuru jag helt och fullt, såsom jag tror, står på hans ståndpunkt, utan det är för att söka kammarens uppmärksamhet litet bort ifrån de pedagogiska synpunkterna, litet bort ifrån vad jag skulle vilja kalla närsynen och se litet vidare på det hela.

Det är ingen, som bestrider, att 1933 års läroverksstadga i många stycken avviker ifrån 1927 års riksdagsskrivelse. Men jag vågar påstå, att den icke avviker från riksdagsskrivelsen i de punkter, där denna innehöll verkliga beslut. Däremot innebär den, att Kungl. Maj:t efter att ha provat de linjer,

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

som riksdagen 1927 lade fram till Kungl. Maj:ts omprövning, har stannat vid att underkänna vissa av dem och gått in på linjer, som riksdagen icke hade tänkt sig. Men det har Kungl. Maj:t full rätt till. Nu är det en gammal företeelse i svensk politik, att man, när man inte är nöjd med en sak, först tittar efter, om man inte kan få den att vara ett rättsövergrepp, en konstitutionell oriktighet. Så har även skett i detta fall. Förra året väcktes en motion, som tog sikte på den konstitutionella oriktigheten i förfarandet. Statsutskottet slog ihjäl motionen efter konstens alla regler och med samma kärnfullhet och koncentration, som utskottet brukar, men dessutom med en alldeles ovanlig elegans. I år har likaledes ett försök gjorts att draga upp den konstitutionella frågan, men det försöket strandade på att konstitutionsutskottets majoritet slog ihjäl det. I dag föreligga två motioner, som innebära en återklang av den konstitutionella synpunkten. I den ena motionen hemställs, att riksdagen skulle avslå det anslagsyrkande, som gjorts bland annat för genomförande av läroverksstadgans bestämmelser i vissa avseenden. I den andra yrkas, att riksdagen skulle vid anslagets beviljande uppställa som villkor att en sådan reform företages av stadgan, som anges i motionen. Statsutskottet har avvisat båda motionerna i punkten a). Jag nöjer mig därför med att konstatera, att den konstitutionella frågan är avförd från dagordningen och yrkar beträffande punkten a) bifall till utskottets förslag.

Utskottets hemställan upptar emellertid två andra punkter, b) och c), i vilka hemställs om skrivelser till Kungl. Maj:t med begäran i den ena om en ändring i fråga om franskans ställning och i den andra om ändring i läroverksstadgans bestämmelser angående matematiken på reallinjen. De båda punkterna hänga i själva verket, herr talman, ytterligt nära samman. De kunna, såvitt jag förstår, alldeles icke skiljas från varandra, då det gäller att bedöma läroverksstadgan i dess helhet. Att taga dessa punkter isolerade är precis detsamma som att se sig blind på alla detaljer och glömma bort sammanhanget i det hela. Jag vill emellertid säga ett par ord om vardera punkten, innan jag upptar dem båda i ett sammanhang.

Beträffande franskan har i en motion föreslagits den utväg, som statsutskottet anslutit sig till, nämligen att, såsom den siste ärade talaren framhöll, franskan skulle få sitta kvar i orubbat bo, men att där det fanns fem elever, som ville göra engelska till kärnämne, skulle det gå för sig. Att de kunna välja engelska ändå, är ju alldeles uppenbart, men det är ju tydligt, att det nu är fråga om engelska såsom fast språk i stället för franskan. Men, mina herrar, mot hela den pedagogiska realitetsbakgrund, som den siste ärade talaren framhävde, betyder det rakt ingenting annat än att inga komma att välja franskan. Vi hörde ju, vilken inställning de svenska målsmännen och lärjungarna ha till franskan, och kan man få ersätta ett kärnämne, som är obligatoriskt, med ett annat, som är fakultativt och som man hellre vill läsa, blir det ingen som väljer det förra. Det blir formellt ingen ändring men realiter ett sönderbrytande.

Den andra punkten rör matematiken på reallinjen. I det fallet vill jag först och främst erinra om vad 1927 års riksdagsskrivelse bland annat innehöll i detta stycke. Det sades där — sid. 84, skrivelsen 262 — att »gymnasiet har, såsom förut anförts, två huvuduppgifter. Det skall giva lärjungarna den allmänbildning, som en högre elementarundervisning kan meddela och som med fog kan fordras av den, som genomgått ett högre allmänt läroverk. Men då gymnasiet ock har att förbereda sina lärjungar för deras kommande levnadskall, måste det giva dem tillfälle att åtminstone i någon mån inrikta sina studier mot de mångskiftande utbildningsvägar, vilka öppnas genom avgångsbetyg från högre läroverk, och det måste därför ock lämna en viss

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

specialbildning», men inte en fullständig förberedelse till högre studier vid universitet och högsolor. I klämman i riksdagsskrivelsen har detta sammandragits på ett sådant sätt, att det kan missförstås, men motiveringen är klar och tydlig. Huvudsyftet är en högre allmän medborgerlig bildning, bisyftet en viss utbildning för fortsatt vetenskapligt arbete.

Nu är hela utvecklingen i våra dagar sådan, att, med den allmänna rösträtten och hela inriktningen av vårt offentliga liv och de enskilda medborgarnas kraftanspanning för gemensamma mål, man måste säga sig, att den högre allmänbildningen ställer allt större och större krav på eleverna i skolorna. Det kan inte hjälpas, att man småningom kommer till en tidpunkt, då man måste välja mellan den högre allmänbildningen och förberedelsen till universitet och högsolor. I det fallet gäller 1927 års grundläggande riksdagsskrivelse, att den högre medborgerliga allmänbildningen är huvudsaken, och att specialutbildningen skall tillgodoses i någon mån och så långt det sig göra låter med hänsyn till de föreliggande omständigheterna. Nu vet jag fuller väl, och den siste ärade talaren strök också under det, att i ofantligt många »sakkunniguttalanden» har pekats på att det är alldeles omöjligt att efter studentexamen på realgymnasiet med den matematikkurs, som där förekommer, omedelbart övergå till specialhögsolor. Men, mina herrar, det finns också i oändligt många andra fall liknande luckor. Universiteten ha sedan gammalt och långt innan denna läroverksstadga fanns klagat över skolbildningens bristande effektivitet med hänsyn till de vetenskapliga studierna. Inom de juridiska och humanistiska fakulteterna önska vi i varje fall, att de abiturienter, som komma till universiteten, åtminstone nödortfigt skola kunna behärska de tre främmande kulturspråken tyska, franska och engelska. Den litteratur, som bland annat finnes på franska språket och som dag för dag växer i betydelse och styrka på det vetenskapliga området, är för dem en sluten bok och har länge varit det. Vi kunna inte tycka annat än att universiteten därvidlag få se till, vad som kan göras för att komplettera kunskaperna, och jag tror, att precis detsamma bör gälla på alla andra håll. Jag är inte alldeles säker på att universitetens och högsolornas män äro i stånd att göra det helt och hållet på egen hand, men då ha vi ju Kungl. Maj:t; och där studierna icke äro fria utan tidsbundna, får väl Kungl. Maj:t ingripa och ordna till förhållandena på det sätt, som kan vara lämpligt.

Jag vill i detta sammanhang också säga ett par ord om de övriga mångfaldiga »sakkunnigyttranden», som ha avgivits från alla håll. De utmärkas otvivelaktigt allesamman av en mycket stor sakkunskap, men det är inte den sakkunskap vi behöva. Den sakkunskap, som här föreligger, talar i profetians form och säger, vad som skall komma att ske, men den talar inte alls om det, som är huvudsaken. Den ser sig blind på en massa detaljer, hur det kommer att ställa sig i det och det speciella avseendet. Jag tror icke, att man bör tillmäta dessa profetior, även när de komma från vetenskapens män, större betydelse än de profetior, som komma från nationalekonomerna och som — det veta vi alla — aldrig slå in utom i det fallet, då en nationalekonom själv vid olika tider uttalar motsatta meningar. Det är möjligt, att några olägenheter kunna uppkomma i detaljerna enligt den nya läroverksstadgan, det vill jag icke bestrida. Men jag måste säga mig, att mot dessa olägenheter har man att ställa någonting annat, nämligen det mål och det syfte, som man vill vinna. Vilketdera är det viktigare: detaljerna på den eller den punkten, eller det stora hela och väsentliga syftet? Vad är det för en högre allmänbildning, som skolan skall ge?

Ja, jag erinrar om att det fanns en tid, då man talade om latinherraväldet. Latinherraväldet var en riktig buse, särskilt för andra kammaren, som ju till

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)
 och med vilje göra latinherraväldets brytande till villkor för anslag. Allt går igen, herr talman! Här vill man också göra vissa saker till villkor, saker, som icke alls höra ihop med anslaget. Men latinherraväldet betydde, att det var en förberedande lärdomsskola. Den nuvarande studentexamen är slutpunkten i en allmänt medborgerlig slutskola, och det är en väsentlig skillnad. Efter latinherraväldets brytande kom den student- eller mogenhetsexamen, som vi länge haft och som är ersatt genom den nya läroverksstadgan. Men vad betydde den? Ja, jag kan icke neka till, att för mig står det klart, att den betydde, att matematikherraväldet sattes i latinherraväldets ställe. Hela vår allmänbildning blev formad och färgad av reallinjen, av naturvetenskapen. Hela den allmänt borgerliga bildningen, som förut varit humanistisk och som till hela sin läggning, så vitt jag kan se, bör vara humanistisk, den blev allt mer och mer naturvetenskaplig, och jag tror icke att jag överdriver, om jag säger, att den materialistiska världsåskådning, som mer och mer har brett ut sig, har haft ett kraftigt stöd just i denna tid av matematikens och naturvetenskapens herravälde.

Den läroverksstadga, som nu har kommit, betyder, såvitt jag kunnat förstå, en ljusning för det humanistiska bildningsidealet. Det är icke ett återförande av latinherraväldet, men det är ett återförande av den allmänna medborgerliga bildningen av högre art till humanistisk karaktär. Då är franskans insättande på sin plats ett av huvudvillkoren, men det andra, herr talman, det är, att reallinjens matematikherravälde icke skall få bestå. Är det nu så, att reallinjen blir för lätt, som så många sagt, skulle jag vilja hemställa till herr statsrådets och chefens för ecklesiastikdepartementet benägna övervägande, om han icke skulle kunna taga det konsekventa steget att låta franska bli kärnämne och obligatoriskt även på reallinjen? Det är den utvecklingen, som är den naturliga, om man överhuvud vill ha den humanistiska bildningens karaktär även för reallinjen klar. Men här blandas andra synpunkter in. Här blandas in synpunkter på det framtida levnadskallet, förbindelserna med utlandet o. s. v. Ja, det är gott och bra, men det är väl ej huvudsaken? Huvudsaken är den humanistiska bildningen för vårt folks högre skikt.

Ett par ord skulle jag i detta sammanhang vilja säga om de tre språken: tyska, engelska och franska. Det är genom att behärska dem som den svenska kulturen kan ha den betydelse som den har för utlandet. Hela vår svenska vetenskapliga inställning beror på att vi kunna så att säga klart och direkt tillägna oss vetenskapens resultat i de främmande länderna genom att vi behärska kulturspråken. Om vi icke gjorde det — ja, då stode vi där, stilla och instängda. Nu är vår svenska insats i den allmänna världskulturen så att säga en insats från den objektive iakttagarens synpunkt, av den, som tillägnar sig och sammanställer det bästa av de olika kulturerna. Om vi överhuvud taget skola utsträcka detta till den allmänt högre medborgerliga bildningen, då menar jag, att det är ganska nödvändigt också, att i denna ingår förmågan att kunna själv bestå sig omdöme om vad som finnes på de främmande språken, vad som finnes i den främmande litteraturen, vad som finnes ej minst i de främmande tidningarna. Jag menar därför, att för den högre allmänt medborgerliga bildningen borde kunna ställas krav på tre språk, och det är ju icke utan, att det finnes tendenser till det, även om man här och var vill begränsa det och även om det icke kan vara mer än ett språk, som är kärnämne.

Jag vill slutligen erinra därom, att när riksdagen skrev år 1927, yttrade den sig också om olika alternativ och olika möjligheter, men sedan riksdagen hade gjort det, sade den: »De olika alternativ, för vilka riksdagen nu angivit vissa huvuddrag, synas kunna anvisa framkomliga vägar för en omorganisation av gymnasiet i enlighet med de grundprinciper, till vilka riksdagen ansluter sig.

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

Att giva bestämt företräde för ettdera anser riksdagen icke vara möjligt utan en omfattande och detaljerad undersökning, som näppeligen kan förväntas från riksdagens sida. Riksdagen anser sig fördenskull böra hos Eders Kungl. Maj:t hemställa om verkställande av erforderlig utredning i berörda hänseende, varefter det lärer böra ankomma på Eders Kungl. Maj:t att fastställa den ordning, som kan anses lämplig. Det är självklart, att vid en definitiv prövning av ifrågavarande spörsmål de jämkningar må göras, som utredningen och dess resultat visat vara nödiga.»

Däri låg och däri ligger, att riksdagen icke vill ta befattning med kursplaner och timplaner och detaljer i läroverksstadgan i ena eller andra avseendet, utan riksdagen vill begränsa sig till två ting: grundlinjerna och anslagen. När det gäller anslag, då måste för riksdagen framläggas — och det begärdes också 1927 — en fullständig utredning av grunderna för de anslag, som man begär. Men det kan icke däri inläggas, att det skall vara en fullständig utredning av alla möjliga alternativ, oavsett vilket Kungl. Maj:t valt.

Nu har statsutskottet i år förklarat, att för det anslag, som här är begärt, föreligger fullständigt tillfredsställande motivering och utredning. Jag tror att riksdagen gjorde klokt, om den underlåte att blanda sig i sådana ting, som ligga utanför riksdagens vanliga verksamhet. Det kan icke vara möjligt för oss att anlägga pedagogiska synpunkter, att bestämma om eller resonera om timantal, kursplaner och allt sådant, utan det måste lämnas i Kungl. Maj:ts hand. Och alldeles särskilt har jag svårt att förstå dem, som på en gång yrka en stark regering och samtidigt ett bindande av denna regering i alla detaljer, när det icke passar, vad Kungl. Maj:t gör efter sin vilja och uppfattning på sitt område.

Om jag så till sist, herr talman, skall framställa ett yrkande, bortsett från det yrkande om bifall till punkt a), som jag redan gjort, måste jag liksom den siste ärade talaren ett ögonblick stanna vid reservanternas ställning och utskottets. Nu är det nog så, som den förste talaren i dag sade, att det kan vara tämligen likgiltigt, om man tar utskottsförslaget eller reservationen, ty Kungl. Maj:t blir icke bunden genom någondera, utan Kungl. Maj:t kan avvisa båda. Och jag vill uttala den livliga förhoppningen, att Kungl. Maj:t efter att ha prövat vad riksdagen skrivit — vad den nu än kommer att skriva — måtte finna, att ur en högre synpunkt, när saken betraktas i sitt hela och verkliga sammanhang, riksdagen icke har tagit tillräcklig hänsyn till detta sammanhang och att framställningen därför icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Men naturligtvis måste jag ändå tycka, att det är bättre att riksdagen icke skriver vad den icke borde skriva. Nu skilja sig reservanterna från utskottet däri, att reservanterna ha tagit bort de båda hemställanden, som finnas under punkterna b) och c), men reservanterna ha icke varit så konsekventa, att de också tagit bort motiveringen för dessa båda punkter. Om herrarna se efter i statsutskottets betänkande nr 103 på sid. 30, så finnas där precis samma stycken, som finnas i utskottsbetänkandet på sid. 12, ehuru med vissa ej oväsentliga modifikationer i formen. Om reservanterna verkligen skulle vilja vinna vad som här är äsyftat, så skulle de stryka de där tre styckena på sid. 30, som börja »Utskottet har funnit», »Emellertid finner utskottet skäligt» och »I fråga om matematikundervisningen» samt direkt från behandlingen av motionen I: 91 gå över till stycket »Utskottet har icke funnit skäl föreligga för riksdagen att ingå på någon närmare prövning av dessa frågor». Som det nu står, vet man icke om detta stycke i reservationen hänför sig blott till sista stycket eller även till de två föregående på samma sida.

Jag kan därför icke anse mina synpunkter tillfredsställda genom att yrka bifall till reservationen, utan när jag ansluter mig huvudsakligen till den tan-

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

kegång, som där skymtar fram, ber jag, herr talman, att få göra det på det sättet, att jag hemställer om avslag på utskottets punkter b) och c) med strykande ur motiveringen av de stycken på sid. 12, där det heter: »Utskottet har funnit det i motionen II: 219» etc., »Emellertid finner utskottet skäligt» etc. samt hela sid. 13 utom meningen: »Utskottet har funnit vad sålunda motionsvis anförts» etc. Resten av detta stycke även å följande sida bör ock strykas.

Det synes mig vara den riktigaste och bästa formen, om man vill säkerställa det som enligt min mening bör säkerställas, nämligen den nu givna läroverksstadgans orubbade bibehållande till dess den hunnit visa, om den kan åstadkomma vad jag hoppas och tror att den *kan* åstadkomma: en humanistisk högre allmänbildning i allt vidare kretsar av Sveriges folk.

Herr Thelin: Herr talman! Då jag jämte herr Bagge är motionär i denna punkt, ber jag att få yttra ett par ord. Egentligen skulle jag kunna inskränka mig till att instämma i vad herr förste vice talmannen yttrade i fråga om språken och matematiken. Men när det gäller språkundervisningen har herr Pauli talat om, att det i denna kammare finnes en del folk, som har litet kändedom om franskan sedan den tiden, då de gingo i läroverk. Jag hör till dem. Jag har skrivit franska i läroverket och i studentexamen, och jag får verkligen erkänna, att jag inte tyckte att det beredde några större svårigheter. Men det kan ju bero därpå, att vi som latinare voro ganska tränade, särskilt i latin, och därigenom hade lättare för att skriva franska än vad vår tids ungdom har, då för dem latinundervisningen är relativt inskränkt.

När herr Olof Olsson sedan påpekade, att det ur praktiska synpunkter är värdefullt, att lärjungarna få välja engelska i stället för franska som fast språk på latinlinjen, tror jag han har bakom sig nästan hela Sveriges lärarkår och en ofantligt stor mängd föräldrar och målsmän till lärjungar i våra läroverk. Jag tycker, att det skulle vara rätt underligt, om svenska folkets representanter i riksdagen skulle sätta sig emot att på det viset ge uttryck för vad svenska folket tänker och känner beträffande dessa språk: franskan eller engelskan som fast språk. Jag vill särskilt stryka under, att det under inga förhållanden är meningen, att franska skall försvinna som fast språk. Man skulle möjligen ha kunnat få den uppfattningen, om man icke alltför uppmärksamt hörde vad herr Pauli yttrade. Men det är ju inte meningen. Franska skall stå kvar som fast språk på latinlinjen, och engelska kan väljas, ifall minst 5 elever förena sig om att begära att få läsa engelska som fast språk.

Vad sedan beträffar matematiken, instämmer jag också tillfullo i vad herr Olof Olsson yttrat om den saken. Jag skall inte upprepa hans skäl. Jag vill bara erinra herr Pauli om en sak, då han säger, att det inte är alla realister, som skola bli ingenjörer. Nej, det är det visst inte. Men de matematiska kunskaperna på reallinjen krävas också för framgångsrika studier på lantbrukshögskolor, på de militära högskolorna, vid Chalmers' tekniska institut och vid farmaceutiska institutet. Stora grupper av realstudenter placeras på dessa högskolor, så det är ju inte bara fråga om tekniska högskolan.

Det ämne, som har blivit allra hårdast nedskuret på gymnasiet, är biologi med hälsolära. Där har timantalet för det fyraåriga gymnasiet minskats från $9\frac{1}{2}$ till 7 veckotimmar, d. v. s. med 26 %, och för det treåriga gymnasiet från $7\frac{1}{2}$ till 5 veckotimmar, d. v. s. med 33 %. Detta synes vara en ganska allvarlig beskärning av biologien, och det värsta är, att mer än hälften av den minskningen gäller det odifferentierade gymnasiet. På det odifferentierade gymnasiet har biologien fullständigt försvunnit från den högsta ringen. Nu är det så, att stora grupper av studerande behöva detta ämne för sin fort-

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

sätta utbildning. Så är förhållandet med blivande lärare i biologiska ämnen, museimän, tjänstemän i fiskeristaten och vid centralanstalten för jordbruksförsök, läkare, tandläkare, veterinärer, apotekare, jägmästare, lantmätare, agronomer, gymnaster, officerare av visst slag och folkskollärare. Alltså, stora grupper av utbildningsanstalter kräva goda insikter i biologi och hälso-lära. Genom beskränningen kommer t. ex. undervisningen om växternas livs-företeelser att helt försvinna från gymnasiet, och utvecklingsläran och äftt-lighetsläran ha flyttats upp från det odifferentierade till det differentierade gymnasiet. Det betyder, att en hel del studenter gå ut från läroverken utan att ha fått någon som helst undervisning i utvecklingslära och äftt-lighets-lära. Detta finner jag för min del ytterst betänkligt.

I den motion, som herr Bagge och jag väckt i denna kammare, heter det: »Då ändringar företagits i timplanen för även andra ämnen utan att ha stöd av någon förberedande saklig prövning, synas också dessa böra bli föremål för närmare granskning.» När jag skrev under denna motion, hade jag på den punkten i tankarna ämnet kristendomskunskap. De läroverkssakkunniga, om vilka det förut här har talats, voro fullständigt ense om att kristendomsämnet i högsta ringen i gymnasiet skulle få behålla sina 2 timmar, men utan att det, så vitt jag vet, förekommit någon som helst sakkunnigutredning, har Kungl. Maj:t tagit bort den ena timmen för detta ämne i högsta ringen. Detta finner jag för min del ytterst beklagligt, då jag tror, att detta ämne har en karaktärsfostrande betydelse, som inte får underskattas. I det ämnet lära ju lär-jungarna att känna stora mänskliga gestalter, mänskliga ideal och mänskligt arbete. Detta kan hos dem väcka vördnad för det som är högt och heligt, och det kan sporra dem till att sätta målet högt i livet. Jag skulle vilja hemställa till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att behärta dessa synpunkter och vid en eventuell revidering av stadgan ge kristendomsämnet dess rätt tillbaka.

Med dessa erinringar, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Undén**: Herr talman! Då jag tillåter mig att från regerings-bänken ta ordet i denna fråga, måste jag först be om överseende, ty jag känner väl på mig, att jag inte är någon specialist vare sig på pedagogiska frågor i allmänhet eller på den skolpolitik, som förts här under de senaste decennierna. Mina reflexioner till den debatt, som här pågår, ha därför kanske i hög grad diletantmässig karaktär, men jag tycker mig finna, att flertalet av kamma-rens ledamöter äro i lika liten grad specialister som jag själv.

Detta gör, herr talman, att jag kanske är något okänslig för vissa argu-ment, som ofta upprepats i denna skoldebatt och som tydligen anses vara bär-kraftiga och göra god effekt, särskilt bland specialister på skolväsendet. Jag måste sålunda säga, att då herr förste vice talmannen kände sig upprörd över att föräldrar inte kunna få möjlighet för sina barn att läsa så mycket engelska eller matematik som dessa föräldrar önska, så är jag benägen att därpå svara, att det finnes föräldrar, som ha många andra önskemål, som inte heller kunna tillgodoses. Det finnes kanske föräldrar, som skulle önska, att barnen under-visades i esperanto, men de ha ingen möjlighet att få en enda timmes lektion i esperanto i våra läroverk. Likaså är jag rätt okänslig för den statistik, som brukar åberopas i fråga om hur pojkar valta under de senare åren. När jag själv gick i skolan, fanns det ingen allmän rösträtt i fråga om skolämnen, och jag erkänner villigt, att jag inte kunnat följa med i den utveckling, som lett till att så gott som alla ämnen skola delas upp i olika grupper, som pojkar-na själva få välja, allt eftersom de tycka om dem eller inte. Jag tror nu, att den

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

där valrätten, som utövas av läroverksungdomen, influeras av så många olika synpunkter, att statsmakterna inte behöva ha alltför stor respekt för den statistik, som framgår av läroverksungdomarnas eget val.

Jag får till och med säga, att inte ens läroverkslärarnas opinion, som en talare här nyss åberopade, är för mig avgörande i dessa frågor. Överhuvudtaget är det ju så, att så fort ett ämne på något vis tränges undan i skolan, finnes det alltid en hel del antingen specialister eller andra, som ha förkärlek för just det ämnet och som ropa högt i skyn, att det blir fullkomligt orättvist och utan tillräcklig utredning undanträngt av andra. Man måste dock se dessa frågor i sitt sammanhang. Om ett ämne undanträngts, beror det på att man velat ge större plats åt ett annat ämne. Man kan inte tillgodose alla önskemål samtidigt. Det får alltså bli en avvägning, och då gäller det ju, huruvida detta undanträngande varit nödvändigt för att ge plats åt ett viktigare ämne.

Om man ser på de detaljfrågor, som statsutskottet här har tagit upp, ber jag först få nämna ett par ord om matematiken. Det förefaller råda en allmän enighet på en punkt — det får jag med tillfredsställelse notera — och det är, att matematiken undanträngts på latinlinjen. Det var ju i och för sig ett ganska djärvt steg från departementschefens sida, eftersom matematikens företrädare i vårt land onekligen i senare skolordningar lyckats få ytterligare framskjuten plats för sitt ämne. Det tycks som sagt råda en ganska allmän uppfattning om att det var på tiden att stäcka matematiken en smula, att tränga undan den för att ge plats åt andra ämnen.

Herr förste vice talmannen gav en hänförd skildring av matematikens betydelse som träning för tanken, och alla äro ju eniga om att detta ämne har den betydelsen. Men det är ju inte säkert, att just det tillägg i matematikkursen, som här kan vara fråga om, exempelvis i vad avser reallinjen, vilket nu diskuteras, har någon avgörande betydelse i fråga om matematikens bildande roll. Jag må säga, att när jag gjorde den personliga erfarenheten, att en elev i första ringen på latinlinjen studerar analytisk geometri, som på min tid förekom först i filosofie kandidatexamen, så blev jag något häpen över att matematiken hade lyckats tränga sig fram till den grad under ett par årtionden på andra viktiga ämnens bekostnad.

En annan omständighet, som bör ihågkommas, när det gäller matematikens ställning, är den, att matematikkursen på reallinjen hittills varit så pass stor, att man fått ett betyg från studentexamen direkt inskrivet vid filosofie kandidatexamen. När jag själv en gång i tiden tog ett betyg i matematik i filosofie kandidatexamen, var det ungefär realkursen i studentexamen. Man får säga, att det är en ganska ovanligt privilegierad ställning matematiken har, när en studentkurs direkt utan vidare studier räcker för filosofie kandidatexamen vid universiteten.

Nu säger man, att här har uppstått en ödesdiger lucka mellan studentexamens realkurs i matematik och de olika fackhögskolornas kurser, och det är naturligtvis obestriddligt, att genom den beskärning av matematiken, som skett, har det blivit en sådan lucka, men jag ber få understryka, att fackhögskolorna naturligtvis ha anpassat sig efter studentexamenskurserna. Fackhögskolornas kurser i matematik äro icke någon fix faktor, en gång för alla fastställd. Först och främst är det givet, att fackhögskolornas slutkurser ökas med utvecklingen. Det förhåller sig alltså icke på det sättet, att så och så mycket matematik skall man läsa för att bli ingenjör, och därför måste man börja med denna kurs, som då skall vara avlagd för inträde i fackhögskolan, utan även en matematikkurs i en fackhögskola är en ytterligt variabel faktor i utbildningen och kan naturligtvis börja på något tidigare eller något senare stadium, låt vara att det vid själva övergångsperioden vid en omläggning av studentkursen kan

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

bli vissa svårigheter därvidlag. Jag tror alltså, att man med orätt åberopar dessa uttalanden från fackhögskolor som ett avgörande argument. Därmed vill jag inte förneka, att det ju är tänkbart, att vid avvägningen av matematikkursen på reallinjen det kan ha skett en något för stark beskäring och att den frågan kan behöva upptagas till förnyad prövning och utredning, men resultatet beror nog i någon mån på, i vilken utsträckning fackhögskolorna utan alltför stora olägenheter kunna variera sina nuvarande kurser.

Jag ber också att i det sammanhanget få påpeka, att med den konkurrens, som för närvarande råder, brukar det ingalunda vara så, att en yngling från studentexamen omedelbart inträder i fackhögskolan, utan han får i alla fall för att stå sig i konkurrensen komplettera sina studier i olika avseenden.

Vad sedan beträffar franskan, hör jag också till dem, som gått i skolan under en tid, då franskan hade den ställningen, som nu är så omstridd: då man, utan att lärjungarna tillfrågades, fick läsa och skriva franska i studentexamen, och såvitt jag vet voro inga särskilda olägenheter förbundna med det. Nu har det sagts, att våra förbindelser med engelsktalande folk äro så vidsträckta, att engelskan har större praktisk nytta, och att man därför bör ge engelskan så stort utrymme som möjligt på franskans bekostnad. Men det förvånar mig, att man inte i det sammanhanget får höra en annan synpunkt, nämligen den, att engelskan, som ju ändå läses i ganska stor utsträckning i skolorna, är ett för oss så pass mycket lättare språk, att vi inte förlora kontakten med det språket, även om engelska inte har denna fullt så framskjutna ställning under de sista gymnasieåren.

Jag har för min del ofta vid universiteten hört klagomål anföras över att universitetslärarna ej kunna sätta franska böcker i händerna på studenterna, och det borer på att franskan har undanskjutits under de sista årtiondena. Nu förefaller det lyckligtvis vara en allmän enighet om att franskan bör ha en förstärkt ställning i förhållande till vad tidigare varit fallet. Även statsutskottet förklarar, att franskan bör ha denna förstärkte ställning. Alltså tyckes ecklesiastikministerns initiativ icke röna någon opposition i det avseendet, att han har givit franskan en starkare ställning. Vad som då återstår är ju denna lilla gradskillnad, huruvida man skall skriva eller icke i studentexamen och därmed också i de sista klasserna. Jag vill än en gång nämna som min erfarenhet, att i universitetskretsar har man i det stycket, såvitt jag kunnat förnimma uppfattningen, varit tillfredsställd med att franskan fått den förstärkte ställning, som den fått i den sista stadgan. Såsom det redan av den föregående talaren har påvisats, kan utskottets förslag till ändring i stadgan te sig nog så oskyldigt, men det är att befara, att den praktiska konsekvensen blir helt annorlunda, och att, om det medges en rätt att utesluta franskan som skriftspråk och i stället välja engelska, därest fem lärjungar önska det, detta kommer att få större konsekvenser vid en tidpunkt, då det råder en viss oro i lärjungekretsar och föräldrakretsar med hänsyn till franskans förmenta svårighet. En ändring enligt utskottets förslag kan då leda till ett sönderbrytande av den organisation, som införts, alltså även leda till att franskan ej får den förstärkte ställning, som statsutskottet självt önskar, att den skall ha.

Jag kan till slut icke undgå att såsom flera föregående talare finna det ganska betänkligt, att riksdagen skulle i en sådan ändå relativt obetydlig fråga rörande ämnesfördelning och kurser i en skolstadga söka diktera för regeringen, att det skall ske en sådan ändring, som här ifrågasättes. Om det vore ett spörsmål om själva läggningen av den bildningstyp, som gymnasiet avser att ge, om det vore ett stort avgörande spörsmål, då skulle det vara helt naturligt, att riksdagen ville vara med om att utforma gymnasiets bildningslinje.

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

Men när det gäller icke valet mellan franska och engelska, utan det spørsmålet, huruvida man skall skriva i det ena eller andra ämnet de två sista åren och i studentexamen — ty det finnes ju alltid möjlighet till tillvalsämnen för eleverna — när det alltså gäller denna mycket speciella fråga, att riksdagen då skulle diktera, att så och så skall det ändras i den redan utfärdade stadgan, det kan väl icke vara lämpligt.

Nu har här åberopats dels läroverkslärarnas opinion och dels hela svenska folkets opinion i denna fråga. Jag har redan nämnt, att jag ej har någon så överdriven respekt för vad läroverkslärarna säga, när de såsom ämnesrepresentanter framföra sina speciella synpunkter på dessa problem. Men jag har också hört läroverkslärare och rektorer, som uttryckt den förhoppningen, att man nu ej skall riva igen i den stadga, som nyss utfärdats, sedan man väl satt sig in i den och anpassat sig efter den. Vad den stora svenska allmänheten beträffar, undrar jag, om den bildat sig någon uppfattning om vad skillnaden mellan statsutskottets linje och den gällande läroverksstadgan egentligen är.

Herr Bergman: Herr talman! Herr Reuterskiöld yttrade för en stund sedan, att riksdagen ej bör lägga sig i pedagogiska detaljer. Det skulle varit synnerligen önskvärt, om herr Reuterskiöld hade haft den uppfattningen år 1927, då han, som bekant, på ett mycket avgörande sätt bidrog till att riksdagen lade sig i de mest ingående pedagogiska detaljer, vilket ledde till en fullständig omstöpning av de dåvarande gymnasierna, utan annan sakkunnig beredning än den som riksdagens särskilda utskott den gången kunde prestera. Att konstitutionsutskottets nuvarande ordförande kunde vara med om något sådant, är det förvisso flera än jag som förvånat sig över. Hans i dag uttalade uppfattning, att riksdagen icke skall lägga sig i de pedagogiska detaljerna i allmänhet är alldeles riktig. Riksdagen har emellertid intresse för de ekonomiska verkningarna av vad Kungl. Maj:t företager i följd av den administrativa rätt, som Kungl. Maj:t har att utfärda skolstadga. Och här har vittnats på ett fullt otvetydigt sätt i den allmänna diskussionen och ibland de sakkunniga, att särskilt vad ändringen i avseende på matematiken beträffar, den nya stadgan kommer att medföra ekonomiska verkningar av mycket vittgående art. Det kommer förvisso att år efter år visa sig. Tekniska högskolan, till vilken så många av reallinjens abiturienter gå, skall enligt gällande bestämmelse genomgå på fyra år. Där har man redan förut ett oerhört pressat program, som kräver av de studerande ett arbete mycket mera ansträngande än vid de flesta andra högskolor, just på grund av den lagstadgade tidsbegränsningen. Man är redan nu vid bristningsgränsen; i vissa fall är den rent av överskriden. Skall man nu på tekniska högskolans schema inpressa även det som förlorats av matematiken, som realstudenterna förut fått lära sig på gymnasiet och därför kunde, när de kommo till tekniska högskolan, så måste man förlänga högskolans kurser. Dessutom måste det framkalla ökade kostnader för staten genom anställningen av flera lärare, och det kommer också att kosta mer för dem, som skola genomgå högskolan under en förlängd tid. Dessa ekonomiska verkningar kunna givetvis ej vara riksdagen likgiltiga. För övrigt sitta ju här i riksdagen en mängd målsmän för dem, som gå i skolorna, och representanter för dessa målsmän. De ha naturligtvis sin fulla rätt att här göra vissa önskemål gällande. Det är ju ingenting annat man begär än att få uttala sina önskemål i viktiga huvudpunkter, icke att riksdagen skulle avfatta någon pedagogisk stadga.

Den fråga, som här föreligger, rör huvudsakligen två punkter. Den nya stadgan innehåller ju en mängd detaljer, som bl. a. berörts av herr Thelin,

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

men det gäller framför allt två stora huvudpunkter. Det gäller franskan på latinlinjen och matematiken på reallinjen. Det är kärnpunkterna i frågan. Jag måste bekänna, att jag för min del har en åsikt, som i viss mån avviker från dem, som här deklarerats av de föregående talarna. Jag anser nämligen, att Kungl. Maj:t icke blott var i sin fulla rätt utan även gjorde en ganska god gärning, då franskans förut prekära ställning på latinlinjen väsentligt förbättrades. Däremot anser jag, att man gjorde ett mycket stort misstag i avseende på omstöpningen av reallinjen. Där innebar åtgärden en verklig skadegörelse. Beträffande franskan kan jag ej se, att någon olycka skedde. Det var tvärtom så, att svenska studenter under de sista decennierna varit dåligt ställda i avseende på kunskap i franska. Vi hörde ju nyss en statistik över hur många som valde franskan. Medan det var 1,000, 800 o. s. v. som valde de andra språken, var det 13, som valde franskan. Det är klart, att det måste uppstå en ödesdiger okunnighet i franska bland den bildade allmänheten på det sättet. Franskan är emellertid fortfarande ett språk av den allra största betydelse för det internationella umgänget. Det blev handikappat under den hittillsvarande ordningen, och detta har betydelse icke endast, när det gäller de relativt få personer, som skola representera oss i diplomaten, utan också på många andra områden. Jag har hört av våra diplomater i främre orienten, att det är mycket svårt att få svenskar anställda där, därför att de icke kunna franska. Franskan är därborta det s. k. europeiska språket, det som kan användas på Balkanhalvön, i Turkiet, i Grekland, i Syrien, när man ej talar de därvarande landsspråken. Frankrike har alltifrån Frans I:s tid gammalt inflytande där. Nå, detta är ju detaljer, som icke spela den avgörande rollen, men det anföres som ett litet exempel på vad man förbiser, när man talar om franskans avtagande betydelse i världen. Det är icke i avtagande för närvarande, efter världskrigets utgång.

En annan sak: franskan har mycket stor betydelse för många olika vetenskaper. Också är det rätt, som herr Olof Olsson påpekade, att det är ett språk, som har en särskild styrka i sin reda och klarhet och i den logiska träning, som det medför såsom »latinets dotter», som ecklesiastikministern med rätta kallade det, när han utfärdade sin stadga och gav uttryck åt sina icke sällan förekommande, ofta väl mycket personliga, men den gången tänkvärda meningar till statsrådsprotokollet. Det är riktigt detta. Herr förste vice talmannen förklarade, att det är onödigt att anlita denna logiska träning här, därför att vi ju ha latinet på latinlinjen och det har samma egenskap. Men han förbisåg då, att latinet ej spelar samma roll nu som förut, därför att det läses ett mindre antal år än förr. Om man då genom studium av franskan kan förstärka det inflytande, som det logiskt uppfostrande latinet har i nämnda avseende, så har man verklig fördel därav: dessa bägge språk bidraga tillsammans i hög grad till tankens logiska träning, till att skapa reda och klarhet i tankegången. I det sammanhanget skall jag, fastän det icke annars hör hit, men med anledning av herr Olof Olssons yttrande, be att få svara på hans oväntade attack även mot latinet. Han sade, att han aldrig hade hört, att man hade haft någon »handgriplig nytta» av det latin, man läst. Man läste det förr, sade han, för att vinna kunskap om antikens kultur. Men någon handgriplig nytta hade man numera icke av latinet. Det är mycket egendomligt, att en bildad man, som till och med varit ecklesiastikminister i flera omgångar, verkligen har kunnat undgå att upptäcka denna handgripliga nytta. Hans åsikt är i varje fall mycket avvikande från den som råder ibland andra sakkunniga. Varje djupare studium av vissa — och ganska många — vetenskaper är omöjligt, historiskt sett, d. v. s. om man skall studera vetenskapens utveckling på området utan latin. Historia kan icke studeras vetenskapligt

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

utan latin, så snart detta studium gäller tider som äro äldre än 1700-talet. Westfaliska fredstraktaten och de föregående tidernas diplomatiska aktstycken äro på latin. Här i Stockholm avgjordes för icke länge sedan inför domstol en fråga rörande en tomträtt på Söder, och det som var huvudaktstycket var ett dokument, ställt till ett kloster och utfärdat på latin »dagen före den ärorika jungfruns himmelsfärd (d. v. s. den 14 augusti) 1288» av hans framlidna majestät Magnus Ladulås. Det dokumentet gäller ännu. Vi leva i ett sedan urminnes tider historiskt bestående rättssamhälle, och det måste naturligtvis finnas jurister, som kunna tolka sådana dokument. Nu kan man säga, att ej alla studenter behöva lära sig latin för sådana ändamål. Nej, naturligtvis icke, det begär ju icke heller någon; vi ha ju även en reallinje, men det är många, som behöva grundliga studier i latin. Jag nämnde nyss historikerna, som skola gå till urkunderna, och då måste kunna latin. Konsthistorikern, som i sitt studium träffar på gamla altarskåp eller taylor från medeltiden med s. k. språkband, vilka ju äro ytterst vanliga, kan icke behärska uppgiften, utan att känna vad orden innebära. Därför fordrar man vid universiteten, att för högre betyg i konsthistoria man skall ha läst latin. Samma förhållande råder beträffande litteraturhistorien. Jag behöver ju ej tala om klassisk arkeologi, om juridik, där den romerska rätten har stor betydelse, om teologi, äldre filosofi, och många andra vetenskaper, som, så fort man skall studera dem djupare och framför allt, deras historia, förutsätta kunskap i latin. Hur kan man då säga, att ingen har någon handgriplig nytta därav? Det är väl något verkligt handgripligt! Det är dock icke detta, vi nu diskutera. Jag säger det endast inom parentes och som ett svar i förbigående på den anmärkning, herr Olof Olsson gjorde. Hans yttrande borde ej få stå oemotsagt.

Nu är det emellertid tal om vad studiet av franskan innebär. På 1600-talet, på Gustaf Adolfs tid, hade vi här i landet en snillrik man, som för övrigt varit konungens lärare, Johan Skytte; det var han, som angav tonen den tiden för den pedagogiska politiken. Han motiverade latinstudiet med nödvändigheten att kunna göra sig gällande ute i världen, internationellt sett, därför att latinet då för tiden var det allmänna förhandlingsspråket vid kongresser och diplomatiska uppgörelser. Alla statsmän måste kunna latin. Den rollen spelar franskan för närvarande. Det är för närvarande endast få svenskar, som verkligen kunna göra sig gällande vid internationellt umgänge. Jag måste därför anse — jag behöver ej närmare utveckla det — att den sida av den nya läroverksstadgan, som innebär en förbättrad ställning för franskan, innebär en förtjänst. Reformen var välbehövlig i betraktande av den brist på kunskap i detta språk, som var en följd av den förut gällande ordningen. Men däremot har jag en annan uppfattning beträffande matematiken på reallinjen. Det är verkligen en ödesdiger förändring, som reallinjens karaktär undergått genom den nya stadgan med dess tillhörande timplaner o. s. v. Detta är praktiskt taget en enhällig mening bland den reala bildningens målsmän och särskilt starkt har denna mening understrukits genom tekniska högskolans tungt vägande och enhälliga uttalande, som till full evidens ådagalägger, vilka betänkliga konsekvenser den införda förändringen måste medföra både i avseende på den ökade belastningen av de studerande och i avseende på kvalitetsförsämringen av den tekniska utbildningen. Sverige har lika hedrande som krävande traditioner att upprätthålla i avseende på ingenjörsutbildningen. Jag kommer därför till det resultat, att jag vill framlägga ett särskilt yrkande, vilket icke sammanfaller med något av de yrkanden, som förut framställts.

Jag ber emellertid dessförinnan att med avseende på språkbildningen få fästa uppmärksamheten på att det är fullständigt vilseledande, när man gör gällande, att den förbättrade ställningen för franskan i de bägge högsta rin-

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

garna skulle innebära okunnighet i engelskan. Det var en ärad talare, som sade, att om man går på latinlinjen och även önskar utbildning i engelska, får man ej någon sådan. Herr talman. Det förhåller sig icke så. Det är alldeles misstag. Man läser tyska och engelska redan på ett tidigt stadium. Man studerar dessa bägge språk i flera år i realskolan, liksom även i de båda första ringarna på gymnasium, varför man redan fått en rätt god undervisning i tyska och engelska innan man kommer till de högsta ringarna. Däremot var det just i avseende på franskan som den största bristen förelåg. Således gör man icke någon större skada på de andra språken genom att man i de högsta ringarna gör franskan till fast språk på latinlinjen. Däremot gör man stor nytta genom att bereda bättre plats för franskan.

Jag kommer nu till mitt yrkande. Detta går ut på bifall till utskottets förslag så när som på den punkt, som är betecknad med b). Jag vill således ha endast tre moment: a), lika med utskottets förslag, »att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag ej mindre å herr Olof Olssons ovanberörda motion (I: 91), i vad densamma avser minskning» etc. — — — »1,181,400 kronor». Sedan vill jag stryka momentet b), som innehåller en begäran, att engelska skall få komma i stället för franska. Mitt moment b) blir således vad som här betecknas med c), att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, efter vederbörlig utredning, vidtaga sådana jämkningar i gällande läroverksstadga med tillhörande kurs- och timplaner med avseende å matematikundervisningen å realgymnasiet, som kunna befinnas erforderliga med hänsyn till vad utskottet i det föregående anfört. Det som här kallas momentet d) blir i mitt förslag moment c) att herr Olof Olssons, herrar Thelins och Bagges ävensom herrar Lindskogs och Sefves samt herr Andersons i Norrköping ovannämnda motioner (I: 91, I: 92 och II: 194 samt II: 219) — i den mån de icke innefattas i vad utskottet i det föregående hemställt — må anses besvarade med vad utskottet i det föregående anfört.

Vidare ber jag att i sammanhang med detta yrkande få föreslå ett par därav föranledda strykningar i motiveringen. Det står på sid. 12 i mitten: »Utskottet har visserligen funnit ett stärkande av franskans ställning vid läroverken motiverat, men å andra sidan» — — —. Jag vill, att det skall heta: »Utskottet har funnit ett stärkande av franskans ställning vid läroverken motiverat.» Sedan strykes hela fortsättningen på den sidan samt första stycket på följande sida.

Innan jag slutar, vill jag erinra om en sak, som icke berörts i utskottets utlåtande, men som ej saknar betydelse. En av de större olägenheterna med den nya ordningen är, att latinlinjen blivit betydligt svårare, under det att reallinjen genom matematikens nedskärning i så stor utsträckning och engelskans placering som det fasta språket, har blivit i oproportionerlig grad lättare i jämförelse med latinlinjen. Engelskan är av de tre kulturspråken det lättaste. På grund av denna ökade lätthet på reallinjen lockas lärjungarna bort från den humanistiska linjen. Nu är latinlinjen den ojämförligt svåraste. Den lockar visserligen en del begåvningar, som gärna taga vad som är svårt, men å andra sidan driver den de svagare elementen till reallinjen, och det är knappast lyckligt. Att reparera det på det sätt, som herr Reuterskiöld antydde, genom att föreslå franskan som fast obligatoriskt språk även på reallinjen, torde vara olämpligt, men genom att återställa matematikens ställning på reallinjen skulle man göra reallinjen så pass mycket svårare, att de bägge linjerna bli mera likställda i svårighet.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets förslag med de av mig nyss angivna modifikationerna.

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

Herr **Olsson, Oscar**: Jag är mycket glad, herr talman, över att statsrådet Undén så klart och redigt lade upp sina synpunkter på frågan. Jag tror, att han för dem av kammarens ledamöter, som hörde på, gjorde en ganska välbehövlig upprepning i allt det pedagogiska tal, som här hållits, till nytta och glädje för bedömandet av frågan.

Det var just hans anmärkning, att han var okänslig för vissa argument, som var så belysande, skulle jag tro, för kammarens ledamöter. Först och främst brydde han sig inte om vad målsmännen ville i det avseendet. Han gjorde sig skyldig till en undervärdering av det argumentet genom att tala om att det kunde finnas målsmän, som önskade undervisning i esperanto! Men detta försök att trola bort avvisandet av målsmännen är inte riktigt lyckat, ty när det gäller målsmännen, var det ju på det sättet 1933 vid elevernas val av engelska eller franska, att 1,000 elever eller, närmare bestämt, 997 ville välja engelska och 22 ville välja franska. Således, ser man på målsmännens uttalande, är det icke fråga om en eller annan målsman eller vad en eller annan målsman vill, utan det är en tämligen kompakt majoritet i det fallet, som har uttalat sig till förmån för engelska gentemot franska.

Nu kan statsrådet säga, att detta närmast rör en lärjunges fria val, något som han också visade såsom varande av ingen betydelse alls. Jag skulle emellertid tro, att målsmännen ha ett visst inflytande beträffande sina söners val av kärnamne, när de komma in i andra ringen. Det var emellertid två kategorier, som statsrådet bestämt viftade undan som mindre behöriga i fråga om diskussionen av regeringens utfärdade stadga, nämligen målsmännen och eleverna själva. Sedan fanns det ju en kategori kvar, som möjligen skulle kunna betyda någonting, nämligen lärarna. — Nej, sade herr statsrådet, de betyda ingenting heller, strängt taget, i denna diskussion! Det framgår ju som ganska naturligt, att i och med att statsrådet Undén fått bort målsmännen, eleverna och lärarna såsom betydselösa, är det en ganska enkel historia att försvara Kungl. Maj:ts åtgöranden i detta fall. Men statsrådet Undén var tvungen att vifta bort dessa tre grupper, därför att om de skulle ha något att säga, vore det tämligen oförsvarligt av regeringen att handla så omdömeslöst, att regeringen får alla dessa tre grupper emot sig. Och det är det regeringen har fått. Således är det ingen rimlighet, om man söker försvara denna stadga på annat sätt än såsom statsrådet Undén här har försvarat den. Skulle man söka gå in på något försvar mot sakkunskapen, så vore det dömt att misslyckas, och därför måste man ha bort sakkunskapen eller bestämmanderätten från alla andra håll än regeringen. Hur skall då en demokratisk regering klara en sådan situation? Jo, det gjorde statsrådet mycket elegant genom att säga, att i en relativt obetydlig fråga skall riksdagen ej föreskriva Kungl. Maj:t vad Kungl. Maj:t skall göra. Följaktligen, i och med att dessa frågor kunna reduceras till »obetydliga frågor», är det icke riktigt på sin plats, att riksdagen lägger sig i dem. Utifrån den förutsättningen bör Kungl. Maj:t ha bestämmanderätten, och riksdagen bör titta på och se vad erfarenheten blir av detta Kungl. Maj:ts tilltag. Det är ett fullt oangripligt resonemang, såvitt jag kan förstå, så snart man går med på att det är obetydliga frågor det gäller.

Nu vill jag mot det resonemanget anmärka, att även om det är fråga om kursplaner, för olika ämnen, ämnesgrupper o. s. v., så är det en viss sak, som är rätt viktig, och jag tror, att statsrådet skall ge mig rätt i det. Dessa av Kungl. Maj:t gjorda förändringar gå i riktning *emot den utveckling*, som riksdagen ville ha genom beslutet i läroverksreformen 1927. Det är på den punkten, som jag har satt in, då jag har underskrivit den motion, som här föreligger. 1927 års läroverksreform, som den kallas med orätt, ty jag tycker inte den innebar en förändring av så stor vikt och betydelse, att man kan kalla den

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

för en reform, gick ut på just vad herr Reuterskiöld så starkt ville ha fram, nämligen att gymnasiet i allt högre grad skulle få karaktären av en högre medborgarskola i stället för att så pass uteslutande tjäna som en förberedelse för universiteten, som den förut hade gjort. På grund därav ordnade man så, att eleverna skulle få tillfälle till differentiering av kurserna genom sitt eller målsmännens fria tillval av ämnen. Eleverna i de två högsta ringarna — jag skulle tro, att riksdagen gärna velat haft de tre — skulle genom fritt tillval av en del ämnen få just vad de behövde i fråga om högre allmänbildning. Läroverkssakkunniga trädde denna riksdagens mening för nära genom att fastställa tillvalsgrupper i stället för tillvalsämnen, och jag tror, att läroverkssakkunniga nu efteråt ha all anledning att allvarligt begrunda sitt syndafall i det hänseendet, när de fingo se, hur ecklesiastikministern över hövan hört deras bön genom anordningen med tillvalsämnena. Den frihet, som 1927 års stadga innebar, just för att, såsom herr Reuterskiöld sade, i första hand understryka gymnasiets karaktär som en högre medborgarskola, trädde för nära genom de förändringar till starkare tvång, som ecklesiastikministern genomförde. Det är således inte småsaker det här gäller, ty i och med detsamma som det gäller att avvika från hela den inriktning, som 1927 års riksdag önskade, blir det fråga om stora saker, och därför, statsrådet Undén, håller inte det annars så klart uppbyggda resonemanget i frågan.

Herr Reuterskiölds resonemang gick delvis i samma riktning som statsrådet Undéns, men herr Reuterskiöld orkade inte hålla den logiska linjen fullt ut utan slog ihjäl sig själv under sitt resonemang. Sådant händer ibland. Herr Reuterskiöld sade, liksom statsrådet Undén, att riksdagen skall begränsa sig till grundlinjerna och inte lägga sig i detaljerna. Sedan inlät sig herr Reuterskiöld på ett stort kulturfilosofiskt resonemang rörande matematikherraväldet i skolorna, som har brutits genom den engbergska läroverksstadgan. Och detta matematikherravälde var inte småsaker, ty därpå skulle den materialistiska inriktningen av tiden i ganska stor utsträckning ha berott! Jag kan förstå, att herr Reuterskiöld med sådan synpunkter också menar, att det var väl, att även utvecklings- och ärfthlighetsläran av ecklesiastikminister Engberg avlägsnades från den högre undervisningen här i Sverige, ty enligt mångas vittnesbörd skall den också ha utgjort en grundval för den materialistiska inriktningen av tiden. Man kan väl inte på en och samma gång säga, att det här gäller bara några detaljer, och proklamera, att här har äntligen matematikherraväldet i skolan brutits, ett matematikherravälde som var av så ödesdiger betydelse för utvecklingen! Man skulle ju kunna tänka sig, att det fanns folk, som hade andra uppfattningar än herr Reuterskiöld i det hänseendet och att även dessas uppfattning i någon mån borde ha fått komma till uttryck i diskussionen i denna fråga.

Jag ger statsrådet Undén alldeles rätt, när det gäller avskiljandet av matematiken ifrån latinlinjen, där den just inte hade någonting att göra, men beträffande matematikens ställning på reallinjen tyckas vi alla utom herr Reuterskiöld vara ense. Reservanterna äro ense med oss andra i det fallet, och statsrådet Undén tycktes också vara ense med oss, om jag fattade hans uttalande rätt, då han erkände, att man har gått fram för hårt i det avseendet. Med ett undantag tyckas vi alltså vara ense om att det svenska gymnasiets karaktär vad reallinjen beträffar har förändrats genom denna stadga. Egentligen är herr Reuterskiöld också av samma mening i den punkten, fastän han säger, att förändringen är så bra gjord, att han vill gå med på saken ändå. Erkännandet är i alla fall givet, och jag undrar ändå, om det inte egentligen kan vara nog så befogat, att de riksdagsmän, som anse, att den förändringen, varigenom vår ena gymnasielinje får en helt annan karaktär, är olämplig,

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)
söka få en rättelse till stånd, helst som så gott som alla praktiska högre skolor gå emot den nya stadgan.

Jag skall inte fördjupa mig i pedagogiska detaljer, men jag vill fästa uppmärksamheten på att statsrådet Undén inte kunde undgå att erkänna, att engelskans ställning måste försvagas i våra läroverk i och med att franskan ställles som obligatoriskt kärnämne, utan möjlighet för engelskan att där göra sig gällande. Vad statsrådet Undén sade om sin egen studenttid beträffande matematik och franska och så vidare, kanske inte har så stor betydelse i detta resonemang, ty den tiden ligger ändå ganska långt tillbaka. Men vad franskan på den tiden beträffar vill jag säga, att fastän jag skrev franska i studentexamen liksom statsrådet Undén, var det mycket vanligt, att vi, som studerade litteraturhistoria, läste de franska klassikerna på Reclams bibliotek i alla fall. Det är således inte så absolut säkert, att franskans upphöjande till kärnämne med ungefär den kurs, som motsvarar den gamla studentkursen, skulle betyda så oerhört mycket, som nu framhäves. Jag har ingenting emot franskan, och jag har ingenting emot att alla latinare och de flesta realister välja franskan som kärnämne, om de få välja. *Om de få välja!* Det är ingen ecklesiastikminister, vilken regering han än sitter i, som skall bestämma den saken. Vad 1927 års läroverksstadga avsåg i fråga om gymnasiet som högre medborgarbildningsanstalt var bland annat, att *ett* språk skulle läras grundligt, och de andra skulle läras åtminstone något så när. Genom den engbergiska läroverksstadgan ha stora hinder rests just mot möjligheten att lära sig *ett* levande språk grundligt, speciellt för latinarna. Statsrådet Undén sade, att eleverna kunna läsa engelska i alla fall, i vilket språk de ha god grund. Det är inte säkert, att de ha råd till det. Det är åtskilliga, som på grund av sin läggning och kommande levnadsbana inte ha råd att välja något språk som tillvalsämne. Under sådana förhållanden äro de tvungna att läsa bara franska, och jag är inte alls säker på att det är så lyckligt just ur den synpunkten, att de skola lära sig *ett* språk grundligt, ty åtskilliga av dem ha lättare att förvärva sig grundliga kunskaper i t. ex. engelska språket än i franska språket. Det är således också ett avsteg från 1927 års stadga, som avsåg att ändra gymnasiets karaktär till att vara en högre medborgerlig skola i stället för att i så stor utsträckning som dithills vara en förberedelseanstalt för högskolorna.

Vad nu beträffar det från åtskilliga håll kommande talet, att vi, som önska en stark regeringsmakt, nu stå och slå oss själva på fingrarna, beror det på vad man menar med en stark regeringsmakt. Jag har alltid med en stark regeringsmakt menat en sådan, som kan genomföra, vad riksdagen och folket vill. Jag har aldrig med en stark regeringsmakt menat en sådan, som genomför ett speciellt program, som omfattas av någon av departementscheferna i den regeringen. Det är ett slags stark regeringsmakt, som jag inte har några vidare sympatier för. Jag är kanske litet gammaldags i min demokratiska inriktning, fastän jag har hållit på starka regeringar. Det är kanske litet gammalmodigt att säga, att en regerings uppgift är att handla i överensstämmelse med riksdagen och att riksdagen då inte skall bråka om småsaker och detaljer. Men en stark regeringsmakt, som i vissa fall ser som sin uppgift att speciellt i sådana frågor, som beröra den andliga kulturen, gå emot vad riksdagen och folket önska, har jag aldrig haft någon svaghet för. Jag tror således inte, att vi komma att stå i någon sorts motsatsförhållande till vad vi förut hävdad i fråga om den starka regeringsmakten, när vi gå fram på de vägar, som vi gått i denna fråga. Vi ha ansett, att skadeverkningar åstadkommits på vårt högre undervisningsväsen genom denna stadga. Vi vilja inte låta dessa skadeverkningar få utveckla sig, utan vi vilja ha bort

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

dem, innan de utvecklat sig. Vår naturliga vördnad för den sittande regeringen har i denna sakfråga inte kunnat hindra oss från att gå fram på de vägar, som vi anse vara de nyttiga för vårt skolväsen. Att utskottet i det fallet står enhälligt har ju herr Reuterskiöld tämligen starkt poängterat. Reservanterna äro eniga med oss andra — liksom statsrådet Undén var i fråga om matematiken — om att de förändringar, som utskottet vill genomföra, äro nog så tacknämliga och i fråga om matematiken också nödvändiga. Det är bara det, att reservanterna, såsom den andre talaren i denna debatt sade, velat gå fram på ett annat sätt i formen än utskottet. Utskottet anser, att när riksdagen vill någonting, kan den gärna säga ifrån ordentligt, att den vill, att Kungl. Maj:t gör på det eller det sättet. Att det skulle vara ett bryskt tillvägagångssätt förstår jag lika litet som förste vice talmannen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag begärde ordet bara för att i korthet få påminna om att det finns någonting, som kallas världsproblemets språkfråga. Det är något ganska egendomligt med en sådan debatt, som denna, att det här inte alls gäller, att menige mans bästa är den yppersta lagen. Den saken har demokratin alldeles glömt bort. Menige man har inte den ringaste nytta av herrarnas strider om vilka främmande språk, som skola behärska det stackars svenska folket i undervisningsväsendet.

Vidare måste jag påvisa den fullkomliga bristen här på fosterlandskärlek. Ty här ligga ju herrarna och sprattla som slavar under de tre stora västmakternas språkssystem utan att ha den ringaste tanke på att det är en uppgift för svenskarna att befria sig från detta oerhörda förtryck.

Jag var en gång närvarande vid en esperantokongress, där 37 olika språk voro representerade men endast ett språk talades. Det var som en gudstjänst. Där uppträdde ordföranden för den japanska delegationen och förklarade, att de europeiska språken äro en olidlig börda för Asien. Då förstod jag: Ex Oriente lux! Här har verkligen Undén med en viss ansats till mångsidighet snuddat vid, att det kanske finns målsmän, som skulle vilja, att deras barn lärde sig även esperanto. Det var ändå en liten glimt av hänsyn till menige mans bästa. Ty målet måste väl i alla fall vara, att folken skola kunna samtala med varandra och få ett världsspråk vid sidan av modersmålen. För att detta världsspråk skall kunna bli folkens språk måste det vara neutralt, logiskt byggt och lättlärt.

Så länge regeringarna inte alls syssla med sådana spörsmål, ledas vi av svaga regeringar. Och så länge parlamenten inte alls syssla med den saken ens bland de förtryckta språkfamiljerna, ledas vi i den punkten av svaga parlament. Det är rena sanningen, och så förhåller det sig med den kaotiska diskussion, som här förts. Jag är gärna med på, att humanismen nu får ligga över ett tag och riva sönder materialismen i undervisningsväsendet. Sedan hämnas naturligtvis materialismen och tar tillbaka sina ställningar, och då dukar humanismen under igen. Men genom att dessa två makter strida med varandra komma vi kanske i alla fall tuppfjättsvis fram till att folket tröttnar på tvisterna och vill ha något reellt och någonting, som kan stå i spann, och någonting, som är till för folken och världsfreden, vilket det herrarna nu resonerat om inte alls är — alldeles tvärtom.

Ecklesiastikminister Engbergs största fel som personlighet är, att han har studerat de tre förtryckarspråken vid universitet och kan dem ganska bra, efter vad det säges. Och därför skola just hans käpphastar i det fallet få göra sig gällande, och därför är han upphovsmannen till att världsspråkstanken har slagits ihjäl för en hel generation i detta land. Jag förlåter honom

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

naturligtvis, ty han har inte förstått bättre. Men i alla fall passar han inte till ecklesiastikminister på den punkten, ty nu börjar hela vårt land att översflyglas av en polyglottism, d. v. s. mångspråkighet, som blir alldeles out hårdlig, om man nu inte skall säga, att den har det försonande draget, att den sprider humor och ironi över det svenska folket. Stockholms högskola börjar bli en fullkomlig utställning för alla möjliga och omöjliga nationalspråk. Allting skall man undervisa i nu på detta område utom i det väsentliga, nämligen den jämförande språkforskningen och världsspråket. Det förra är vetenskap och det senare är folkpolitik. Det förekommer inte.

Det var dock en tid, då världsproblemets språkfråga fick anses som ett av de många problemen. En ganska stor majoritet i första kammaren förordade, att vår regering skulle i sin utrikespolitik också intressera sig för denna del av språkfrågan. Jag förstår, att vi måste krångla oss fram med de tre så kallade »stora kulturspråken», så länge vi inte ha något annat att hjälpa oss fram med. Men vi skola väl ändå ha en ledstjärna, som för oss ut ur denna underkastelse och detta sammelsurium, som för närvarande råder. Då gav verkligen första kammaren också en plats åt världsspråkstanken vid sidan av de många andra oundgängliga tankarna. Så kom frågan till andra kammaren, vars utskott enhälligt tillstyrkte den föreslagna skrivelsen till Kungl. Maj:t med begäran, att regeringen skulle intressera sig för världsproblemets språkfråga.

Och vad inträffade? Engberg, socialdemokraten och förtryckarspråksexperten, och Hederstierna, den konservative överståthållaren och diplomaten, slog sina huvuden ihop och störtade detta försök till ett framsteg i andra kammaren — den folkvalda kammaren! Kammarens majoritet från land och stad, som sutto där inför en främmande fråga, tänkte förmodligen på det sättet, att när de där lärda herrarna äro så oeniga, är det bäst, att vi säga nej till alltihop, ty det är bättre att låta frågan ligga än försöka avgöra, vilka som ha rätt. Detta är Engbergs insats vid behandlingen av vårt lands och vår världsdelens och vår mänsklighets krav på att herrarna däruppe på höjderna någon gång skola taga itu med världsproblemets språkfråga och inte hålla vårt land nere i ett gränslöst slaveri även under några privilegierade, som på ett nödtorftigt och ofullständigt sätt ha lärt sig något av de tre förtryckarspråken, ty något annat äro de inte.

Herr talman! Utgången av denna fråga är mig fullkomligt likgiltig. Men jag hoppas, att humanismen nu gör kål på materialismen och att materialismen sedan gör kål på en urartad humanism, som också försummar den språkfråga, om vilken jag nu har talat.

Herr statsrådet **Undén:** Herr talman! Jag vill endast säga ett par ord med anledning av herr Oscar Olssons anförande. Han framställde min argumentation, som om jag viftat bort såsom obehöriga i denna diskussion den ena kategorien efter den andra: skolpojkar, läroverkslärarna, föräldrarna och riksdagen, och slutligen återstod endast regeringen såsom den utslagsgivande. Jag måste säga, att det var en i hög grad förenklad och schematisk framställning av min argumentation. Jag erkänner, att jag inte har så förfärligt stor respekt för pojknas önsknings i fråga om ämnesvalet, ty jag tror, att de i allmänhet välja de kombinationer, som de tycka äro lättast. Vad föräldrarna beträffar har jag den allra största respekt för deras mening i skolfrågor. Men om den enskilda pappan eller mamman tycker, att hans eller hennes pojke borde läsa mer engelska eller mer matematik, kan man, anser jag, inte taga hänsyn till alla skilda önskemål, utan föräldrarna få väl i särskilda fall finna sig i de allmänna principer, som ställas upp och beträffande vilka föräldrarna

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

såsom andra medborgare ha möjlighet att göra sina meningar gällande.

Vad beträffar läroverkslärarna anser jag icke, att statsmakterna böra böja sig för att t. ex. biologilärarna tycka, att det läses för litet biologi, eller att lärarna i matematik bli missnöjda, om matematiken tränges tillbaka, eller att lärarna i engelska anse, att engelskan får stryka för mycket på foten. Där- emot är det klart, att lärarna liksom andra kategorier kunna ha mycket grun- dade meningar i dessa frågor, som man gärna lyssnar till. Det är när de uppträda som specialister och företrädare för sina särintressen, som jag anser, att man inte kan få böja sig för deras meningar.

Det var en kategori, som jag dock icke hade viftat bort, och det var den stora allmänheten. Jag anser, att man bör taga mycket stor hänsyn till det allmänna lekmanaförnuftet i sådana frågor, men jag protesterade mot att man från motsidan återopade den stora allmänheten såsom havande en bestämd opinion i frågan, huruvida man skall skriva franska skrivningar de två sista åren i gymnasiet och i studentexamen eller inte. I den speciella frågan tror jag icke det finns någon mera utbredd mening inom den stora allmänheten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Lindblad m. fl. vid punkten avgivna reserva- tionen; 3:o), av herr *Reuterskiöld*, att kammaren skulle bifalla mom. a) och d) men avslå mom. b) och c) av utskottets hemställan ävensom besluta, att den del av utskottets motivering, som å sid. 12 i det tryckta utlåtandet började med orden »Utskottet har funnit det i motionen II: 219 framförda förslaget» och å sid. 14 slutade med »visa sig erforderliga», skulle utbytas mot följande uttalande: »Utskottet har icke funnit skäl föreligga för riksdagen att ingå på någon närmare prövning av dessa detaljfrågor»; samt 4:o), av herr *Berg- man*, att kammaren skulle bifalla mom. a), c) och d) men avslå mom. b) av utskottets hemställan ävensom besluta, att den del av motiveringen, som i andra stycket å sid. 12 började med orden »Utskottet har visserligen» och å sid. 13 slutade med »därtill anmäla sig», skulle utbytas mot ett uttalande av följande lydelse: »Utskottet har funnit ett stärkande av franskans ställning vid läroverken motiverat.»

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposi- tion därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande om- röstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 103 punk- ten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lindblad m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio- nen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-

Om vissa ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)
propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. vissa
spörsmål i
fråga om den
högre skol-
undervis-
ningen.

Punkten 2.

I en inom första kammaren av herr *N. Wohlin* m. fl. väckt motion (I: 1) hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av en förutsättningslös och allsidig utredning rörande de spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen, vilka i motionen berörts, samt att för riksdagen måtte framläggas de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att herr *Wohlin*s m. fl. förevarande motion (I: 1) icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herr *Oscar Olsson* ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen I: 1.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Vid denna punkt ha vi en motion av herr *Wohlin* jämte herrar *Björkman* och *Bergman*, i vilken motionärerna begära en utredning i frågan, om den högre skolan skall avse att ge en utrustning för ungdomen, lämplig i det samhälle, vari vi nu leva, eller om vi skola hålla oss till en högre skola, lämplig för samhället under fars och farfars tid.

Denna fråga är egentligen bra mycket viktigare än den föregående, som kammaren i dag har behandlat. Som kammaren fann, ansåg jag inte den föregående frågan i och för sig vara oviktig; men jag får ju säga, att i jämförelse med denna fråga har den föregående just inte mycken betydelse.

Herr *Reuterskiöld* gav i sitt anförande en synnerligen god motivering för det här nämnda utredningskravet. Just nu äro förhållandena i utlandet sådana, att man på alla håll är livligt intresserad av att göra sådana förändringar i skolan — även den högre skolan — att elever, som utgå ur den, skola hava någon glädje av den bildning, som denna högre skola ger, i deras medborgerliga liv och i deras praktiska liv.

Den läroverksstadga, vi fingo efter 1927 års riksdagsbeslut, var egentligen en modifiering av vår högre undervisning för att göra den lämpligare i det samhälle, som gått, och för den samhällskultur, som har försvunnit. Det är visserligen sant, att man i den stadga, som blev resultatet av detta beslut, försökte att, såsom jag förut har påvisat, i någon mån komma fram till en högre skola, som skulle hava den högre medborgarbildningen som kärnan i sina uppgifter; men i stort sett voro vi, en hel del här i kammaren från olika partier, då överens om, att de där förändringarna inte just kunde kallas för en reform och åtminstone inte för någon större reform.

Vad är det för saker och ting, motionärerna här peka på i fråga om den utredning, de vilja hava till stånd? Jo, de peka på saker och ting, som alla människor här i landet äro överens om, när de mera personligt och sakligt diskutera vår skolfråga. Det blir ju något annat av, när frågan kommer till riksdagen och i någon mån kan få en politisk karaktär — åtminstone skolpolitisk.

Det första, motionärerna kräva, är att man ser efter, om man inte skulle kunna få en högre skola av en mera praktisk läggning än den, som vi nu ha, en utvidgning således med praktiska ämnen vid sidan om de akademiska ämnes-

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.)
grupperna. De flesta av dem, som gå i gymnasiet, få inte fortsätta den lärda vägen utan gå ut i det praktiska livet. Dessa vilja ändå hava en högre medborgarbildning, och jag tycker, att samhället skulle vara intresserat av att så mycket folk som möjligt i det praktiska livet får en högre medborgarbildning. Jag anser således, att det är synnerligen väl motiverat av motionärerna att kräva en omläggning av vår högre skola i den riktningen. Så sker nu runt om i utlandet — inte bara i diktaturländerna, i Sovjetryssland och i Nazistyskland o. s. v., ty denna utveckling har börjat i de speciellt demokratiska länderna England och Amerika, långt innan dessa diktaturer egentligen voro påtänkta. Men regeringarna runt om i de stater, som ha sinne för att skolan har en direkt samhällsbetydelse i fråga om meddelandet av högre medborgarlig bildning till så många som möjligt och i så stor utsträckning som möjligt, alla sådana regeringar, som haft makt därtill, regeringar, som ha nått det eftersträfvade målet av en stark regeringsmakt, äro inne på dessa vägar.

Egentligen kan man vara förundrad över, att man inte långt före detta har ägnat starkare intresse åt denna sak. I det sammanhanget står utredningskravet rörande studentexamen och dess betydelse. Det borde ju vara ganska aktuellt i kamrarna just nu efter dechargedebatten, där man kan tvista om, huruvida oppositionen eller regeringen gav det bästa bidraget till att karaktärisera den fars, till vilken studentexamen nu i många stycken har utvecklats. Men det är inte bara, inte ens först och främst den mera farsartade karaktären, som studentexamen kan antaga, som har intresserat motionärerna, utan det är den betydligt allvarigare och djupare frågan, vad denna examen betyder för arbetets läggning, i synnerhet under de sista skolåren. Alla, som ha sysslat med pedagogiska frågor, veta, att studentexamen har ett rent av ödesdigert inflytande på skolarbetets läggning. Jag tycker, att denna fråga också är av den allra största pressande betydelse, ehuru den mera är en detalj av den föregående stora frågan rörande en praktisk läggning av vår högre skola.

Så ägna motionärerna en ganska grundlig och synnerligen upplysande analys åt den högre skolans uppgift som en direkt medborgarskola, för medborgarbildningen i ordets mera begränsade betydelse. I det fallet vill jag kanske i någon mån utvidga motionärernas synpunkter, till vilka jag annars helt och fullt ansluter mig. Jag pekar på betydelsen — och det vill jag understryka — att vi ha en sådan direkt medborgarbildning i ordets mera inskränkta betydelse, därför att vi alla äro medborgare i ett demokratiskt samhälle. I våra moderna samhällen kunna vi inte vara belåtna med att den högre skolan begränsat sin undervisning på ett sådant sätt, att studenterna i stor utsträckning äro politiska analfabeter, när de träda ut i livet. Ingen människa — ingen klok människa åtminstone — vill hava någon partipolitisk uppfostran i skolan; men vad vi alla borde önska är en politisk uppfostran av den art, att vår läroverksungdom vid sitt utträde i livet inte blir ett mer eller mindre viljelöst offer för suggestion och för masspsykos o. s. v. Det är alldeles naturligt, att en högre medborgarbildning i detta ords egentliga betydelse just i våra dagar är en samhällsuppgift av allra största vikt och betydelse, så starka påfrestningar som våra moderna samhällen äro utsatta för.

I det sammanhanget äro motionärerna inne på en kanske ännu intressantare synpunkt, en synpunkt, som har stor betydelse i fråga om vad som med ett gemensamt ord kan kallas folkgemenskapen i en stat, i ett land. Här predikas ifrån alla håll och kanter, att man skall akta sig för att skärpa klassmotsättningarna. Här predikas vidare från alla håll och kanter, att man skall försöka ordna det så, att medborgarna i en nation känna sin samhörighet med varandra, även om de ha olika åskådningar och åsikter o. s. v. Då är det inte precis lämpligt att ställa utbildningsanstalterna för folket så, att det i denna

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.) utbildning blir olika fallor med oöverstigliga murar emellan. Det är ett gammalt, gott krav i sådana länder, där man har starkt sinne för betydelsen av att alla olika medborgargrupper så mycket som möjligt komma tillsammans i intimt umgänge med varandra, att det skall vara samma skola för hela ungdomen, vare sig denna ungdom sedan skall gå till universiteten eller ut i det praktiska livet. Motionärerna ha uttryckt detta på det sättet, att denna högre medborgarbildning skall vara kärnan i det nya gymnasiet, som för övrigt skall vara så differentierat som möjligt. I och med att denna differentering kommer till stånd, kunna handens arbetare likaväl som hjärnans få sin utbildning i samma skolor, inom samma murar, i direkt umgänge med varandra. Jag torde inte något närmare behöva utveckla, vad det skulle betyda, om handens och hjärnans arbetare hade tittit som kamrater i skolan under sin utbildning och utveckling i ungdomsåren. Men motionärerna stå som sagt i detta fall egentligen som lysande undantag, när det gäller den praktiska skolpolitiken, ty alla bekänna visserligen denna princip med sina läppar, men hur det är med hjärtat, är tvivelaktigt. Åtminstone är det inte något överväldigande intresse, som skolmyndigheter, övriga myndigheter och allmänheten visa för att få dessa principer ut i det praktiska livet.

Det tredje, som motionärerna syfta till med sitt utredningskrav, avser metoderna, och där vilja de, att det skall bli mera allvar av vad riksdagen uttalade sig för i 1927 års läroverksdebatt. De vilja, att det skall bli allvar av genomförandet av sådana metoder, som utveckla eleverna till initiativkraftiga, självverksamma elever med ett betydligt starkare undanträngande av den karaktär av pluggskola, som tyvärr i alltför hög grad ännu har fått sitta kvar. — Slutligen är det så frågan om lärarutbildningen, som jag inte närmare skall gå in på.

Vad är det för invändningar, som statsutskottet har mot en sådan utredning? Dessa invändningar kunna sammanfattas sålunda: »En sådan utredning behövs inte. Vi kunna vänta.» — Ja, kammaren är ganska litet intresserad av denna fråga, och jag antar således, att kammarens majoritet också tycker, att vi kunna vänta. Hur länge skola vi vänta? Skola vi vänta, tills de andra länderna äro färdiga? Sverige skulle alltså i fråga om en modern skola komma i trossen i stället för i fronttruppen! Ja, det är också en plats. Den kanske är bekväm, men jag tror, att den är ganska farlig. Jag tror, att regeringarna ha rätt i de stater, som ha varit utsatta för de hårda påfrestningarna under dessa svåra tider. Jag tror, att de ha rätt, när de säga: »Vi ha inte råd att vänta. Vi få se till, att vi få en uppfostran, även en högre uppfostran av den arten, att den blir så effektiv, att det på grundval av resultaten kan bli något mera gjort i fråga om utvecklingen i vårt samhälle, särskilt på det praktiska livets område, än vad som hittills har varit fallet.» Invändningarna om att man bör stanna och vänta, att man skall ge skolan arbetsro och att man skall samla tillräckliga erfarenheter av de senast genomförda förändringarna o. s. v. ha således ingen vidare betydelse, helst som de slås ihjäl på näst sista raden i själva utlåtandet av de ord, som äro satta inom tankstreck, nämligen att en sådan utredning »på grund av materialets omfattning måste draga avsevärd tid». Utskottet tror alltså inte självt, att vi stå inför ett omedelbart realiserande av dessa tankar, som ingen egentligen vågar direkt opponera sig emot. Utskottet tror tvärtom, att det skall draga avsevärd tid, innan vi komma fram till ett utredningsresultat. Men om utskottet menar något med sitt intresse, borde väl detta intresse ha resulterat i ett tillstyrkande just på grund av att man under utredningen hade tid på sig att göra de erfarenheter, som behöva göras. Nu kanske det anmärkes, att utskottet kanske menat men inte skrivit ut, att det under en så lång utredning kan råka bli stagnation i skolväsendet,

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.)
därför att alla vilja vänta och se utredningsresultatet, innan man vidtar även behövliga förändringar. Jag kan inte tänka mig, att man härvidlag skulle behöva riskera något sådant. Skolöverstyrelsen har ju varit inne på dessa bekväma vägar, men alltid har det funnits någon i riksdagen, som har sagt ifrån, att det inte är meningen, att någonting skall få försummas under utredningarna, utan att det är meningen, att skolväsendet skall växa och utvecklas inom de utvecklingslinjer, som redan äro fastställda, även om en utredning pågår. Till och med de sista årens riksdagsarbete har visat, att skolöverstyrelsen har blivit trängd tillbaka ifrån dessa synpunkter, när den velat skaffa sig ro och vila. Jag tror således, att inte ens den synpunkten kan spela någon roll i denna fråga.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Wohlin m. fl. framlagda motionen med utredningskrav i fråga om vårt högre undervisningsväsen.

Herr Bergqvist: Herr vice talman, mina herrar! Den utredning, som begäres i den nu ifrågavarande motionen, har en ganska vidsträckt syftning. Det är fråga om att uppbygga ett nytt skolväsende för den högre undervisningen ända från grunden. När man läser motionen, ser man de allmänna konturerna av huru motionärerna tänka sig denna nya ombyggnad. Den skulle huvudsakligen bestå däri, att man skulle ge skolan en sådan läggning, att den först och främst kunde ge eleverna en mera effektiv medborgerlig bildning, än vad det nuvarande läroverket anses kunnat göra. Alltså skulle detta vara själva kärnan i systemet, men därjämte skulle undervisningen också vara differentierad i särskilda bildningslinjer för dem, som för sin framtida levnadsbana vore i behov av specialutbildning. Sedan framhålles det, att de praktiska kunskaperna skulle få ett större utrymme i undervisningen, än vad nu är fallet, och att skolväsendet skulle inrättas på ett sådant sätt, att det finge en socialt utjämnande verkan.

Ja, det vore ju inte befogat att upptaga någon polemik mot dessa linjer, ty, såvitt jag kan förstå, kunna de nog i stort sett anses vara ganska tidsenliga. För en sak skulle jag likväl vilja sätta ett bestämt frågetecken, och det är, då motionärerna ifrågasätta, att all examenskontroll skulle falla bort. Här om kan man nog tvista.

Utskottet har inte heller principiellt vänt sig emot den tankegång, som har kommit till uttryck i motionen. Utskottet säger ju, att det funnit åtskilliga av de framförda synpunkterna beaktansvärda. Det är således ett erkännande, givet från utskottets sida åt själva tanken. Men när vi så nyligen som 1927 haft en stor läroverksreform här i landet, som genomfördes med mycket buller och bång, om jag så får säga, och som också av många mottogs med en viss undran, hur den skulle komma att slå ut, så tycker man, att man borde kunna lämna denna fråga i ro någon tid framåt. En stor läroverksreform borde väl kunna stå sig åtminstone en tioårsperiod, innan man tar upp en utredning om dess ersättande med en annan. Vi hava nästan tenderat dithän, att vårt skolväsen blir en fortgående serie av experiment, och ett sådant tillstånd är ju inte nyttigt för ungdomens bildning. Det behöver vara en kontinuitet, en tradition, som åtminstone någon tid får tillfälle att verka. Därigenom få ju också föräldrar, målsmän och andra större tilltro till läroverkens förmåga att fostra. Man anser således tiden inte vara mogen för att taga upp en sådan till grunden gående utredning, som motionärerna åsyfta.

Herr Oscar Olsson sade, att det enda svar, som utskottet har att ge, är detta: »En sådan utredning behövs icke.» Nej, det har utskottet inte sagt, utan det har sagt, att man bör avvakta litet mera erfarenhet av den nuvarande skolformen, innan man går till en utredning. Men utskottet har inte förnekat,

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.) att den tiden kan komma, när man måste taga itu med en sådan utredning som den här ifrågavarande. Herr Olssons funderingar om en utvidgning av programmet genom att införa en politisk uppfostran i skolorna, kan man ju också sätta ett frågetecken för. Målet för denna uppfostran skulle enligt herr Olsson vara, att eleverna vid sitt utträde ur skolan inte skulle bli viljelösa kastbollar, som man kunde slänga hit och dit och som kunde bli offer för masspsykos. Ja, hur skulle den undervisningen kunna läggas, som inte skulle få vara partibetonad utan en rent allmän, neutral undervisning? Jag undrar, om man kunde tänka sig, att den skulle hava en sådan effekt. Kunde den det, skulle jag minsann vara den förste, som skulle ivra för att en sådan politisk undervisning infördes i våra läroverk.

Denna fråga är naturligtvis av stor vikt och betydelse, och mycket kunde sägas därom. Men jag har inte tillräcklig överblick över hithörande ting, vare sig organisationsfrågor eller rent pedagogiska, och vågar mig således inte ut i den diskussionen utan skall inskränka mig till att med dessa få ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wohlin: Herr talman, mina herrar! Den motion, som här föreligger och som är undertecknad av två ledamöter av kammaren, vilka icke göra anspråk på några särskilda insikter i de stora och invecklade skolfrågorna, men av en tredje ledamot, som inom dessa områden företräder en betydande fackkunskap, är ingalunda uttryck för något ovist reformnit eller någon lust att experimentera — såsom det antyddes i det förra anförandet — med en så viktig sak som det svenska skolväsendet. Motionen är ett uttryck för stämningar och uppfattningar, som under de senaste åren med allt större styrka rört sig inom de tiotusentals hem, där man har erfarenheter av utbildningen inom vårt högre skolväsen och dennas inverkan på den uppväxande ungdomen. Jag har så mycket mindre anledning att här hålla något begravningsstal över motionen eller att över huvud ge uttryck för någon ledsnad, som jag icke minst efter den föregående ärade talarens anförande bemärkt, att även utskottsmajoriteten sett på denna fråga ganska välvilligt och förstått, att motionen representerar en framtidslinje i svensk skolpolitik, för vilken utskottet visserligen icke nu velat gå in men som utskottet förutser skall komma att inom en ganska nära framtid ånyo bliva upptagen till prövning. Då jag knyter några randanteckningar till motionen och utskottets utlåtande är det alltså i den bestämda förvisningen, att förr eller senare kommer riksdagen att få de spörsmål, som här upprullats, ånyo under sin behandling. Det låter sig helt enkelt icke göra att någon längre tid skjuta undan de synnerligen allvarliga problem, som tidsomständigheterna här bragt till aktualitet.

Den hittillsvarande svenska gymnasieutbildningens stora historiska betydelse erkännes ju på det livligaste i motionen, som sålunda ingalunda vill ge uttryck åt någon tvär brytning med vårt lands skoltraditioner utan fastmera trycker på betydelsen av att bibehålla det myckna värdefulla, som finns i dessa traditioner. Med hänsyn emellertid till den moderna tidens utveckling vilja motionärerna se den högre skolutbildningen med tiden omlagd på ett sätt, som mera motsvarar nutidens krav. Den högre skolundervisningen och särskilt gymnasieutbildningen har ju från början väsentligen varit inriktad på tillgodoseendet av en utbildning, som skulle göra de därifrån utexaminerade lämpade att gå över till våra högskolor. Sedan ha under årens lopp kraven på en allmän medborgerlig bildning kommit till, och så har gymnasiet kommit att lida av en inre dualism, som betingas av dess syfte att tillgodose såväl det ena som det andra av dessa båda huvudändamål. Om man försöker bilda sig en uppfattning om huru gymnasiet i våra dagar förmår att tillgodose ifrå-

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.)
gavarande båda huvudändamål, så tror jag likväl, att man måste säga sig, att det knappast på ett tillfredsställande sätt tillgodoser någotdera. Från universitetshåll klagas det — och jag förmodar med rätta — över att åtminstone en stor del av de studenter, som gå ut från våra högre allmänna läroverk, med avseende å den speciella form av mognad, som ur universitetssynpunkt måste krävas av dem, icke tillgodoser erforderliga anspråk. Från det praktiska livets olika håll återigen klagas det måhända ännu starkare över att studenterna icke äro tillräckligt väl rustade att upptaga kampen för tillvaron på de olika praktiska områden, som de kastas in på i en tid, som ställer allt större krav på teknik, organisation och överhuvud taget praktisk yrkesutbildning.

Vad som i motionen i första rummet åsyftas är därför en undersökning av gymnasiets möjligheter att i framtiden på ett bättre sätt än hittills kunna tillgodose såväl det ena som det andra av nämnda båda huvudsyften. Motionärerna önska en djupgående undersökning av frågan, huru utbildningen på gymnasiet för detta ändamål skall försiktigt men målmedvetet omläggas. Därtill kommer i omedelbar anslutning vad som kan göras för att på ett lämpligare sätt utbilda ungdomen för de praktiska banor, om vilka jag nyss erinrat. Det ekonomiska livets mångsidiga förgrening i våra dagar, det stora studentöverflöd, som ju beklagligtvis råder, den överbefolkning av de intellektuella yrkena, som vilar som en mara på de nutida samhällena — jag tror icke jag härvid använder ett för starkt uttryck — alla dessa omständigheter i förening göra, att det är angeläget att se till, om icke ökade differentieringsmöjligheter med avseende å utbildningen skulle kunna åstadkommas, i ändamål att bereda de unga tillfälle att tidigare än nu är fallet förbereda sig för de olika praktiska uppgifter, med vilka ett allt större antal av dem oivillkorligen måste göra sig förtrogna, om de skola ha någon framtid såsom självförsörjande medborgare i samhället. Denna fråga sammanhänger också, såsom det framhålles i motionen, omedelbart och direkt med frågan om en förkortning av skoltiden för dessa sistnämnda grupper av lärjungar. Jag behöver väl icke erinra om hur pass viktigt det är att kunna åvägabringa en sådan förkortning i en tid, då behovet av en tidig förvärvsverksamhet gör sig allt starkare gällande. Jag behöver knappast heller ytterligare understryka — vad redan här har anförts — nämligen betydelsen av att gymnasiet, genom att enligt de uppdragna riktlinjerna omläggas och omorganiseras, kan komma att i en större omfattning än hittills omsluta studerande från samhällets alla olika sociala klasser, med därav utan tvivel följande fördelar i form av en social utjämning bland de unga generationerna, vilken utjämning icke minst i våra dagar har sin icke ringa betydelse.

Motionen är — kan man säga — ett uttryck för uppfattningar, som framskjutna representanter för den högre skolundervisningen i vårt land under de senaste åren med talang framfört under de offentliga diskussionerna om vårt skolväsen. Jag behöver icke nämna några namn, men jag kan erinra om att ledamöter av skolöverstyrelsen på stora föräldramöten, vid vilka man dryftat skollfrågan, givit uttryck åt tankar sådana som de i motionen framförda. Motionen ger också ett uttryck, såsom jag inledningsvis erinrade om, för föräldrars och målsmäns allt starkare känsla av att det icke är väl beställt som det för närvarande är. De många resolutioner från mödrar, från husmodersföreningar, överhuvud taget från bildade kvinnor här i landet, vari man uttalat sin sympati för och sin anslutning till de synpunkter, som äro utvecklade i motionen, måste väl också betyda någonting för det ärade utskott, vars avstyrkande majoritet herr Bergqvist representerar.

Den särskilda frågan om studentexamens bibehållande i dess nuvarande form eller icke, och i allmänhet om examenskontrollen, som herr Bergqvist berörde,

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.) är jämväl försiktigt omnämnd i motionen. Den kan naturligtvis bedömas på olika sätt och motionärerna underlåta avsiktligt att här, liksom för övrigt även på övriga punkter taga några deciderade ståndpunkter. De endast framställa problemet i all objektivitet med tanke att det bör bli föremål för den förutsättningslösa utredning, som föreslås. Man finner ingalunda i motionen något ståndpunktstagande i den ena eller den andra riktningen i denna fråga, men man finner ett understrykande av behövligheten av även detta spörsmåls upptagande i samband med de övriga spörsmål beträffande gymnasieundervisningen, som här äro berörda.

Jag kan icke underlåta att göra den allmänna reflexionen, att utskottet nog ser väl egendomligt på detta utredningsyrkandes framförande med hänsyn till 1927 års skolreform. Utskottet gör egentligen icke någon enda saklig invändning mot motionen. Utskottet medgiver, att åtskilliga av de synpunkter, som framföras i motionen, äro beaktansvärda. Utskottets ärade talesman, herr Bergqvist, förklarade nyss, att det kommer att dröja någon tid framåt, innan dessa spörsmål komma att tagas upp av statsmakterna till omprövning, men han förutser att så kommer att ske, och den enda huvudinvändning, som utskottsmajoriteten gör mot ett bifall till motionen, är att läroverken behöva arbetsro efter 1927 års skolreform. Jag skulle då vilja påpeka beträffande grundlinjerna i denna 1927 års skolreform — nämligen att folkskolan skulle vara bottenskola, att det allmänna i större utsträckning än ditintills skulle omhändertaga flickornas utbildning och att den nya skolorganisation, som då beslöts, skulle bättre tillgodose landsbygdsungdomens bildningsintressen — att alla dessa huvudpunkter i 1927 års skolreform i det i motionen framställda skrivelseförslaget lämnas utan erinran. Därav följer, att en utredning av de i motionen upptagna frågorna på intet sätt innebär någon rubbning av de väsentliga grundvalarna i 1927 års skolreform. Men man skulle blunda för verkligheten, om man icke såge, att skolreformen av år 1927 i flera avseenden måste betecknas såsom bristfällig, att åtskilliga av de önskemål, som anknöto sig till sagda skolreform, icke ha blivit förverkligade och att bland de olägenheter, som denna skolreform utan tvekel medfört, är att räkna en svår arbetsbelastning på de unga skolorna, särskilt i vissa grupper av klasser, en arbetsbelastning, som har blivit så påtaglig att den upprört ganska vidsträckt kretsar av den allmänna opinionen och givit upphov till märkliga uttalanden från skolläkare och i allmänhet ifrån den läkarvetenskapliga expertisens sida. Detta sistnämnda gäller även gosskolorna, men i ännu högre grad flickskolorna. Att då tro, att man — såsom utskottet menar — kan låta bero vid de nuvarande förhållandena och att föreställa sig, att läroverken med nu rådande allmänna opinion här i landet, skola få arbetsro under de kommande åren, är enligt min mening fullständigt oriktigt. Inför en sådan avvisande hållning från statsmakternas sida, som intagits nu vid detta tillfälle, kommer tvärtom oron bland föräldrar och målsmän att växa sig allt starkare, så att läroverken komma att arbeta under allt mindre lugn. Jag delar för min del uppfattningen, att man icke i förtid och icke av onödig experimenteringslusta bör på nytt riva upp stora frågor, som relativt nyligen vunnit en lösning. Men samhället genomgår i dessa tider stora sociala förändringar. Det ekonomiska livet utvecklar sig i hastig fart, och de unga måste anpassa sig efter det ekonomiska livets praktiska krav. Och inför sådana tidshändelser är det otänkbart, att den svenska skolans målsmän och representanter skola kunna sitta med armarna i kors inför dessa problem och tro, att de få den nödiga arbetsron, bara de avvisa förslag av denna natur.

Jag behöver knappast heller erinra om att de allmänna riktlinjer, som här äro uppdragna, uppenbarligen äro sådana, att en utredning av ifrågavarande

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.)
spörsmål måste kräva en avsevärd tid. Den omständigheten, att en dylik utredning sättes i gång nu, kommer icke att innebära, att den nuvarande gymnasieorganisationen kommer att få någon kännning av utredningens resultat förrän efter åtskilliga år, varav följer, att den tioårsperiod, som den näst föregående talaren fixerade såsom ett ungefär lämpligt tidsskede för lugn och ostördhet efter 1927 års skolreform, säkerligen kommer att förflyta, innan några resultat komma att framgå av den utredning, varom nu är fråga.

Det var en föregående talare, som nämnde några ord av mera politiskt betonat karaktär. De må stå för hans egen räkning och icke för min. Men jag skulle för egen del vilja göra en allmän reflexion, och det är den, att om den svenska riksdagen och dess utskott visa en sådan brist på handlingsförmåga och en sådan negativism, som det ärade utskottet gjort i den föreliggande frågan, och detta skall vara uttryck för en fortsatt mentalitet inom våra riksdagsutskott och inom riksdagen, då ställer sig i viss mån den andra statsmakten i ett läge, där tidsströmningarna kunna gå den förbi, och då kan det hända, att den frågan — liksom viktiga frågor av annan natur — kunna komma att tränga sig fram till lösning, tämligen oberoende av vad riksdagsutskotten och riksdagen intaga för ståndpunkter vid tillfällen som dessa.

Jag har, som jag inledningsvis nämnde, icke den ringaste tvekan om att de nu berörda skolfrågorna komma att på sådant sätt tränga sig fram. Jag beklagar, att statsutskottet denna gång praktiskt taget enhälligt ställt sig avvisande däremot. Men jag är ganska övertygad om, att statsutskottet om några år på nytt blir ställt inför denna fråga och att då den allmänna opinion, åt vilken motionen ger uttryck, kommer att vara ännu mycket starkare. Antingen kommer statsutskottets ställning då att förbytas i en välvilligare än den nu intagna eller också kommer frågan att, oavsett huru statsutskottet ställer sig, ändock upp till utredning.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen.

Herr Björkman: Herr talman! Utskottet har här förklarat, att åtskilliga av de synpunkter, som föreligga i motionen äro beaktansvärda, och vad mig beträffar hoppas jag, att det just är de av utskottet såsom beaktansvärda betecknade synpunkterna, som gjort, att jag står som en av motionärerna i denna fråga. Min grundsyn på frågan har jag från mitt eget samhälle, där jag nu under många år varit bunden vid ledningen av en hel del såväl högre som lägre praktiska skolor. Själva samhället är genom hela sin struktur så starkt bundet vid praktiska synpunkter beträffande undervisningen och man har därigenom fått ett så levande begrepp om vad de praktiska synpunkterna betyda, och fordra, att man ej kan annat än tro att de synpunkter, som där göra sig gällande, också skola omfatta vidare områden.

Vad är det då för synpunkter, som jag nu från min hemstads skolor i denna motion velat se på såsom särskilt beaktansvärda? Jo, först och främst är det den synpunkten, att det synes mig viktigt att redan tidigt i undervisningen siktas på en specialutbildning för dem, som skola övergå till högre undervisningsanstalter, och till dessa högre undervisningsanstalter vill jag räkna mitt samhälles, av staten understödda högre läroanstalter för teknisk undervisning, handelsgymnasium, med utbildning särskilt för studenter, vävskola, med teoretisk och praktisk undervisning. För alla dessa skulle det vara av synnerligen stort värde, om man i någon mån på ett tidigare stadium kunde få frågan om specialutbildning å högre läroverkens gymnasier ordnad.

Vidare är det så — jag tar fortfarande exempel från det samhälle, där jag bor, och där en god del av befolkningen har det ekonomiskt kärvt — att det skulle vara mycket värdefullt, om man kunde ordna högre skolundervisningen

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.)
 så, att skolorgdomen på ett tidigare stadium av undervisningen än vad nu är fallet kunde få en för utträde i livet tillräcklig medborgerlig utbildning. Det uppstår ofta ekonomiska svårigheter för de ungdomar åtminstone i min hemort, vilka försöka sig på att genomgå gymnasieutbildning, vilka svårigheter lyckligtvis de, som sitta i respektive skolors styrelser, kunna i någon mån afhjälpa genom utdelande av stipendier eller på annat sätt. Just i dag på morgonen inträffade, att vi från en skolstyrelse kunde förhjälpa en studerande, som hade ekonomiska svårigheter, att fortsätta skolgången under sista terminen. Den terminen hade aldrig behövt bli så bekymmersam för vederbörande, om han icke haft så många, långa år att kämpa igenom med den nuvarande utbildningstiden. Nu kunde vi visserligen i dag, tack vare gamla donatorers välvilja, hjälpa honom med hans utbildning under detta år, men jag skulle anse det vara synnerligen lyckligt, om man kunde till ungdomen i många, många hem komma med den vackra gåvan att man sade: »Eder utbildning blir icke försämrade, men ni kunna få den i så koncentrerad specialiserad form, att den icke behöver åsamka er alltför stora kostnader under många studieår.»

När man, herr talman, kan kombinera ihop framstående skolmäns uttalanden med ett obestriddigt behov för många hem och många studerande, hoppas jag, att det skall finnas någon möjlighet att här i kammaren finna förståelse för denna motion, till vilken jag ber att i likhet med den siste ärade talaren få yrka bifall.

Herr Bergman: I en så viktig och omfattande kulturfråga som den nu behandlade, skulle det kunna vara frestande att gå in på en längre programmatisk framställning, men jag är övertygad om att kammaren håller mig räkning för att jag underlåter detta, i synnerhet efter de klargörande anföranden, som hållits av mina medmotionärer. Jag skall endast yttra några ord i en speciell punkt för att varje missförstånd beträffande motionen må kunna undvikas. Motionen rör sig ju med rätt allmänna ordalag, och man kan måhända misstaga sig på dess syfte i ett eller annat avseende. Det är i fråga om kontrollen och examensfrågan, som jag tänkt säga några ord.

Det kan vid en flyktig läsning av motionen möjligen se ut som om man skulle vara emot allt examensväsen, men som en av motionärerna yttrat, har i motionen icke intagits någon ståndpunkt i fråga om examenskontrollen utan där är blott utsagt, att man vill ha den frågan allsidigt utredd. För egen del menar jag — efter den förskjutning som ägt rum i avseende på elevtillströmningen till läroverken — att en examen rigorosum av den nuvarande student-examens karaktär icke torde vara obetingat nödvändig för de många, som i de allmänna läroverken söka endast en vidgad, medborgerlig allmänbildning. Det finns exempel på värdet av även examensfria skolor, t. ex. de högre flickskolorna med deras långvariga och beprövade praxis. Men när det gäller den förberedande utbildningen för inträde vid universitet och högskolor lär väl saken ställa sig annorlunda, och där kan man säkerligen icke undgå en verklig, noggrant kontrollerad prövning av det slag som den nuvarande student-examen tillhör, även om denna nog skulle behöva reformeras i flera hänseenden.

I avseende på huvudargumentet för utskottsmajoritetens avstyrkande av den i motionen begärda utredningen, nämligen behovet av arbetsro för läroverken, vill jag till vad som sagts därom av herr Wohlin blott tillägga, att med kännedom om långsamheten i Kungl. Maj:ts nådiga tågordning och utredningskvarnarnas lugna, stillsamma mald, det säkerligen icke behöver befaras att det skall bli något direkt resultat i brådrasket, om riksdagen beslutar att hemställa om den begärda utredningen. Jag skulle för min del, ha ansett det

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.)
önskvärt, om man nu, medan man just har denna nödiga arbetsro, innan de annalkande stormar, om vilka det har siats, möjligen bryta in, kunde ha upptagit ett sådant utredningsarbete, och jag ber därför, herr talman, i likhet med mina båda medmotionärer att få yrka bifall till motionen, vilket är detsamma som till reservationen under denna punkt.

Denna motion berör frågor av den allra största betydelse. Ju förr en utredning i denna stora kulturangelägenhet kan komma till stånd, desto bättre.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Endast ett par ord. För att icke de tre motionärerna, som nu i tur och ordning å rad hava talat för motionen, skola anses ha givit uttryck för vad kammarens alla ledamöter utom statsutskotts-majoriteten tänka, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan. Jag gör det med övertygelse och med fullt instämmande i vad statsutskottet anfört.

Jag tror inte överhuvud taget, att kammaren är i minsta mån tveksam i denna fråga. Den ärade huvudmotionären och jag stodo redan år 1927 på så vitt skilda linjer, att det inte är något underligt, om vi nu också stå på skilda linjer. Den karakteristik av 1927 års reform, som här är anförd, tror jag inte vara riktig, och jag vågar bestrida, att man av de resultat, som hittills kommit och kunnat komma, får draga några som helst fasta slutsatser.

Det är tre punkter jag särskilt skulle vilja understryka. Om, såsom den ärade huvudmotionären säger, det pågår en social omvälvning inom landet, inom vårt folk liksom inom andra folk — jag vill inte bestrida att så kan vara fallet, ehuru jag inte tror, att den är så djupgående eller så långvarig som man kan ha anledning att antaga den vara i andra länder — förefaller det mig ändå inte vara riktigt, att riksdagen skulle rida i kapp med denna utveckling för att ändra den högre medborgerliga skolundervisningen. Är det så, att det verkligen pågår en sådan utveckling, få vi väl vänta och se, vad den får för resultat, för att därefter avpassa den högre undervisningen, men att vi skulle låta denna utredning om den högre undervisningens anordnande efter det resultat, som den sociala omvälvningen möjligen skulle kunna komma att medföra, ske samtidigt med att denna omvälvning vågar och innan man vet, vilka resultat den kommer att leda till, förefaller mig icke lämpligt.

Det andra jag önskar understryka är, att skall en utredning ske, skulle jag vördsamt vilja hemställa, att skolmännen uteslutas från den principiella handläggningen av dessa frågor. Det är efter min mening inte alls så, att deras uppfattning bör vara den grundläggande. När det gäller den allmänt medborgerliga högre bildningen är det helt andra faktorer, som böra hava det avgörande ordet.

Den sista fråga, jag ville beröra, är den som kan sammanfattas i orden »överanstängningen i skolorna». Jag vet ju inte, hur det nu förhåller sig i detalj, det får jag uppriktigt erkänna, eftersom jag inte har med de nuvarande skolorna att göra och icke har någon ungdom i dem, men de minnen, jag har från den tid då jag hade det och från min egen ungdom, ha icke givit mig det intrycket, att det kan förekomma någon överanstängning, om man jämför förhållandena nu med dem som rådde förr i världen. Vi hunno förr i världen med ofantligt mycket mer än vad som nu skall hinnas med, och jag tror inte, att den där uppfattningen om överanstängning bör grundas endast och allenast på skolläkarnas uppfattning. Läkarskrået i all ära, men dess speciella synpunkt är av den art, att jag inte alltid kan tillmäta dess uppfattning nödigt vitsord. Det kan hända, att det blir för ansträngande för flickorna med denna undervisning, men jag har redan 1927 sagt och jag

Ang. vissa spörsmål i fråga om den högre skolundervisningen. (Forts.)
säger det fortfarande, att det är inte meningen, att skolorna och deras undervisning böra anpassas efter flickorna, utan det är meningen att flickorna skola anpassa sig efter läroverken, om de vilja vara som pojkar, och duga de inte där, kunna de stanna hemma!

Herr Bergman: Den siste ärade talaren tycktes anse, att flickorna skola anpassa sig efter läroverken, d. v. s. att människorna äro till för skolan och icke tvärtom. I sanning en originell åsikt. Vi ha annars alltid fått lära oss att skolorna äro till för livet och människorna: non scholae sed vitae discimus.

Herr Olsson, Oscar: Herr Reuterskiöld bestrider den tolkning av 1927 års beslut, som huvudmotionären här anför. Ja, det är herr Reuterskiölds obestridda rätt att på detta område uppträda som sakkunnig, men det kanske vid något tillfälle bör sägas ifrån, att denna sakkunskap inte är så absolut obestridd, att vad som ifrån det hållet kommer, ovillkorligen bör tolkas så att säga som Guds eget ord i denna fråga. Jag satt ju också i det särskilda utskottet, och jag har den uppfattningen från den tiden, att den karakteristisk, huvudmotionären här givit av det beslutet, var riktig.

Vad sedan beträffar herr Reuterskiölds uttalande, att det inte är riktigt, att vi skola rida i kapp med utvecklingen, utan att vi först skola låta den sociala omvandlingen, ifall det försiggår en sådan, sluta, innan vi vidtaga några förändringar i vårt uppfostringssystem, vill jag fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att den sociala omvandlingen är ett faktum även i vårt land i mycket stor utsträckning, och skola vi vänta, tills den blivit fullbordad, så går det med utredningen i fråga om läroverksreformen på det sättet, att vi aldrig komma fram till den, eftersom den sociala omvandlingen ständigt fortsätter. Detta är således en något orimlig ståndpunkt att intaga.

Vad överansträngningen just nu i skolorna beträffar, antydde herr Reuterskiöld, att den vet han ingenting om, och därför skall jag förbigå hans funderingar i den punkten utan något uttalande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 3—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 137, gjorda framställning angående ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag,

a) besluta, att nu gällande bestämmelser i fråga om ersättning i de hänseenden, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastik-ärenden för den 3 januari 1934 under punkten 137 angivits, till lärarinna i övningsämne vid enskild högre flickskola skulle hava tillämpning jämväl å lärarinna i övningsämne vid högre goss- eller samskola;

b) medgiva, att enahanda rättigheter och förmåner med avseende på överflyttning i statstjänst och ersättning för mistad arbetsinkomst, som tillerkänts lärarpersonalen vid de statsunderstödda enskilda läroanstalter, vilkas verksamhet nedlades eller inskränktes till följd av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet, finge tillkomma lärarpersonalen vid Västerås högre elementarläroverk för flickor jämväl i den mån som verksamheten vid sistnämnda läroanstalt kunde komma att lida inskränkning till följd av den av 1930 års riksdag beslutade omorganisationen av högre allmänna läroverket i Västerås;

c) medgiva, att till förra lärarinnan i de förberedande klasserna vid Ystads högre läroverk för flickor Bertha Ekedahl finge för tiden den 1 juli 1934—den 31 december 1939 utgå ett understöd med 1,300 kronor för år räknat;

d) till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 47,000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Olof Olsson, Oscar Olsson, Bergström, Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna, *Norsell, Högström, Olofsson* i Digernäs, *Andersson* i Ovanmyra och *Weijne*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag i vad detsamma avsåge rätt till ersättning åt lärarinna i övningsämne vid högre goss- eller samskola;

b) medgiva, att — — — i Västerås;

c) medgiva, att — — — år räknat;

d) till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra förslagsanslag av 45,500 kronor.

Herr förste vice talmannen: Jag förklarade, herr talman, inom utskottet, att jag inte tänkte spränga några hästar på den nu föreliggande frågan, och det tänker jag heller inte göra. Om det är på det sättet, att riksdagen inte vill till det yttersta tillvarata sina intressen, får det uppriktigt sagt bli riksdagens ensak. Jag kan inte göra mer än jag kan göra som enskild ledamot. Men annars kan det inte vara riktigt att fatta det beslut, som utskottet här vill att man skall fatta. Det kan nämligen inte vara riktigt att säga, att den skola, det här gäller, måst nedläggas på grund av 1927 års skolbeslut.

De skäl, som skolöverstyrelsen anført vid sitt tillstyrkande äro tre. Man säger, att denna skola i hög grad har byggt på de förberedande klasserna. På grund därav att målsmännen numera oftare sätta sina barn i folkskolorna än förr, kan skolan inte längre rekryteras på samma sätt från de förberedande klasserna som förut. Man säger vidare, att ett högre flickläroverk upprättats här i staden och att vid statens normalskola för flickor också har upprättats en realskollinje, och man sammanfattar till sist det resultat, man kommit till,

Ang. ersättning åt vissa lärarinnor vid enskilda läroanstalter.

Ang. ersättning åt vissa lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)
på följande sätt, att »då härav syntes framgå, att skolans nedläggande åtminstone i viss utsträckning föranletts av förhållanden i samband med det högre skolväsendets omorganisation, funne sig överstyrelsen böra föreslå en sådan utvidgning» o. s. v. Man vågar sålunda inte direkt säga ut, att det är på grund av skolväsendets omorganisation, som skolan lagts ned, utan det är, åtminstone i viss utsträckning, på grund därav. Redan detta tyder väl på att det inte är så helt med de skälen.

Men vad var det, som 1927 års skolbeslut innefattade? Jo, år 1927 resonerade man som så, att för den händelse staten någonstans i ett större eller mindre samhälle upprättar en samskola, således sammanför pojkar och flickor, och det i detta samhälle finns en flickskola, så är det väl tämligen klart, att flickorna från det samhället komma att gå till samskolan, därför att det blir billigare för dem, och på det viset kommer den existerande flickskolan att få det svårt att hålla sig uppe som sådan. Den måste antagligen nedläggas, och då är det inte mer än rimligt, att staten på ett eller annat sätt sörjer för de lärarinnor, som genom denna flickskolas nedläggande bli arbetslösa.

Men någonting i den stilen kan man ju inte tänka sig föreligga här. Det är inte på det viset, att denna skola tvingats att lägga ned sin verksamhet på grund därav att staten upprättat andra skolor här, som liksom tömt klasserna i denna skola. Skulle skolan rikta det påståendet mot någon med verklig utsikt att få rätt, skulle det snarare vara mot staden Stockholm, ty skolans svårigheter bero i hög grad på de kommunala mellanskolorna här, som dra till sig stadens flickor och pojkar just på det mellanstadium, som det här närmast är fråga om. Vad som är ett faktum, är att skolan har svårigheter, men dessa svårigheter bero inte allenast på den sak, jag nu omnämnt, utan också på att skolan har en organisation, som inte passar lärlingarna numera. Men ledningen för denna skola tycker inte, att den har någon anledning att ändra på organisationen. Den tycker, att det är mycket fördelaktigare att nedlägga rörelsen, när den — som här föreslås — kan få lasta över på staten försörjningen av de lärarinnor, som genom detta nedläggande bli arbetslösa.

Och man skall inte tro, att saken är så oskyldig, som statsutskottet har lagt den till rätta för sig. Enligt statsutskottets förklaring skulle det endast vara två övningslärarinnor, som staten skulle behöva överta. Men detta gäller bara just nu; det är en början. Fattas det beslut i den riktningen, som utskottet föreslår, så komma så småningom ett par tre flickskollärarinnor, som staten blir skyldig att förtidspensionera, och längre fram kommer staten också att bli skyldig att sörja för en tre eller fyra lärarinnor, som på ett eller annat sätt av staten måste överflyttas till andra skolor.

Detta är dock saker och ting, som endast äro tillfälliga och som man eventuellt skulle kunna taga på sig, men det finns konsekvenser, som följa med detta beslut och som gå vida längre än till de lärarinnor, som finnas i Almqvistska samskolan. Ty blir det på det viset, som utskottet vill, då kan — när helst ledningen för en av de privata högre goss- eller samskolorna vill nedlägga sin skola — detta ske jämförelsevis lätt, därför att man helt enkelt liksom nu bara hembjuder lärarinnorna åt staten. Det är på grund av dessa konsekvenser, som jag ansett mig tvungen att säga ifrån, att det beslut, som fattas nu, angår i grunden inte blott dessa två övningslärarinnor, utan det sträcker sig längre. Alla de högre goss- och samskolorna i vårt land få genom beslutet i dag en inteckning i staten, som jag förmodar att åtskilliga av dem som sitta här i kammaren få vara med om att inlösa.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den reservation, som finns antecknad vid denna punkt.

Ang. ersättning åt vissa lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)

Herr **Bergqvist**: Frågan gäller, som man ser av betänkandet, att de bestämmelser, som gälla beträffande viss ersättning till lärarinna i övningsämne vid enskild högre flickskola, också skola bli tillämpliga på motsvarande lärarinna vid högre goss- och samskola. Det gäller således två slag av statsunderstödda läroverk, och har riksdagen knäsat den principen, att en övningslärarinna vid en högre flickskola, om hon på grund av skolreformen får inskränkning i sin tjänstgöring eller blir utan arbete, skall få ersättning, så vet jag inte, varför inte också den andra formen av sådana statsunderstödda enskilda skolor skulle komma under precis samma rubrik och få precis samma förmåner. Detta gäller nu frågan, om man ser den rent principiellt.

Om riksdagen beviljar detta anslag, så kommer detta närmast att ha den praktiska följden, att två lärarinnor vid Almquistska skolan komma att få ersättning för inskränkning i sitt arbete. Det är två lärarinnor i övningsämnen, som närma sig pensionsåldern. Den ena ingår i pensionsåldern 1935 och den andra 1936. Det är en mycket liten affär, vad dessa båda lärarinnor beträffar. Det gäller 1,500 kronor första året och hälften så mycket under andra året. Emellertid har nu herr förste vice talmannen dragit upp mörka och skrämmande framtidsperspektiv bakom den här frågan och sagt, att den skulle få så obehagliga konsekvenser för riksdagen. Men det är då underligt, att skolöverstyrelsen kan säga, att av de lärarinnor, som finnas vid Almquistska skolan, finns det inte mer än två, som kunna komma i fråga. Och huruvida något dylikt fall kan inträffa vid andra högre goss- och samskolor, är ju kanske litet svårt att förutse, men enligt vad skolöverstyrelsen uttalat, kan den inte se, att något sådant fall under en överskådlig tid framåt kunde tänkas. Det förefaller därför som om farhågorna för konsekvenser skulle vara ganska oberättigade, och jag vill fästa uppmärksamheten på att ett ämbetsverk, som är så försiktigt som statskontoret, har sagt, att det icke anser sig böra göra någon erinran mot det förslag, som har gjorts.

Jag tycker det vore hårt mot dessa båda gamla lärarinnor, som nu ha arbetat i skolan under hela sitt liv, att de nu skulle under de två sista åren lämnas utan något slags kompensation för den minskning i sina inkomster, som de måste underkasta sig. När frågan behandlades i utskottet, var det någon, som betecknade avslagsyrkandet som mindre humant, och det tycker jag man med rätta kan göra.

Reservanterna ha lagt särskild vikt vid att man inte kan absolut bevisa, att Almquistska skolan nedlägges på grund av skolreformens följder. Ja, i en storstad som Stockholm är det ganska svårt att kunna direkt påvisa, att det här är 1927 års skolreform, som verkat, men överstyrelsen framdrar ju ganska starka sannolikhetsbevis för att så har varit fallet och kommer till den slutsatsen — visserligen försiktigt avfattad — att denna reform i alla fall i viss utsträckning har varit orsaken till tillbakagången i elevantalet vid Almquistska skolan.

Jag vill för min del varmt förorda, att kammaren bifaller denna punkt i utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Eftersom herr förste vice talmannen har lovat att inte spränga några hästar på denna punkt och efter det anförande som andra avdelningens ärade ordförande här hållit kunde det väl vara ganska onödigt att vidare yttra sig om denna sak. Men jag har ändå den känslan, att jag skulle vilja stryka under, vad andra avdelningens ordförande anført, att även om skolöverstyrelsen här endast sagt, att man *åtminstone i vissa avseenden* måste anse, att denna skola fått lov att nedläggas på grund av skolreformen, så måste det i sådana här fall vara bäst att följa regeln, att när det rå-

Ang. ersättning åt vissa lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)
der tvivel, man hellre skall fria än fälla. Ty vad är det, som detta förslag går ut på? Det är ju egentligen att hjälpa dessa lärarinnor. Och vi måste komma ihåg, att lärarinnor i sådana här skolor, flickskolor och samskolor, under mångfaldiga år ha burit en mycket stor tunga. De ha varit illa avlönade och ha haft en svår ställning. Staten har inte åtagit sig flickornas undervisning på samma sätt som pojknas. Så kom äntligen den ljusa tid, då staten påtog sig sitt ansvar för flickorna lika väl som för pojkarna, men detta, som i sig självt var någonting synnerligen önskvärt, ställde en hel del lärarinnor i en synnerligen svår ställning på deras ålders dar. Det var väl medvetandet om detta, som kom riksdagen att ge detta generösa erbjudande — ty det måste man säga, att det är — att lärarinnor, som äro över 50 år, skola få denna hjälp, och de som äro under 50 år skola få förhandstur att placeras i andra skolor. Har man en gång gått in för en sådan human uppfattning av denna omläggning, förefaller det mig i hög grad obilligt att så här på en punkt plötsligt strypa åt, därför att man tror, att de där konsekvenserna, som så ofta luftas i denna kammare, här också skulle medföra några svårigheter. Jag tror att det är lyckligt, om man, som herr förste vice talmannen sade i ett annat anförande i dag, ställer fötterna på marken. Gör man det och ser man på denna sak som den verkligen är, så har jag mycket svårt att förstå, att man inte skulle följa utskottet. Utskottet har ju i det fallet stöd hos, som andra avdelningens ärade ordförande sade, ett sådant försiktigt ämbetsverk som statskontoret. Kungl. Maj:t har inte heller haft något tvivel om att det inte var riktigt att lämna denna hjälp, och när så utskottets majoritet efter noggrann undersökning kommit till samma resultat, hoppas jag, att kammarens ledamöter inte skola låta vilseleda sig av herr förste vice talmannens locktoner utan rösta för utskottets förslag.

Häri instämde herr *Bergman*.

Herr Pauli: Herr talman! Jag tillåter mig att ägna ett par korta ord åt denna fråga såsom medlem av den utskottsmajoritet, som har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror att kammaren här med ovanligt lugnt samvete kan följa Kungl. Maj:t, som på sin sida har skolöverstyrelsen och statskontoret, vilket ju flera gånger betygsatts såsom mycket försiktigt. Den enda punkt i myndigheternas uttalanden, där det förekommer en avvikelse, är då ett enstaka undervisningsråd inom skolöverstyrelsen anmält sitt tvivel om att denna skola verkligen nedlagts på grund av skolreformens verkningar. Detta tvivel av en enda ledamot av skolöverstyrelsen är alltså i grunden vad reservanterna ha att stödja sig på. Jag tror att man inte bör skatta för mycket åt detta tvivel, ty som herr Bergqvist nyss framhöll, skulle följden därav bli, att man överhuvud taget aldrig i något större samhälle skulle kunna fullfölja den tanken, att skolreformens verkningar lett till den ena eller andra privatskolans nedläggande. I en småstad är det lätt att konstatera. Där ha flickorna släppts in i statens läroverk, och på grund därav har flickskolan fått för litet elever. Flickskolan nedlägges, och saken är klar: alltså skall vad riksdagen 1927 bestämt om hjälp åt de arbetslösa lärarinnorna träda i kraft. Men här i Stockholm eller i andra större städer ligga inte problemets trådar och orsakssammanhangen så enkelt och lättbegripligt framlagda, utan det hela är mera komplicerat. Att man i stort sett kan på goda skäl antaga, att det är den allmänna omläggningen av skolväsendet, som föranlett denna skolas nedläggande, tror jag skolöverstyrelsen har rätt i, men något avgörande bevis i den ena eller andra riktningen kan inte framläggas — varken från utskottets sida eller från reservanternas.

Ang. ersättning åt vissa lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)

Nu är det kanske inte fullt riktigt, som fröken Hesselgren sade i sitt anförande — i vilket jag för övrigt ber att få instämma — att man här på en punkt skulle »plötsligt strypa åt». Det är ju nämligen faktiskt så, att vad Kungl. Maj:t med stöd av överstyrelsen och statskontoret föreslår, principiellt innebär en viss utvidgning av vad riksdagen bestämde 1927, ty den hjälp, som riksdagen då beslöt åt arbetslösa lärarekrafter vid privata skolor, kom att inskränka sig till flickskolorna och omfattade icke de högre goss- och samskolorna. Men detta är naturligtvis uteslutande en formell skillnad, ty om dessa privatskolor besökas enbart av flickor eller av både flickor och pojkar, kan inte få spela någon roll för riksdagens principiella inställning. Lärarinnorna bli ju arbetslösa i det ena fallet som i det andra, och de lärarinnor, som undervisa enbart flickor, kunna inte anses mera förtjänta av hjälp från statens sida än de som även undervisa en del pojkar. Jag menar alltså, att den utvidgning, som här företages, är fullt naturlig.

Den har inte heller några farliga konsekvenser. Överstyrelsens chef, som tillhör utskottet, har där utvecklat, att man icke har att frukta något stort manfall av högre goss- och småskolor, som skulle draga på staten en massa understödsskyldighet. Det är tvärtom så, att det hör till undantagen, att en sådan skola nedlägges. För övrigt kan man också framhålla, att ett sådant nedläggande innebär en faktisk besparing på statsbudgeten av 60,000 kronor om året. Även om man däremot invänder, att de barn, som lämna denna skola, måste få undervisning på annat håll och att staten måste ge sitt bidrag till denna undervisning, så att besparingen mera framträder på papperet än i realiteten, är det dock svårt att konstatera, huruvida staten verkligen behöver utbetala samma belopp, vilket jag betvivlar. Jag tror inte man kan förneka, att staten gör en besparing genom denna skolas nedläggande, och då är det också rimligt, att staten inte ställer sig hårdhärtat avvisande, när det gäller en akt av enkel humanitet, som riksdagen 1927 i princip beslöt gå in för i sådana sammanhang som detta.

Jag ber därför att på såväl principiella som de i detta särskilda fall anförda grunderna få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Då herr förste vice talmannen slutade sitt anförande, tänkte jag be herr talmannen att få till protokollet antecknat, att jag icke instämde med talaren. Men vid närmare eftertanke fann jag, att det kanske saknades konstitutionell praxis för ett så beskaffat instämmande. Därför måste jag nu framföra min uppfattning i ett särskilt anförande, som måste bli ett ögonblick längre.

Jag röstar för utskottets förslag därför att flickornas högre undervisning, som ju, även den, är ett statsintresse lika väl som pojkarnas undervisning, genom försummelse av statens plikt emot det kvinnliga könet har fått försiggå endast i enskilda skolor. Men statens samvete har i alla fall vakat på det sättet, att staten under denna tid bidragit till anställande av de erforderliga lärarinnorna för att avhjälpa denna lucka i statens ensidiga omtanke om gossarna och för att bereda även flickorna en billigare undervisning. Alltså äro dessa skolor egentligen halvstatliga skolor och tjäna ett statsändamål. Då staten lockat till sig lärarinnor under denna kvasiprivata form och sedan förklarar, att nu har moren gjort sin plikt och nu kan den gå, strider detta inte allenast mot billighet utan också mot varje sann rättsordning, vilket är ännu betänkligare.

För övrigt är det ett lättsinnigt resonemang att säga, att kunna vi kasta ut folk på gatan var som helst utan att taga hand om dem, så göra vi en vinning. En sådan politik, herr talman, hämnar sig. Om vi kunna låta bli att

Ang. ersättning åt vissa lärarinnor vid enskilda läroanstalter. (Forts.)
göra det, tror jag det vore en vinning — för alla, och sålunda även för staten.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. utlännings rätt att förvärva fast egendom m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 9 mars 1934 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 217, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m.

Utskottet hade i samband med denna proposition förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 246 av herr *Asplund* samt motionerna i andra kammaren nr 445 av herr *Wiklund* m. fl. och nr 577 av herr *Nylander* m. fl.

I motionerna I: 246 och II: 445, som väckts innan Kungl. Maj:t avlätit förevarande proposition, hade yrkats, att riksdagen ville beträffande 2 § andra stycket i förenämnda lag besluta ändring av samma innebörd som i propositionen med avseende å denna paragraf föreslagits.

I motionen II: 577 hade hemställts, att propositionen icke måtte vinna riksdagens gillande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, för sin del antaga under punkten infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, m. m.;

B) att de i ämnet väckta motionerna måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Herr Bissmark: Herr talman! Här föreligger ett enhälligt lagutskottsutlåtande, och jag har själv biträtt det beslut, som utskottets hemställan innefattar. Jag har likväl begärt ordet för att yttra något om de skäl, som föranlett mig att biträda beslutet.

Den egentliga anledningen till det lagförslag, som här föreligger, är de farhågor, som yppat sig i fråga om att företag, som idka gruvdrift, skulle komma i händerna på utländska kapitalister och att som följd därav driften av dessa gruvor skulle antaga former, som från svensk synpunkt skulle vara otillfredsställande. Dessa skäl för en ändrad lagstiftning ha nog tämligen allmänt vitsordats såsom riktiga. Men då det gällt att lagstifta däremot, har

Ang. utlännings rätt att förvärva fast egendom m. m. (Forts.)

man gått vida längre och infört en skärpning överlag beträffande alla sådana bolag, som äga naturtillgångar av viss beskaffenhet. Denna skärpning, som alltså drabbar en mängd andra bolag än gruvbolagen, skulle säkerligen inte annars ha ifrågasatts, och det kan under sådana förhållanden vara tvivel underkastat, huruvida det inte, när det nu var nödvändigt att taga lagstiftningen i den form den förelåg, varit önskligt, att man samtidigt påpekat vikten av att få hela lagstiftningen översedd och omgestaltad, så att det vore möjligt att göra en skillnad mellan sådana bolag, där ett verkligt statligt intresse kräver utlänningarnas utestängande, och sådana, där deras deltagande vare sig som aktieägare eller såsom utöfvare av rösträtt kan vara tämligen oskyldigt. Jag vill fästa uppmärksamheten särskilt på den omständigheten, att en mängd av våra stora bolag ha utländska dotterbolag, som de måst bilda för att bevara sina patent eller för att kunna utestänga främmande konkurrens. I allmänhet har man i främmande stater icke någon lagstiftning, som lägger hinder i vägen för detta. Vi ha däremot redan nu en ganska restriktiv lagstiftning, och det kan nu befaras att åtgärder, som här vidtagas i ytterligare restriktiv riktning, kunna medföra konsekvenser för våra egna bolag.

Därtill kommer, att man samtidigt härmed föreslår en lag om ingripande mot bulvanförhållande. Det utländska kapitalet har under de gångna åren flera gånger intresserats för svensk företagsamhet med anlitande av bulvan. Det är ingen tilltalande form, men det har förekommit och det har i många fall varit till stor nytta. På det sättet ha vid flera tillfällen svenska industrier räddats från ruin och nedläggande.

Allt detta gör, att när man nu skärper lagstiftningen i ett avseende och dessutom går till ett motarbetande av bulvanförhållandena, framträder önskvärdheten, för att icke säga nödvändigheten av att se över hela systemet för att om möjligt få det i ett annat skick, där man har särskilt stränga regler för sådana bolag, som driva gruvindustri, något mindre stränga regler för sådana bolag, som ha stora naturtillgångar, och lindrigare regler för sådana bolag, som ha obetydliga naturtillgångar men som ändå falla under 1916 års lag.

Vidare bör man ha ett ganska vidsträckt dispensförfarande så att icke lagstiftningen drabbar allt för tungt i de fall, där det icke behövs. Det kan givetvis i framtiden uppstå sådana förhållanden, att ett utsträckt licensförfarande skulle vara önskvärt.

Jag har endast velat uttala detta till den verkan det hava kan, och jag hoppas, att regeringen av egen drift ville behjätta de synpunkter, som jag här anfört.

Herr Öhman: Herr talman! Jag stod inom utskottet på samma linje som herr Bissmark och jag kan därför i huvudsak instämma i den mening, som han nyss gav tillkänna. Jag anser nämligen att det varit önskvärt, att utskottet gått ett steg längre, än som skett, och även velat förorda en utredning, huruvida icke bestämmelserna i 1916 års lag skulle kunna modifieras för såvitt angår rätten till förvärv av fast egendom, allt medan de särskilt stränga bestämmelserna skulle bestå väsentligen i fråga om rätten att förvärva gruvor och idka gruvdrift. Ett krav på bestämmelser, som skilja mellan fast egendom och gruvor, framfördes ju under utredningen av det föreliggande ärendet från styrelserna för Sveriges industriförbund och Svenska bankföreningen. Detta krav kommer onekligen att vinna i betydenhet, om den nu föreslagna skärpningen av restriktionerna kommer att gälla och gälla lika för bägge de nu nämnda slagen av egendom. För vårt näringsliv måste det ju i alla fall vara till fördel om man icke åstadkommer alltför stora svårigheter för utländskt kapital att intressera sig i svenska företag. Fastighets-

Ang. utlännings rätt att förvärva fast egendom m. m. (Forts.)
 förvärv synes i fråga om faran av utländskt inflytande stå på en helt annan linje än förvärv av gruvor och idkande av gruvdrift. Den saken synes mig de båda nämnda styrelserna ha påvisat med vägande skäl.

Herr justitieministern anförde till statsrådsprotokollet, att det också i fråga om jord- och skogsegendomar måste anses vara av ett allmänt intresse, att icke utländskt kapital får ett alltför stort inflytande. Detta är naturligen riktigt, och därför måste man gå fram med försiktighet. Men det gäller att försöka finna det »gyllene lagom», och därför skulle enligt min mening en fortsatt utredning på denna punkt vara högeligen önskvärd. Herr justitieministern medger emellertid, att för närvarande icke några tendenser yppats till alltför stort inflytande för utländskt kapital såvitt det gäller jord- och skogsegendomar.

Det är emellertid ej nog med att överhövan stränga restriktioner kunna lägga hinder i vägen för placering av utländskt kapital i en del svenska företag, som kunna taga emot en sådan placering utan att det länder till förfång för svenska intressen. Det förhåller sig också så, som herr Bissmark påpekat, att en alltför stark avspärrning gent emot utlandet kan befaras bli till verklig skada för vår export. Herr Bissmark har ju något närmare gått in på detta ämne, och jag skall därför icke nu taga upp kammarens tid med att söka utveckla det ytterligare.

Herr talman! I sakens nuvarande läge ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bulvanförhållande i fråga om aktier i vissa bolag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. om-
vårnaden om
vissa statens
jordbruks-
arrenden.*

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion angående omvårnaden om vissa statens jordbruksarrenden.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 282, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om vederbörliga åtgärder i syfte att jordbruksarrenden, lydande under arméfördelningarna eller liknande militära organisationer, måtte överflyttas i omvårnaden till de statsorganisationer, under vilka statens jordbruksarrenden i allmänhet sorterade.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Herr talman! Här föreligger en till synes liten fråga. Men enligt det gamla ordet »betrakta det lilla såsom stort» föreligger en verkligt stor principiell fråga, som här belyses genom ett enskilt exempel. Det gäller med andra ord en ensam individs kamp mot den officiella världsordningen och den ämbetsmannamakt, som står bakom densamma för att upprätthålla den, utan hänsyn till individerna. Det gäller här även en jordbruksfråga och en belysning av arrendatorernas i landet vanskliga ställning, under nuvarande för-

Ang. omvårdnaden om vissa statens jordbruksarrenden. (Forts.)

hållanden i all synnerhet. Till belysning av de frågorna har nu framförts ett exempel från Säby gård på Järvafältet i Stockholm.

Utskottet har kommit till ett avstyrkande resultat, och något annat hade jag inte väntat, ty det hör till tågorningen och kan väl knappast undvikas. Men det yrkande jag gjort har valts med hänsyn till att det var det enda yrkande, som jag såsom riksdagsman lagligen kunde ställa för att få tillfälle att framföra frågan.

Jag beklagar, att försvarsministern, som under en längre tid på förmiddagen synts här på våra bänkar, just nu har avlägnat sig, ty det är med honom som konversationen väsentligen bör föras.

En arrendator vid namn Aldén hade arrenderat Säby gård på Järvafältet, vilket är ett arrende, som icke lyder under statens gemensliga arrendeförvaltning, utan under militärernas arrendeförvaltning. Jag måste nu framhålla en del data för att därmed redan på förhand bemöta de överord, som de militära myndigheterna enligt min uppfattning i känslan av sin makt begagnat i sina kortfattade uttalanden till utskottet.

Mannen, vars familj består av hustru och sex minderåriga barn, började med eget jordbruk 1920 och övertog så år 1923 det arrende av Säby gård, som skulle gälla tio år och av vilka cirka tre år då förlupit. Han började under en högkonjunktur och fick betala ofantligt mycket för inventarier och djur, medan under hela den följande tiden priset på inventarierna likaväl som på avsättningsprodukterna alltmer sjönk. Sedan 1923 har exempelvis priset på mjölk sjunkit med tio öre per liter, vilket som envar förstår måste betyda oerhört mycket. Skörden har också nästan årligen skadats av rost. Det förhåller sig nämligen så, att det på Järvafältet växte mycket berberis, som av vetenskapen betraktas som en synnerligen bidragande orsak till uppkomsten av rost på säden. Därför har också Kungl. Maj:t genom en författning föreskrivit, att alla berberisbuskar på Järvafältet skulle vara borttagna redan den 1 januari 1929. De togs bort först 1933 på order av militärbefälet.

Sålunda förklarar arrendatorn, att år 1928 gav ett vetefält på 30 tunnland med vackert bestånd en skörd av endast 150 säckar slösäd i stället för 450 säckar prima vara, vilket föranledde en förlust av cirka 6,000 kronor. Detta var alltså en vansklighet, som kom till under nedgångstiderna i övrigt för jordbruket. Åren 1930 och 1931 har, säger han — om hans skildring till alla delar är riktig, känner jag inte till — så gott som hela skörden nära nog totalt förstörts av torka och rost. Men det var ju en svår torka de åren, som vi erinra oss. Och, som sagt, först 1933 ha berberisbuskarna utrotats runt Järvafältet, ehuru det var föreskrivet, att det skulle skett senast den 1 januari 1929.

Arrendatorn har i elva år innehaft arrendet och till kronan betalat 70,000 kronor förutom plikten att betala skatterna, som uppgått till omkring 1,600 kronor om året. Han har sålunda väsentligt fullgjort sin värnplikt, såvitt jag förstår. Han övertog arrendet den 23 januari 1923. En annan svårighet för arrendatorerna på Järvafältet var, att de skulle betala förskottsarrende, innan skörden utfallit och realiserats, under det att statens vanliga arrenden skola betalas i efterskott. Arrendet utgjorde från början 7,630 kronor jämte övertagande av alla skatter. Enligt Aldéns uppgifter blev det en förändring år 1928 så tillvida, att då undantogs från arrendet själva huvudbyggnaden, som sedan särskilt uthyrdes, och samtidigt sänktes arrendet från 7,630 kronor till 6,430 kronor. Det föreligger inte någon upplysning om, huruvida hänsyn då även tagits till de fallande konjunkturerna, men det är ju möjligt att detta till en del också spelade in. Kontraktet utgick sedan den 14 mars 1932, då de tio åren utlöpt, och förnyades på sex år. Samtidigt minskades arealen, trädgården togs bort, en del separata ägor togs undan jämte utrymme för en ny

Ang. omvårdnaden om vissa statens jordbruksarrenden. (Forts.)
väg, som skulle dragas fram. Samtidigt nedsattes arrendet från 6,430 till 4,900 kronor jämte skatter. Om då togs hänsyn också till de fallande konjunkturerna, är inte upplyst, men att det togs hänsyn till att arealen blev avsevärt minskad är ju uppenbart. Det säges från militärt håll, att arrendet genom denna transaktion minskades från 40 till 30 kronor per hektar.

Så kom det till en kris på grund av de bekymmer, som jag här i största korthet skildrat, och arrendatorn kunde inte betala det arrende, som förföll den 1 april 1933 — märk väl år 1933! Redan den 17 april uppsades han därför till att avträda arrendet den 14 mars 1934. Samtidigt ställdes dock i utsikt ett nytt kontrakt, om han nämligen kunde betala sin skuld före den 1 oktober 1933. Han var till denna tidpunkt skyldig att betala 4,900 kronor jämte kommunala utskylder, som militärbefälet förklarat stå oguldna, nämligen fastighetsskatt för åren 1930 och 1932. Arrendatorn hade borgen av sin bror och sin svärmor, och denna borgen anmodades dessa i sammanhang därmed att infria, men de voro inte beredda att genast skaffa pengar, och då fick lagen ha sin grymma gång. Men nu äro skulderna betalda av borgensmännen, så att någon som helst förlust har inte drabbat statsverket i detta fall. Man tycker då, att militärerna kunde ha lugnat sig något litet och att försvarsministern sett upp bättre med deras hänsynslöshet.

Den 11 oktober 1933 ansökte Aldén hos Konungen om uppskov till den 1 februari 1934 och begärde ett års förlängning av arrendekontraktet. Den 25 oktober — således samma månad — inkom infordrat yttrande från östra arméfördelningen och fortifikationsdepartementet, under vilka myndigheter arrendet lydde. Det medgavs i dessa, att Aldén under de senaste åren kommit i ekonomiska svårigheter bland annat och i viss grad på grund av felslagna skördar. Den 9 november 1933 ingick Aldén i svaromål på detta och ingav i det avseendet ett längre skriftligt anförande, som är ordagrant återgivet i den i ärendet väckta motionen. Där voro så behjärtansvärda skäl anförda, om de voro sanna och bestyrkta, att man inte kunde undgå att fästa uppmärksamheten därvid, och försvarsministern förklarade också vid ett besök, som Aldén avlade hos honom, att det måste ske en grundlig undersökning och ett allvarligt övervägande.

Men så kom plötsligt den 17 november 1933 en resolution från regeringen, som avslog ansökningen. Det finns intet skriftligt utlåtande infordrat från de militära myndigheterna. Det har väl förmodligen varit överläggningar, kanske rent av påtryckningar under hand. Statsrådet Vennerström har upplyst för mig, att man sagt, att borgensmännen dragit sig tillbaka från sin borgen. Det är emellertid inte alls fallet, utan de ha tvärtom alltid stått kvar vid denna och nu betalat restantierna.

Jag blev genom lantarbetarförbundets ombudsman utpekad såsom en person, som möjligtvis skulle kunna hjälpa Aldén, och min plikt likmätigt såsom riksdagsman, att också försvara de betryckta, åtog jag mig uppdraget efter förmåga. Men man kan ju inte trola. Jag har frågat alla vederbörande, vad som egentligen var anledningen till det plötsliga avslaget som kom som en blix från klar himmel. Jag fick intet annat besked än det där om borgen samt att mannen ju fått anstånd.

Om arrendet minskades på grund av den minskade omfattningen eller också på grund av de fallande konjunkturerna, är inte riktigt klart. Jag hoppas, att det också var av den senare anledningen, ty sådana grundsatser ha ju överallt i Sverige tillämpats i dylika fall.

Den 18 januari 1934 ingav Aldén en ny skrift till Konungen med kritik av regeringens resolution. Han framhöll, att borgensmännen visst icke frånträtt sitt borgensansvar, och åberopade att statsrådet vid den förra skrivelsens mot-

Ang. omvårdnaden om vissa statens jordbruksarrenden. (Forts.)

tagande vitsordat, att här borde göras en undersökning. Vidare åberopades samtidigt ett den 4 december 1933 i tidningen Social-Demokraten infört program av jordbruksminister Sköld, som framlades i ett föredrag i Ulricehamn och som utmynnade i den kategoriska förklaringen, att hädanefter skulle inte en enda jordbrukare på grund av de fallande konjunkturerna behöva gå från gård och grund. Aldén begärde, att Kungl. Maj:t täcktes undanröja sitt förra beslut. Men under tiden hade redan militärbefälet uppgjort kontrakt med en ny arrendator, som hade fått kronans underskrift på sitt exemplar av kontraktet. Därför återstod för Aldén ingenting annat än att hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes undanröja detta hinder genom att avtala med den nye arrendatorn om avstående från sina enligt det nya arrendeavtalet erhållna rättigheter. Skulle den åtgärden icke vinna avseende eller icke kunna genomföras, anhöll han om gottgörelse med ett belopp på 20,000 kronor, varigenom han skulle bli i stånd att i den allmänna marknaden, om än med den förlust ett ombyte alltid medför, skaffa sig och sin oförsörjda stora familj ett annat arrende.

Ja, jag vet inte, om denna skrivelse är prövad, men jag har frågat vederbörande, hur det förhåller sig med saken och om något kan göras. Sålunda yttrade jordbruksminister Sköld, som han också förut sagt till Aldén, att om detta hade lytt under jordbruksdepartementet, skulle aldrig en sådan här avhysning ha kunnat ifrågakomma. Jag erinrade då, att när denna fråga var före i statsrådsberedningen, hade det ju varit tillfälle att ingripa, men han svarade, som ju också är riktigt och förklarligt, att det är en mängd ärenden, som varje statsråd har att föredraga vid ett sådant tillfälle, och då det inte särskilt påpekas, att här föreligger ett principiellt fall, där flera statsråd kunna vara engagerade, kan lätt en sådan här sak förbigås, och sålunda hade detta fall förbigått honom, och han beklagade, att det hade inträffat. Jag har också talat med statsministern, som uttryckte samma beklagande, och han betraktade det här som en olyckshändelse, såvitt jag förstod honom — i varje fall betraktar jag det på sådant sätt — och jag har fått veta, att man inom ministären sökt hjälpa denne arrendator dels genom att förmå — åtminstone genom någon mellanhand — den andre arrendatorn att avstå från sin rätt, men det har den nye arrendatorn vägrat att göra, och dels genom att undersöka, om det möjligen fanns några fonder, ur vilka man kunde ge någon gottgörelse åt denne arrendator, men det har inte heller lyckats. Därför stå höga vederbörande nu där med två tomma händer å ena sidan, och på den andra sidan står en arrendator med hustru och sex minderåriga oförsörjda barn, likaledes med tomma händer.

Ja, vad återstod då för en riksdagsman att göra? Jag hade ju två utvägar. Den ena var att gå till konstitutionsutskottet och anmäla försvarsministern för ett förhastat förfarande. Jag förstod, att detta skulle aldrig kunna leda till någonting, och vidare ligger jag inte för att ställa personer till något slags fiskaliskt ansvar, och en sådan här olyckshändelse kan drabba vilken minister som helst på grund av de myckna göromålen och beroendet av tjänstemännen. Det är en varning för försvarsministern att hädanefter bättre se upp med de militära myndigheternas drakoniska och formella råd, tycker jag.

Då valde jag den andra vägen, att väcka motion om att sådana här arrenden skulle ställas under den allmänna arrendetillsynen över kronans arrenden i riket. För att veta, att jag inte for alldeles i ogjort väder, frågade jag en ledande tjänsteman hos militieombudsmannen, och han tyckte detta vara särdeles rimligt, och även statsministern antydde, att det var en sak, som man kunde reflektera på. Således vågade jag mig på att föreslå det, som nu innefattas i motionens kläm.

Nu har utskottet infordrat utlåtande från arméförvaltningens fortifikations-

Första kammarens protokoll 1934. Nr 31.

Ang. omvårdnaden om vissa statens jordbruksarrenden. (Forts.)
departement och östra arméfördelningens chef. Det är ganska svårt för en enskild medborgare, när ämbetsmännen fråga varandra, men aldrig den enskilde individen, vars rätt det gäller. Vederbörande ämbetsverk skola höras, men inte den, som bär den sko, som klämmer. Alltså, utskottet har inte haft någon annan rådgivare än just de myndigheter, som voro Aldéns motparter, men utskottet har varit så tillvida oväldigt, att utskottet ansåg, att den vidlyftiga dossier, som avlämnats för att belysa Aldéns eventuella försummelser, inte nödvändigt behövde återges i utskottets betänkande. Utskottet har därför nöjt sig med att återge de militära myndigheternas yttranden.

Arméförvaltningens fortifikationsdepartement påpekar, att det har infordrat yttranden från chefen för östra arméfördelningen och arméförvaltningens domäntjänsteman. Nu säger chefen för östra arméfördelningen i sitt yttrande till arméförvaltningens fortifikationsdepartement, att »arrendatorn av Säby gård under en följd av år» — en »följd av år», när det blott gäller högst två år, men det låter ju bra att skriva »en följd av år» — »försummat fullgörandet av honom enligt arrendekontraktet åliggande förpliktelser. Ehuru dessa försummelser varit av sådan art, att de var för sig berättigat till en uppsägning av arrendekontraktet, har detta dock först skett sedan arrendatorn överträtt den gräns för eftergifter, som av Kungl. Maj:t slutligen fastställts.» Detta oförsynta skrivsätt gäller det där beslutet den 17 november 1933, som sedermera även inom ministären ansetts vara ett förhastat beslut, och detta har skett just på grund av att ärendet var förlagt till ett omaka departement och, såsom det synes, avgjorts under militär psykos utan laga beredning.

Sedan anføres, att det finns inga skäl för att skilja de militära arrendena från den separata förvaltning, de nu ha, och lägga dem under den allmänna förvaltningen. Det kan man ha olika meningar om. Men till att rubba ett sådant förhållande fordras mycket större domkrafter än vad som står en motionär till förfogande, och det kan ju återopas, att flera andra förvaltningsgrenar ha en sådan här speciell uppsikt över arrenden, vilka undantagits från den allmänna statliga uppsikten.

Fortifikationsdepartementet återopar arméfördelningschefens yttrande och säger, att »Aldén av lantförsvarets vederbörande myndigheter blivit behandlad med all den hänsyn, som varit förenlig med tillgodoseendet av statens rätt och bästa», men departementet talar inte om, att arrendatorn även äger något anspråk på rätt och sitt bästa. Men så göra vi, när vi uppträda som myndigheter. Det är så bekvämt, som jag sade i den föregående debatten om lärarinnorna vid de enskilda läroverken, att på formella grunder kasta ut individer och familjer i arbetslöshet och inte bry sig om, vart de ta vägen. Men det är i varje händelse inte med statens värdighet och inte heller med statens rätt och bästa förenligt. Här har det nu upplysts, att denna avhysning hade inte alls behövt äga rum, helst om man hade bestått sig med någon eftertanke, konfererat med jordbruksministern eller Erinrat sig hans stolta program i Ulricehamn den 4 november 1933.

Nu har *utskottet* avgivit utlåtande över motionen. Utskottet har presterat en intressant och påtagligt objektiv utredning om hur olika kronans arrenden äro organiserade under olika myndigheter, denna redogörelse har för mig varit lärorik, därför att jag visste ingenting om den saken förut, och förmodligen gäller detta också andra ledamöter i kammaren, som haft tillfälle och intresse för att taga del av utskottets utlåtande. Utskottet medger också, att ett enbart överflyttande av omvårdnaden om vissa jordbruksarrenden från ett statsorgan till ett annat skulle kunna leda till åtskilliga olägenheter för vederbörande arrendatorer, men dessa olägenheter synas, säger utskottet, »samanhänga, mindre med bristande insikter eller god vilja hos de statliga in-

Ang. omvårdnaden om vissa statens jordbruksarrenden. (Forts.)

tressenas företrädare, än fastmera just med det förhållande, att dessa intressen själva här taga formen av krav på bestämda statsändamåls tillgodoseende».

Detta är ju inte alls fallet i förevarande ärende. Det statsändamål, som här skulle tillgodoses, har inte blivit kränkt, genom att depressionen för en kortare tid har hindrat denne arrendator liksom många andra arrendatorer att betala sitt arrende. Det är också bekant, att enskilda utarrenderare i landet få finna sig i att under långa tider inte få något arrende eller nedsätta arrendena frivilligt, dels därför att de tycka, att det är orimligt, att arrendatorerna skola dragas med högkonjunkturerens arrenden i depressionstider, och dels därför, att de inte kunna få några andra arrendatorer i stället.

Nu må som en allmän reflexion, innan jag kommer till utskottets slutkläm, sägas, att kronans utarrenderade jord har ej större värde än som betingas av den avkastning, som konjunkturerna för tillfället möjliggöra. Om då denna avkastning är bestämd under högkonjunktur och således omöjliggör en betalning från arrendatorns sida under depressionstid, måste det bli en arrendeminskning. En sådan företaga de enskilda jordägarna. Då bör staten också kunna göra det, och i viss mån har ju staten också beslutat sådana arrendeminskningar. Men det är den skillnaden mellan å ena sidan enskilda och å andra sidan staten och kommunerna, att de senares angelägenheter skötas av ämbetsmän, som inte själva ha makt att förfoga över ärendet såsom sitt eget ärende, utan av självbevarelsedrift följa författningarnas och kontraktens formella bestämmelser. Man kan ju förstå, att det ligger en ursäkt i ett sådant förhållande men icke i en underlåtenhet att underställa ärendet vederbörande myndigheter, som i sista hand ha avgörandet.

Nu har förresten i detta fall gälden betalats av borgensmännen, och man ser, att det icke varit ur vägen att vila på hanen och låta denne arrendator liksom en mängd andra arrendatorer under statens allmänna arrendeförvaltning åtnjuta den frist, som grymma konjunkturer betinga.

Ja, nu intresserar sig också bondeförbundet en smula för denna sak. Bramstorp, förbundets ledare, har lovat denne arrendator, såsom gottgörelse för liden oförrätt, en anställning vid en kristidsinstitution för jordbruket. Han kom dit och fick ett visst göra, men det visade sig, att det var en tillfällig anställning — han inkallades nämligen i mån av behov. Aldén trodde, att han skulle få ett fast månadsarvode, som var tillräckligt för familjens nödtorftiga uppehälle, men nu har han gått en månad utan arbete och utan arvode i avvaktan på att bli inkallad vid nästa tillfälle, då han behövs.

Vad skall han ta sig till? Ja, han har sagt, att han får väl möjligtvis försöka processa till sig ersättning för de 6,000 kronor, som gingo förlorade, därför att berberisbuskarna inte hade nedhuggits av de militära myndigheterna inom föreskriven tid. Däröfver synas de senare iakttagit tystnad i ärendet. Men man vet ju, vad resultatet blir av en sådan rättegång gentemot myndigheter och en hel värld av maktbefogenheter. Den enskilde är oftast rättslös.

Nu kommer utskottet i sitt yttrande med en mycket märkvärdig reflexion. Det vill nämligen göra gällande, att det kan vara bättre, att en arrendator lyder under en sådan här specialförvaltning, ty där kan man komma till en mera individuell behandling, som, enligt vad utskottet säger, »torde vara oundgänglig, därest av motionären efterlysta 'mått av verklig personlig medkänsla' skall komma till uttryck. Det synes rent av icke uteslutet, att en dylik medkänsla lättare skulle kunna komma till uttryck vid behandlingen av en arrendators uppkomna svårigheter hos den myndighet, i vars eget omedelbara och sålunda icke i första hand statsfinansiella intresse utarrenderingen företages.» Detta utskottets yttrande är väl i alla fall »Guds fred — yxskaft», som man säger. I detta fall har ju den *allmänna* förvaltningen sagt, att ingen

Ang. omvårdnaden om vissa statens jordbruksarrenden. (Forts.)
jordbrukare skall behöva gå från gård och grund, men de militära myndigheterna ha sagt, att det skall få ske, och då gör utskottet en sådan här våldsam kullerbytta. Det är visst också en jurist som har skrivit det.

Men så kommer ytterligare den stora klimaxen. Den är kort, men mustig till innehållet: »Den på grund av förevarande motion företagna utredningen synes ock ådagalägga, att vederbörande arrendator kommit i åtnjutande av en hänsyn, som näppeligen varit tänkbar, därest de statsfinansiella synpunkterna» — d. v. s. jordbruksminister Skölds synpunkter — »varit de enda, som ur statens intresse förelegat till beaktande.» Där ha vi precis samma våldsamma kullerbytta. Raka motsatsen är ju förhållandet, i varje händelse i detta fall, och då kan man väl inte åberopa en företeelse, motsatt den, som verkligen nu föreligger.

Herr talman! Vad skall nu en motionär yrka i ett sådant här förtvivlat gudsförgätet ärende? Jag har, som sagt, inte velat gå in med någon anmälan till konstitutionsutskottet mot försvarsministern, ehuru skäl nog icke saknats. Jag har därför som motionär yrkat, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om vederbörliga åtgärder, i syfte att jordbruksarrenden, lydande under arméfördelningarna eller liknande militära organisationer, överflyttas i omvårdnaden till de statsorganisationer, under vilka statens jordbruksarrenden i allmänhet sortera.» Det är ju hopplöst att yrka bifall till detta. Det har ock sina sidor, då det finnes en del andra myndigheter också, som ha särskild arrendeförvaltning. Och inte kan den mäktiga statsmakten för en stackars arrendators skull och en ensam motionärs skull kullkasta sina cirklade författningar. Det har inte inträffat i historien. Däremot har jag med mitt yrkande velat finna en möjlighet att fästa uppmärksamheten på de allt fortfarande bestående orättvisorna mot jordbrukarna och på den individuella kamp, som här förgäves får kämpas emot makten och formerna i samhället. Det kan vara nyttigt, att detta i alla fall är gjort. Därigenom kan särskilt måhända yppas nya möjligheter för denne man och hans familj än annars skulle ha kunnat bli fallet. Även för egen del skall jag, i den mån tillfällen yppas, fullfölja spelet.

Jag finner mig således, herr talman, nödgad att inskränka mig till att lämna utskottets slutsats utan yrkande. Men jag hemställer, att ur utskottets motivering måtte uteslutas de två kullerbyttorna, en hemställan, som jag verkligen tycker, att kammaren skulle vara mogen att gå med på. Jag yrkar således, herr talman, att när kammaren går att formellt resignera inför utskottets hemställan, den ville göra det åtminstone med uteslutande av motiveringen i det stora och tjocka stycke, som börjar med »Ett överflyttande» och slutar med »förelegat till beaktande».

Herr Nordborg: Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hamrin: Jag ber om överseende för att jag tar till orda med anledning av detta utskottsutlåtande, men jag kan inte underlåta att begagna tillfället för att stryka under de synpunkter, som herr Lindhagen har framfört i sin motion och som han vidare utvecklat i sitt långa anförande.

Det förhåller sig här i själva verket så, att det är inte bra, som det är. Utskottet åberopar nu en hel rad av olika myndigheters uttalanden och säger, att dessa ha förklarat, att det finns inga olägenheter. Men jag skulle bra gärna ha velat få fram vad den andra parten haft att anföra i detta fall, d. v. s. arrendatorerna.

Jag stöder detta mitt uttalande, herr talman, på att vi i min hemstad, Jön-

Ang. omvårdnaden om vissa statens jordbruksarrenden. (Forts.)

köping, ha en liten grupp småbrukare av detta slag, som lyda under den militära förvaltningen där, och jag kan vitsorda, att ständiga konflikter där ha uppstått. Jag skall inte fälla någon dom om vem, som kan ha rätt i dessa strider, men att några åtgärder borde vidtagas, så att man verkligen i större utsträckning säkerställer dessa småbrukare, än vad nu är fallet, synes mig vara alldeles självklart. Det är så, herr talman, att det är mycket svårt för många militära befattningshavare att så att säga »se civilt» på sådana frågor som dessa, och jag skulle kunna dra fram mycket drastiska exempel på hur det i själva verket går till. Jag skall blott tillåta mig säga, att jag fick personligen en gång gripa in i sista stund för att förhindra frampressning av ett rent orimligt kontrakt mellan de militära myndigheterna och de av mig här åsyftade småbrukarna, och det statsråd, som då var chef för försvarsdepartementet — det var under den sista högerregeringen — grep också personligen in för att tillrättalägga förhållandena.

Jag menar därför, att det syfte, som ligger bakom denna motion, borde kunna tillgodoses, utan att man tillbakasetter de rent militära kraven eller behoven beträffande här ifrågakvarande område.

Jag har inte kunnat underlåta, herr talman, att göra detta påpekande, under förhoppning om att vad som här uttalats någon gång måtte falla under ögonen på vår nuvarande försvarsminister.

I detta anförande instämde herr *Heüman*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att det stycke, som började med orden »Ett överflyttande» och slutade med »till beaktande», utlämnades.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, vilken begäran han emellertid sedermera återtog, och då ingen annan av kammarens ledamöter påyrkade omröstningsanställande, förklarades frågan härom hava förfallit.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion med förslag till viss ordningsföreskrift i avseende å riksdagsmannaval och kommunala val, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner med förslag angående beskaffenheten av valsedlar vid riksdagsmannaval och kommunala val.

*Om maximi-
storlek för
vissa val-
sedlar.*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förcheft de inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 151 och 152 av herr *Holmström*.

I motionen II: 151 hade hemställts, att riksdagen ville besluta sådant tillägg till § 59 första stycket lagen om val till riksdagen, att detta stycke hädanefter komme att lyda sålunda: »Vid valet skola begagnas valsedlar av vitt

Om maximistorlek för vissa valsedlar. (Forts.)
 papper utan kännetecken samt av ett format, som får icke överstiga 11 × 18 cm. — — — — —»

I motionen II: 152 hade hemställts, att riksdagen ville besluta sådan ändring av 23 § i kommunal vallag av den 6 juni 1930, att början av denna paragraf hädanefter komme att lyda: »Val är omedelbart och sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken samt av ett format, som icke får överstiga 11 × 18 cm.»

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att motionen II: 151 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

2) att motionen II: 152 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Larsén: Ehuru jag inte har något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, har jag begärt ordet, därför att den föreliggande frågan är av den beskaffenhet, att den verkligen behöver allvarligt uppmärksammas.

Motionären menar, att gällande bestämmelser rörande val inte äro tillräckliga för att garantera valhemlighetens bevarande, och han har rätt i sin uppfattning. Det är i varje fall min mening.

Riksdagen har under de senare åren gjort vissa tillägg särskilt till bestämmelserna i den kommunala vallagen, tillägg, som inte stå i gott förhållande till varandra och inte heller till de allmänna principerna för valen. Sålunda beslöt riksdagen år 1920 på enskild motionärs framställning, att valsedel vid kommunala val finge innehålla dubbelt så många namn som det antal ledamöter som skulle väljas. Därigenom kom valsedeln att i hög grad utvidgas i längdriktning, och man måste vika den flera gånger för att få in den i valkuvertet. Två år senare beslöt riksdagen, att vid de kommunala valen skulle s. k. spaltad valsedel fakultativt kunna användas. Därigenom utvidgades valsedeln i mycket hög grad på bredden, så att den måste vikas i två riktningar för att kunna införas i valkuvertet. Då denna fråga förelåg i utskottet och kammarerna, påpekades med stor skärpa, att genom denna bestämmelse skulle valhemligheten komma i fara. Den föreliggande motionen visar klart och tydligt, att dessa farhågor ha besannats.

Visserligen äro de olika partiernas valledare mycket angelägna om att bevara valhemligheten, ty varje parti har ju ett stort antal valmän, som inte äro partibundna och inte vilja visa, hur de rösta. Men här och var i landet finns det personer, t. ex. godsägare och vissa arbetsgivare, som ha flera underhavande och som vilja, att dessa underhavande skola rösta på ett visst sätt. Då går man till väga så, att man låter trycka en särskild valsedel, upptagande ett litet antal namn och av mycket ringa storlek. Den stickes i händerna på de underlydande, och husbonden kan, om han infinner sig i vallokalen, på de framlämnade valkuvertens beskaffenhet se, om hans underlydande ha röstat med hans valsedel eller inte. Detta tillstånd måste anses vara i hög grad otillfredsställande.

Det förslag till svårigheternas avhjälpande, som motionären framlagt, kan emellertid av rent praktiska skäl inte godtas. Vill man göra något för att bevara valhemligheten, så måste man avskaffa bestämmelsen om rätt att använda den spaltade valsedeln vid kommunala val. Vid andrakammarval får den ju inte användas. De lojala syften, som man ville tillgodose genom införande av den spaltade valsedeln, kunna mycket väl tillgodoses även med den ospal-

Om maximistorlek för vissa valsedlar. (Forts.)

tade, om man vidtar lämpliga anordningar. Avskaffar man den spaltade valsedeln vid kommunala val och fastslår en maximibredd på valsedeln av 11 centimeter, så att den inte behöver vikas i två olika riktningar, och föreskriver man därtill, att en valsedel inte får vara mindre än 16 centimeter i längd, så har man gjort vad som lämpligen kan och bör göras för att skydda valhemligheten.

Den föreliggande motionen var emellertid av den beskaffenhet, att det var omöjligt att till den anknyta ett yrkande av den art, som jag nu har omnämnt. Därför återstår i själva verket ingenting annat än att yrka bifall till utskottets hemställan. Med mitt yttrande har jag velat påvisa, att motionärens allmänna synpunkter äro riktiga och att det mål han vill vinna kan vinnas. Därför vill jag framhålla, att det är mycket önskvärt, ja nödvändigt, att några åtgärder i antydd riktning vidtagas, ty det blir allt fler och fler fribytargrupper som uppträda vid de kommunala och politiska valen.

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående ändringar i kommunallagarna till beredande av skydd för de kommunala skattebetalarna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om blodundersökning i brottmål.

Lagförslag om blodundersökning i brottmål.

Genom en den 21 december 1933 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 10, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om blodundersökning i brottmål.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr Lindhagen: Jag ber, liksom skedde då blodprov för utrönande av faderskap förelåg, få antecknat till protokollet, att överlämnandet till en kemisk retort att under mer eller mindre skicklig ledning avgöra människors öden synes mig innefatta visserligen en tidsenlig neutralisering av bevisföringen, men en bevisföring, som lätteligen kommer att sakna tillförlitlighet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av väckt motion angående bokföringsskyldighet för politiska sammanslutningar m. m.

Om bokföringsskyldighet för politiska sammanslutningar m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 455, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Hallen* hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar politiska sammanslutningar kunde åläggas fullständig bokföring över sina inkomster och utgifter ävensom under vilka förutsättningar dylika »utgifter» kunde bringas till offentligheten,

Om bokföringsskyldighet för politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)
samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill en dylik utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Björnsson: Herr talman! Första lagutskottet har enligt min uppfattning velat beskära denna motion ett sämre öde än den förtjänar, och det är därför jag med ett par ord vill beröra de skäl, som tala för ett bifall till det utredningskrav, som motionären i andra kammaren, herr Hallén, har framställt.

Vi ha säkerligen litet var konstaterat, att det skulle vara av mycket stort värde för offentligheten att kunna få reda på, vilka ekonomiska intressen som sammanhånga med de politiska intressena hos olika politiska sammanslutningar, vare sig nu dessa ekonomiska intressen äro inhemska eller utländska. Motionären har tänkt sig, att man skulle kunna få en i viss mån värdefull kännedom om sådana företeelser genom att ålägga politiska sammanslutningar bokföringsskyldighet. Det råder ju i vårt land en alldeles överväldigande mening om det fördömliga i att köpa och sälja röster i våra beslutande församlingar. Skulle man kunna konstatera ett klart avtal om en ekonomisk gåva eller tjänst och en viss politisk motprestation, så vore det naturligtvis inte den minsta svårighet att få den allmänna opinionen i vårt land att kräva mycket drastiska åtgärder för att komma sådana företeelser till livs. Men dylika mera flagranta former av korruption förekomma helt säkert inte i sådan utsträckning, skulle jag tro, att de spela någon som helst roll i vårt land. Däremot är det väl inte alldeles uteslutet — tecken tyda snarast på motsatsen — att vissa politiska sammanslutningar genom att ta emot ekonomiska gåvor komma i beroende av ekonomiska intressegrupper på sådant sätt, att den politiska sammanslutningens representanter inte stå så obundna av främmande och samhällsskadliga intressen, som vi säkert alla önska. I regel torde väl vederbörande politiska sammanslutning vara den passiva parten. Jag kan tänka mig, att en politisk sammanslutning tar emot gåvor, som förplikta, utan att flertalet av sammanslutningens medlemmar ens ha vetskap om det, och det kan till och med hända, att den officiellt ansvarige ledaren för sammanslutningen är ovetande om det hela. Det kan också hända, att en politisk sammanslutning i god tro faller offer för tilltagsna företrädare för skadliga ekonomiska intressen. Å andra sidan är det naturligtvis inte uteslutet, att politiska sammanslutningar kunna ta initiativ till ekonomiska understöd under former, som mer eller mindre närma sig utpressning, skrämselfaktik och dylikt. Jag tror inte det skulle vara svårt att finna tecken på att sådant förekommer i vårt land.

Det är klart, att dylika osympatiska företeelser inte uppträda under sådana former, att man i allmänhet kan få några som helst bindande lagliga bevis. Även om man i enstaka fall skulle kunna åstadkomma sådana, så är själva företeelsen så vag, att det inte finns minsta utsikt att komma till rätta med oarter av detta slag genom en kriminalisering. Jag har den uppfattningen, att det enda sätt, på vilket man kan hålla dem inom trånga gränser, så trånga gränser, att de bli betydelselösa, är att låta den offentliga kritiken kasta sitt ljus över dem.

Motionären har här velat ta ett första steg för att åstadkomma ett underlag för en sådan offentlig kritik. Det är ju självfallet, att man inte genom att ålägga en politisk sammanslutning bokföringsskyldighet skall belasta den med en tunga, som är otillbörlig. Men för mig står det klart, att var och

Om bokföringsskyldighet för politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)

en som förvaltar andras pengar måste föra en sådan bokföring, att den tillåter en inre ekonomisk granskning, alltså väsentligen en anteckning i löpande följd av inkomst- och utgiftsposter, med angivande av från vilket håll, från vilka personer eller institutioner, som inkomsterna härleda sig, och de ändamål, för vilka utgifterna äro använda. En sådan bokföring, alltså kort och gott en kassabokföring, bör ju som sagt föras alldeles oberoende av det syfte som det här är fråga om, om man inte vill leda folk med mindre stark motståndskraft mot ekonomiska frestelser in på farliga vägar. Men en sådan bokföring kan också enligt min mening i stor utsträckning vara tillräcklig som underlag för den offentliga granskning, som motionären har tänkt sig som ett medel att hålla tillbaka företeelser, vilka ligga på korruptionens utmarker eller vid dess gräns.

Får man döma av den motivering, som första lagutskottet har givit sitt yrkande om avslag, så tror jag, att utskottet en smula har missuppfattat motionärens kläm. Om man läser rätt innantill, så finner man, att motionären inte utan vidare har utgått ifrån att en politisk sammanslutnings bokföring skulle vara en offentlig handling i samma mening som tryckfrihetslagen föreskriver beträffande ämbetsverks handlingar och dylikt, att alltså vem som helst skulle kunna begära att få se den. Motionären har tänkt sig, att det skulle finnas möjlighet att under vissa förutsättningar och vissa former få insyn i dylika räkenskaper. I första hand kan man tänka sig, att polisen, när skäl därtill föreligga, skulle kunna be att få se på räkenskaperna. Det skulle enligt min mening bli en kommande utrednings uppgift att söka finna de lämpliga förutsättningarna och formerna för ett offentliggörande. Det kan naturligtvis också tänkas, att andra offentliga institutioner skulle få denna rätt att granska och kontrollera dylika räkenskaper.

Nu är emellertid icke utskottets huvudskäl för avslag detta, utan det är ett annat. Utskottet menar, att politiska sammanslutningar, som ha något att dölja, ha rika möjligheter att lägga sin bokföring så, att det, som de önska dölja, också blir dolt. Jag har åtminstone fattat utskottets skäl så. Ja, det är uppenbart, att man kan missbruka en bokföring. Man kan förfalska den och lämna oriktiga uppgifter i den, man kan naturligtvis använda bulvaner för att förmedla gåvor och hitta på en hel del trick för att göra bokföringen så vilseledande som möjligt i det avseende, det här är fråga om. Men det samma gäller ju uppenbarligen också den bokföringsskyldighet, som åligger till exempel affärsmän, och det är ju allom bekant, att det finns mer eller mindre fördomsfria affärsmän, som på olika sätt försöka genom falsk bokföring vilseleda de kontrollerande organen. De utsätta sig därmed för ett straffhot, som naturligtvis för vanliga människor och för flertalet människor är tillräckligt avskräckande. Man har således inte, då det gäller att i viss utsträckning ålägga affärsmän bokföringsskyldighet tvekat inför de argument, som utskottet här använder såsom huvudargument för att avböja varje försök att komma fram på denna väg. Och det är ju på många områden i vårt samhällsliv som man kommer med en lagstiftning även i sådana fall, där man vet, att den kontroll, som utövas, är mera att betrakta som en slumpkontroll. Man säger: åker en människa fast av en eller annan anledning, så få vi tillämpa straffmätning enligt de ansvarsbestämmelser, som äro gällande, och det får vara överlämnat åt den allmänna polisuppsikten att avslöja så många förbrytare som möjligt. Jag skulle dock tro, att även en bokföring, som vore bemängd med falska eller vilseledande uppgifter, i förekommande fall kan vara av mycket stort värde, ty den kan ge anledning till vidare undersökningar. Det är väl tämligen klart, att om bokföringen hos en politisk sammanslutning upplyser om att genom insamling medelst kollekt eller dylikt influ-

Om bokföringsskyldighet för politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)
till 10,000 kronor eller något i den vägen, ger detta vederbörande anledning till att något litet fundera över vem det är, som lägger så mycket pengar i en kollekt, och det kan ju inte nekas till att vissa jämförelser mellan en sådan bokföring och t. ex. taxeringsuppgifter kunna leda till en kontroll, som inte saknar sitt värde i fall, där en grundligare undersökning kan visa sig tillbörlig.

Jag tror heller inte, att man har anledning att från lojala politiska sammanslutningars sida beklaga sig över en sådan bokföringsskyldighet med viss rätt till granskning under givna förutsättningar från offentlig myndighets sida, så att man betraktar det som ett oskäligt intrång i deras rörelsefrihet. Det förhåller sig nog så, att även lojala politiska sammanslutningar stundom få ekonomiskt understöd från grumliga källor, och det kan väl vara ett gott bevis på att ett sådant mottagits i god tro, om man med vederhäftiga uppgifter i en bokföring visar, att summan har influtit då och då och varit så och så stor. Jag skulle, för att taga ett nära till hands liggande exempel, tro, att det skulle ha varit av stort värde för lojala politiska sammanslutningar, om de uppgifter, som finnas i den mycket omdebatterade kreugerska anteckningsboken kunnat jämföras med eventuellt förekommande motsvarande poster i en av dessa sammanslutningar förd öppen och klar bokföring, som jag här åsyftar.

Till slut vill jag säga, att en åtgärd sådan som denna inte kan anses opåkallad, om man tänker på den utveckling, som nu synes vara på väg. Och jag tror, att man likaledes kan säga, att det inte är skäl att utan vidare förklara den orimlig, om man tager i betraktande, att en motsvarande lagstiftning om bokföringsskyldighet finnes införd i andra länder. Man har i England en lagstiftning om viss sådan bokföringsskyldighet, i Amerika likaså. Det är möjligt, att på grund av folkpsykologiska förhållanden behovet där har gjort sig tidigare och starkare känt än i vårt land, men jag tror, att det tvång, som här skulle kunna bli följden av en sådan lagstiftning, är av så pass underordnad betydelse och så pass ringa, att det vore väl värt att göra ett försök, om man därigenom kunde hoppas att så länge som möjligt hålla vårt offentliga liv befriat från företeelser av det slag, som i denna motion åsyftas.

Herr talman! Jag inser ju till fullo, att det är hopplöst att få ett beslut att gå i annan riktning än utskottet har föreslagit, men i förhoppning, att man skall kunna väcka intresse för detta problem, ber jag ändå att få yrka bifall till herr Halléns motion.

I herr Björnssons yttrande instämde herrar *Sandegård* och *Heïman*.

Herr Åkerman: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag anser överflödigt att nämna, att utskottet ingalunda underskattar motionärens avsikter, ej heller betydelsen av vad han i vissa hänseenden anfört. Men därifrån och till att vi skulle vilja tillstyrka en utredning i ärendet är det ett långt steg. Vi ha inte ansett oss böra taga det steget, så mycket mindre som man, om man tänker sig litet framåt, genast får se, vilka oerhörda juridiska svårigheter, som möta. Redan detta har för min personliga del varit tillräckligt att avhålla mig från att föreslå utredning.

Den ärade talaren har varit inne en smula på den juridiska sidan av saken, och jag skall inte gå djupare in på denna, ty tiden är långt framskriden, och jag tror, att herrarna skulle tycka det vara trevligare att få gå härifrån. Men då den ärade föregående talaren yttrade en del om den bokföringsskyldighet, som redan nu finnes bestämd för vissa sammanslutningar, såsom aktiebolag och dylika ävensom för enskilda affärsmän, och som har till följd, att åsidosättande

Om bokföringsskyldighet för politiska sammanslutningar m. m. (Forts.)
av sådan skyldighet kan föranleda ansvar, så vill jag erinra honom om, att ansvaret för en försummad eller felaktig bokföring utkräves endast i händelse av konkurs, och det är väl en förutsättning, som svårligen kan tänkas förekomma för politiska sammanslutningar, att de göra konkurs i lagens mening. De kunna kanske göra konkurs i den offentliga meningen, och det är ju bra, när det inträffar någon gång med dem, som förtjäna det, men här är det som sagt fråga om konkurs i juridisk bemärkelse och de följder, den har, och då vill jag erinra den ärade talaren om, att endast då fråga blir om konkurs, utkräves ansvar för försummad bokföring.

Nu menade den föregående talaren, att vi i utskottet kanske i någon mån missförstått motionen. Det tror jag visst inte, att vi gjort, ty om den ärade talaren ser efter, så säger också motionären mot slutet i motionen, att i vad mån ett offentliggörande av sådana förda anteckningar skall kunna åläggas vederbörande, får bero på en blivande utredning. Men det vore ju från offentlig synpunkt mycket mindre värdefullt, om bokföringsuppgifterna inte skulle bli publicerade. Det är väl det man vill, och det är väl det som vore av intresse, för att man skall kunna se i vad mån utländskt inflytande kunnat spela någon roll. Men uppenbart är väl, att det vore den lättaste sak i världen för dessa sammanslutningar att undanhålla offentligheten de uppgifter, vilkas publicerande inte skulle vara behagligt.

Det är också en annan sida av saken, som man får tänka på, och det är den, att givare kunna kanske tycka det vara mindre angenämt att offentligen figurera i sådan egenskap, därför att det är inte alla — även om de äro aldrig så hederliga — som precis vilja bekänna kort och säga, till vilken politisk sammanslutning de höra, även om deras åsikter i övrigt äro respektabla. Det är inte alla, som tycka, att det är behagligt, att det skall bli omtalat, att de givit pengar till den och den politiska sammanslutningen, även om det skett i fullkomligt god tro och i överensstämmelse med deras politiska uppfattning. Det är inte alla, som ha samma kurage som en av mina bekanta. Han var mannen, som gjorde, vad som föll honom in. Han var mycket förmögen, och han brukade alltid vid varje valrörelse skänka lika stort belopp till alla olika politiska sammanslutningar. Han tyckte, att det var trevligt, att slagsmålet kom i gång, som han sade. Jag brukade säga honom, att jag tyckte, att det var underligt, att han gav åt alla, och det försvarade han med att säga: »Det är roligt, ty huvudsaken är, att gurglet kommer i gång, och att det går undan.»

Med allt beaktande av motionen och med all aktning för den ärade motionären och hans synpunkter har utskottet måst stanna vid det avvisande svar, som vi givit, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs hämed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av väckta motioner om ändring i lagen om förbud mot politiska uniformer m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 28, i anledning av väckt motion om antagande av förslag till lag med vissa bestämmelser angående boställen för klockare och organister; samt

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 16 innevarande månad företaga val av valmän och suppleanter för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I anslutning till det av kammaren fattade beslutet får jag föreslå, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skola utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dem, bestämmas till tio.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till luftfartslånefonden;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till studielånefonden; samt

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till lånefonden för ackordslån och förlagslån åt hantverkare.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen samt till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 105, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 106, i anledning av väckt motion angående sänkning av lönerna åt vissa statens ämbetsmän;

nr 107, i anledning av väckt motion angående avskaffande av den ordinarie anställningsformen för ämbetsmän och tjänstemän i chefsställning;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för anordnande av vissa erkända alkoholistanstalter;

nr 109, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 8 i statsutskottets utlåtande nr 10 angående anslag till laboratorieutrustning vid navigations-skolan i Malmö; samt

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde

huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till bestridande av kostnader för viss låneverksamhet;

sammansatta stats-, bevillnings- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och de Socialistiska Rådsrepublikernas Union avsluten överenskommelse angående beställningar och krediter m. m., jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 39, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 5 av bankoutskottets utlåtande nr 35, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 1, mom. 1), 8) och 10) av bankoutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap m. m.;

nr 41, i anledning av väckta motioner om rätt till inträde i statens pensionsanstalt för ordinarie befattningshavare vid Sveriges industriförbunds arbetsledareinstitut;

nr 42, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer; samt

nr 43, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.37 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 11 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

F. landshövding *S. H. Kvarnzelius* är på grund av akut gastrit urståndsatt att delta i riksdagsarbetet tiden 9—12 maj 1934, varder härmed intygat.
Stockholm den 11 maj 1934.

J. Tillgren,
leg. läk.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m.;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bulvanförhållande i fråga om aktier i vissa bolag; samt
nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om blodundersökning i brottmål.

Anmälles och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphörande av särskilda avgifter och tjänstbarheter till städer för vissa staten tillhöriga fastigheter;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i gällande bestämmelser rörande lokal postförsändelse;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i vissa postavgifter; samt

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående postverkets ansvarighet för försändelser och medel, som mottagits till postbefordran.

Anmälles och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 250, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 251, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet herr *Lindhagens* motion, nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, statsutskottets memorial och utlåtanden nr 105—110 samt sammansatta stats-, bevillnings- och bankoutskottets utlåtande nr 1.

Föredrogs bankoutskottets memorial:

nr 39, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 5 av bankoutskottets utlåtande nr 35, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 1, mom. 1), 8) och 10) av bankoutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap m. m.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 41—43.

Herr Lindhagen erhöi på begäran ordet och yttrade: I en petition till Konungen den 7 november 1933 framfördes av en lappdeputation en hemställan om en revision från grunden av det lapska minoritetsfolkets livsföring med behörig hänsyn givetvis även till andra angelägenheter. Man skulle kunna säga, att petitionen utmynnade i ett bestämt krav, att det nu ej längre vore försvarligt att allenast lappa på lappfrågan och förvandla den till ett lappverk. En svår uppgift visserligen, men så mycket mer angelägen. I sammanhang därmed upprepades en gammal erinran emot den svenska lappadministrationens avigsidor. Lapparna önskade hellre målsmän för lappfolkets välfärd än en tillsyn över renskötseln, vilken Same ansåg mera ha karaktär av polisväsende.

*Interpellation
ang. lapp-
frågan.*

Kraven utmynnade i sju yrkanden, som i korthet kunna sammanfattas sålunda: den lapska kolonisationen i förgrunden, ekonomiskt understöd även åt de arbetslösa obemedlade lapparna, statsbidrag till likvid av ruinerande skadeståndsbelopp till Norge, en neutral allsidig kommitté utanför lappadministrationen även med representanter för fjäll- och skogslapparna, en egen representant i riksdagen, hävdande av det lapska minoritetsfolkets tillbörliga självstyrelse, revision av konventionen år 1919 mellan Sverige och Norge. Framställningen överlämnades vid sittande audiens med flera statsråd under statsministerns ordförandeskap.

Denna petition har enligt grundlagens föreskrift remitterats till »vederbörande ämbetsverk», som ansetts vara länsstyrelserna i de tre nordligaste länen. I anledning härav har sammanträde hållits i Umeå den 28 och 29 november 1933. I samrådet deltog landshövdingarna i de tre länen, f. d. landshövding Ringstrand, landssekreterarna Sundberg och Hultman samt lappfogdarna Malmström, Cederberg och Gardham. Sålunda lappadministrationens spetsar. Länsstyrelserna avgåvo härefter ett gemensamt utlåtande dagtecknat den 14 februari 1934.

Det redogöres till en början för de verkställda undersökningarna av olika förrättningsmän och vid företagna resor och sammanträden. Sedan övergår betänkandet till Sames petition. I stort sett avvisas samtliga kraven med den icke ovanliga underströmmen av ett nedblickande på detta folk, ett kategoriskt framhävande av dess försyndelser och en förtegenhet av lappadministrationens ofullkomligheter. I anledning härav har från deputationens sida den 30 april självmant avgivits påminnelser. Det var ju ock särdeles erfordrerligt, att »vederbörande ämbetsverk» icke, såsom ofta sker, få sista ordet.

Det är av djupt intresse att lägga dessa båda senare först i går mig tillhandakomna framställningar, den ena från Same och den andra från den svenska funktionarismen, vid varandras sida. Å ena sidan ett folks kamp för livet, å andra sidan maktens överlägsna själv tillräcklighet. Det är påfallande, synes mig, vilken högre kultur både till innehåll och form även på papperet här presteras av livet självt i motsats till dess förklädnader i författningarna.

På grund av vad sålunda anförts och då brådska är för handen nödgas jag anhålla om kammarens tillstånd att få till statsministern framställa följande frågor:

1) Kan det förväntas, att regeringen i den outhärliga lappfrågan vill nu söka lägga särskild vikt vid ett bemödande åtminstone att lösa denna angelägenhet någorlunda från grunden och ej såsom förut låta den rinna ut alltför mycket i negationer, nya äventyrligheter eller lappverk?

2) Bör ej för dagen mera än som skett uppmärksammas behovet av understöd även åt arbetslösa, fattiga lappar likaväl som åt den övriga nödlidande befolkningen i riket?

3) Kan det kallas en rättsordning, att Sames boplatser, alltmer tillbaka-

Interpellation. (Forts.)

trängda av den vita civilisationen och dess administration, betraktas nästan som ett koncentrationsläger, ställt under polisbevakning?

4) Bör ej i stället detta minoritetsfolk tilläggas ett rimligt mått av självstyrelse och helst, på svensk framställning, ställas liksom en stor del andra europeiska nationella minoriteter under skydd jämväl av folkförbundet?

5) Kan det emotes, att Same — i brist på representation i riksdagen, vilken nu av lappadministrationen kargt avvisats — genom författning eller ekonomiskt understöd eller helst bådadera beredas, liksom skedde 1918 i Östersund, tillfälle till regelbundna lappriksdagar exempelvis vart fjärde år med möjlighet att kunna inkallas jämväl till urtima möten?

6) Anser regeringen liksom dess administration det vara orimligt, att försöksförhandlingar med Norge upptagas för någon rimlig revision av mellanriksdagen 1919 i det av petitionärerna framhållna syftet?

7) Betingar ej även enligt regeringens mening det nu föreliggande problemet, att dess prövning bör anförtros åt ett fristående neutralare rådslag oberoende av den officiella lappadministrationen, vilken väl däremot må få komma med råd och hjälp och framlägga egna undersökningar?

8) Förmodligen är jämväl regeringen besjälad därav, liksom skedde 1920 på riksdagens begäran, att representerer även för fjäll- och skogslappar, utsedda av dem, insätts med beslutanderätt i det rådslag, som i den ena eller andra ordningen skall förelägga statsmakterna förslag till värnande av lapparnas livsfrågor?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till jordbrukets stödjande, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående viss utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 26 juni 1933 (nr 405) om accis å margarin, m. m., dels ock i dessa och andra närstående ämnen väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckta motioner angående ändring av lagstiftningen rörande värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring;

nr 31, i anledning av väckta motioner om viss ökning av antalet värnpliktiga, som skola uttagas till linjetjänst; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 43 mom. 1 värnpliktslagen den 12 juni 1925 (nr 337).

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.20 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
